

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiae Concilii Tridentini Liber Decimvsnonvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11718

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER DECIMVSNONVS.

ARGVMENTVM.

DOCUMENTA Lotharingo Cardinali tradita. Sebastianus Gualterius Viterbiensis Antistes ad agendum cum eo à Pontifice missus. Exceptus in cœtu Lotharingus. Litteræ Francisci Regis ad Synodum. Oratio Lotharingi, & responsio reddita prius à Mantuano, dein ab Archiepiscopo Iadrensi. Altera oratio deinceps habita ab Oratore Ferrerio. Alienatio Lotharingi à Simonetta Legato, & varij eius sensus indicati Præsilibus & Gualterio. Sessio prorogata, & quâ conditione. Memorabilia quorundam optimatum funera. Discessus Oratoris Bauarici ob dissidium cum Heluetio. Varia agitata consilia ad concordandas sedes Oratorum Gallici & Hispanici, sed irrita. Adhibita à Molinensi Senatore studia apud Hispanos Præsules. Perturbatio in cœtu excita ab Episcopis Guadicensi & Aliphano. Maximilianus Bohemiæ Rex, Romanorum Rex renuntiat, & edita in Synodo ea de causa letitiæ argumenta. Regis Navarri mors. Prima Lotharingi dissertatio de institutione Episcoporum, cui complures, non item omnes Episcopi Galliæ adhæsere. Canonum forma ab eo proposita in agitatâ argumentis. Alia eiusdem sententia de mansione. Nouæ litteræ moderatæ Regis Hispani ad suos ministros, ne Pontificem neque Gallos laderent. Lotharingi

Pars III. Hh ringi

ringi querela. Sessio iterum prorogata, & quo pacto. Vicecomes Romam à Legatis missus, & quibus mandatis. Impensa à Gualterio opera ad abstergendas suspiciones mutuas inter Pontificem & Lotharingum. Pelueus ad Archiepiscopatum Senonensem promotus. Supplicatio habita ob religionis negotia in Gallia, ac breui allati nuntij victoria à Catholicis reportata. Edita ob id gaudia. Creatio Cardinalium Gonzaga & Medicei. Consilium Pontificis adeundi Bononiam, cohortantibus Seripando ac Lotharingo; debortante Mantuano. Tradita Legatis à Pontifice mandata de ratione agendi cum Lotharingo, componendique controuersias; ac liberum eorum responsum. Quartus Februarij dies Sessioni statutus. Triginta quatuor postulata ab Oratoribus Gallicis exhibita Legatis. Gualterius Romam missus, de iis acturus cum Pontifice nomine Lotharingi. Excogitata ratio à Legatis & Lotharingo ad concinnandos Canones de auctoritate Summi Pontificis & Episcoporum; & repugnantia, quam is offendit in suis Gallis, atque in Hispanis. Lotharingus & Madruccijs electi cum facultate alios aduocandi ad componendum Decretum de mansione. Difficultates & contentiones exortæ in eo conuentu. Decretum pluribus ex delectis Patribus probatum; sed obices iniecti postea à multis Canonum peritis. Lancellottus missus ad Lunensem Comitem, tamquam ad destinatum Catholici Regis Oratorem, ut is festinaret. Illius reditus, & allatum ab eo responsum. Declaratio ab Oratoribus Gallicis habita de prerogatiua Concilij supra Romanum Pontificem, à Legatis viriliter reiecta. Aduentus Oratoris Sabaudi. Reditus Vicecomitis Romæ, & allatæ ab eo responsiones. Desperata concordia conficiendi breui Canones & Decreta, adeoque prolata Sessio ad vigesimam secundam Aprilis; iniuncta interim etiam in tractatione Sacramenti Matrimonij. Sensus precedens Præsidium, Lotharingi, & Oratorum de hac prorogatione, & variæ de illa sententiæ in conuentu.

CAPVT PRIMVM.

1562.

*Prima Lotharingi colloquia cum Legatis, & mandata
ipsi tradita.*

LOTHARINGVS post die quam ingressus est^a, vnà cum Oratoribus Gallia Legatos inuilit, præmisitque, duorum rerum genera à se propositum iri, quarum altera ad Regem Christianissimum, altera ad se spectabant. A se ortus est, & commemorato veteri Regis consilio ipsius ad Concilium mittendi, hæcenus insuperabilibus obstaculis retardato, dixit: Quemadmodum ad id oneris suscipiendum impulsus ipse fuerat studio erga Religionem Catholicam, erga quietem communem, erga vtilitatem sui Regis, suæque nationis; ita adhibiturum se agendi rationes, iis quæ intendebat profuturas; suumque animum firmè statuere, Legatis obsequi plenà sui submissione, utpote ministris Apostolicæ Sedis; cui summoperè se obnoxium agnoscebat, tum ob acceptam Purpuram, tum ob alia singularia beneficia; præsertim verò se humilem addictumque famulum Pio Pontifici profiteri. Postea conuerso ad alteram partem sermone, Legatos salutauit Regis nomine, cuius litteras ad ipsos & ad vniuersam Synodum datas à se geri significauit: earum summam esse: Illis ob oculos ponere præsentis calamitates sui olim felicissimi & gloriosissimi Regni, quibus admouenda ab eo sacrosancto Conuentu remedia expectabantur, pro eo ac Oratores exposuissent ex recentibus mandatis, quæ ipse detulerat, ab ipso Rege Christianissimo, à matre, à fratribus, à Rege Navarra, & ab aliis regij Consilij proceribus subscripta. Optare se ad generalem cœtum admitti, vbi quæ sibi iniungebantur exponeret: præcipuè verò excitum in Germania rumorem, in ea Synodo statutum iri fœdus inter Catholicos Principes in Protestantem, qui propterea multis suspicionibus commoti varia inter se agitarant. Regem Gallia in eo pro suo officio se gessisse, satis gnarum ab huiusmodi fœdere fœdus alterum haud minus validum inter aduersarios excitum iri, quò in Republica Christiana incendium inextinguibile accenderetur. Demum conclusit: Se hoc iam functum munere Regis nomine, relicturum rerum publicarum curam Oratoribus, collaturumque tamquam priuatam operam suam Concilio maturè conficiendo, rerenta & aucta, quantum in se esset, Pontificis Romani dignitate.

² Breuiter Legati responderunt ad prius caput; Maximoperè sibi

Hh 2

compro-

^a Litteræ Legatorum ad Borromœum, 16. Nouembriis 1562.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 1.

1562. comprobari electionem, quâ Rex eiusque Consilium ipsum ad id elegerant; singulari se lætitiâ affici eiusdem aduentu; optimam à se opinionem concipi de ipsius consiliis; plenissimam capi voluptatem ex eius agendi ratione; summam fiduciam prosperi successus ad emolumentum Christianæ Republicæ, ad Concilij decus, in ipsius opera; & ipsos concordem in se animum profiteri etiam ex voluntate Pontificis ad exhibendum illi honorem, & eius iudicium plurimi faciendum. Ad alterum caput, grates ac reuerentiæ verba reddiderunt regiarum litterarum summæ: viuidam animi ægritudinem expresserunt ob ærumnas illius inclyti Regni, sed simul auctam spem de eiusdem tranquillitate, ob recuperatum recens armis regis Rhotomagum; vnde se confidere, redituram eò quietem ac victoriam, præsertim verò pœnarum feueritatem in Christi perduelles, quâ Franciscus Primus illustris gloriæ vsus fuerat. Nullum esse fundamentum illius fabulæ, quam retulerat Cardinalis sparsam de fœdere, cum Pontifex Concillium conuocasset ad concordiam, non ad bellum, Legatisque commisisset, vt operant nauarent vnitati Christianorum, comprobationi veræ doctrinæ, & falsæ damnationi. Se in id incubituros ope Cardinalis, quem velut Angelum pacis excipiebant à Deo missum, ad quasdam ex iis maculis auferendas, quas inducere solet in quouis multorum cœtu natura hominum, & iudiciorum varietas. Cœtus eodem ipso die ab ipsis oblatus est, si eidem libuisset.

Hinc ad alios inter se prolixos familiaresque sermones gradu facto, suam mentem his indicauit: Bono publico neutiquam expedire, Sedis Apostolicæ seu Pontificis dignitatem quidquam diminui aut restringi, aut in disputationem adduci: at verò ad salutem non solum Galliæ, sed vniuersi Christiani Orbis, aptas ac seueras leges ad reformandos mores sanciri, erasis vbicumque reperirentur corruptelis. Sicut enim potestas seipsâ summam venerationem obtinet ac meretur, ita cum vsus noxios mali que exempli retinet, offendit populos, contumaciam & contemptum parit, ac seditiones accendit. Id nisi à Concilio perficeretur, bellum in Gallia breui futurum prævideri longè ferocius in Catholicos Ecclesiasticos, quàm tunc in hugonottos gerebatur; cum illis populis certum esset tum in antiqua Fide mori, tum ampliùs non pati licentiam, morumque prauitatem in dies gliscentem in Clericis. Præcipuè verò conquestus est, interdum Sacerdotia Curionum indignis hominibus Romæ concedi: nec satis esse medelæ, quodd liceret Episcopis illos priuare, quandoquidem id euadebat factu difficile, & inde-

indecorum Pontifici, qui tamquam dignos elegerat. Ad sermonem de bello progressus, sicut Regem Catholicum, Venetos, ac Duces Sabaudia Florentiaque ample collaudauit ob suppeditata ab illis auxilia, ita ex vniuersali Gallia sensu acriter de Pontifice questus est, cum hic suppetias subministrasset iis conditionum vinculis obstrictas, vt Regi vsui esse non possent: siquidem iusserat, prius esse reuocanda edicta illic promulgata de Annatis & Præuentionibus, vt dicunt. Quod cum assensum Procerum postularet, non modò longissimo tempore opus haberet, sed planè fieri nequireret: Pontifici autem satis esse debere, si eiusmodi edicta haud custodirentur, sicuti re ipsa, aiebat ille, minimè custodiebantur.

1562

4 Studuerunt Legati ictum declinare, respondentes, id negotij, quippe quod nec ad Fidem, nec ad morum correctionem spectabat, non à Concilio, sed solum à Pontifice peragendum. E contrario Lotharingus semper in eodem perstitit, affirmans, sæpè respondisse Pontificem, negotium de Annatis ac Præuentionibus, & quodlibet aliud, à se repositum in Concilio: atque hinc ortum fuisse consilium, vt Gallici Præsules mitterentur^b. Super annatarum negotio Ferrerio Legati in memoriam reuocarunt, eidem Romam à Rege iam ad id missum ostensum fuisse tam apertum ius, vt illud ipse comprobaret. Lotharingus verò confirmauit, à se die quodam auditum illum fuisse in Consilio id ipsum comprobantem.

^b Extat in relatione ad allatam epistolam, 16. Nouembrii s.

5 Qua in re mihi narrandum suppetit, Pontificem ex reo actoris personam sibi assumpsisse^c, acerbè conquestum, in Gallia rem ad eò nouam confectam cum suo & Collegij detrimento, aduersus nationum omnium exemplum, aduersus commune ius, & aduersus ipsas pactiones: & quamquam Rex postmodum hæc rationes exponens, priuato suo decreto^d edictum illud deleuisset, pollicitus paucos intra dies solemnem firmamque eius reuocationem; tamen eam numquam fuisse præstitam: abrogasse Pontificem in præsentia solutione subministrati subsidij ceteras omnes conditiones, quamuis rationi consentaneas, quia difficultatem creabant, solumque quaesuisse, vt donum suum præcederet debita ac promissa alieni restitutio, seu Procerum mandato, seu Regis solius, sed formâ validiore. Quare mirum videri, regios, cum rem perfici ab ipsis oporteret, de postulato conqueri. Hoc pacto Pontifex purgabatur.

^c Litteræ Borromæi ad Legatos simul, 25. Nouembrii, & ad Montanum, 5. Octobris 1562.
^d Signato in nemore Vincennæ, 23. Iulij 1562. & missa ad Legatos à Pontifice, 25. Nouembrii.

6 Sed ad Lotharingi sermonem reuertamur. Concluit, Sibi esse in animo, nihil se dicturum acturumque quod Pontifici Legatisve displiceret, cum in medium allaturus non esset nisi honesta in se, & Gallia salutaria; atque vt certius voluntatis suæ argumentum

Historia
Concilij Tridentini
Liber 19. Cap. 1.

1562. ederet, optari à se, vt sua consilia antequam cœui proponerentur, Legatis innotescerent, aut etiam Pontifici, per alicuius Præsulis missionem; siquidem haud se vereri, ne tandem concorditer ageretur.

Ad hæc Legati: Cardinalem aptissimum concordia instrumentum inter ipsos & Oratores Gallicos futurum: cum enim ad componendam dissensionem sequestro sit opus vtriusque extremi participi, ab ipso cum Oratoribus patriam, cum Legatis dignitatem participari.

In adducto
volumine
Gallico.

Antequam progrediar, necessarium arbitror, quæ iussa reuera Lotharingus ab Aula detulerit, recensere. Tradita illi mandata erant huiusmodi: Calamitatibus illius regni ob Religionis dissidia nullam reperiri efficaciorē medicinam, quàm accuratam emendationem Ecclesiæ, tum Gallicanæ tum Vniuersalis, recisis superstitionibus à cultu Diuino, reformatis cæremoniis, iisque omnibus vnde populus fraudem aut detrimentum pati posset; correctis moribus Ecclesiasticorum, traditâque aptius formâ, quâ eligerentur, quantum fieri posset, digni homines atque idonei ad docendum sapientiâ, ad promouendam pietatem exemplo. Ne Lotharingus initio multum premeret emendationem Aulæ Romanæ, ne Pontifex hinc fortasse moueretur ad Synodi solutionem, antequam reliqui fructus decerperentur. Et quoniam sapius, cum sermo inciderat de Aula Pontificia reformanda, reposuerat Pontifex, idem esse peragendum in Aulis Principum laicorum, ab rasis inde abusus Ecclesiæ noxiis, Regem paratum esse ad suam corrigendam, vbi vitij quidpiam reperisset; sed antequam quidquam decerneretur, cum esse de re commonendum, quò sibi liceret rationes suas producere, ac præsertim priuilegia, tot promeritis à suis maioribus impetrata.

De propriis capitibus emendationis Galliæ congruentis, satis edoctum esse Cardinalem, & cum eo Archiepiscopum Senonensem, & Episcopum Aurelianensem, qui omnes in priuato Regis Consilio locum obtinebant, adeoque satis illis compertum erat quidquid ibi non semel agitatum fuerat, præter postulata ab ipsis audita in Comitibus Aurelianensibus, & præter notitiam communem singulis Episcopis ob experientiam suæ Diocesis. Nec omitendum hîc est, nomine Archiepiscopi Senonensis intelligi Nicolaum Pelueum, tametsi nondum id temporis admissa fuerit traditio illius Ecclesiæ, quàm illi Guisus Cardinalis concesserat; idem autem postea Purpurâ insignitus studiosissimè fœdus promouit, ab
eius

eius aſſeclis *Sanctum* nuncupatum; Aurelianenſi verò Eccleſiæ præerat Ioannes Moruilerius, vir magni nominis in Gallia. 1562.

10 Quod attinebat ad ea, quæ coniuncta cum doctrina aliquo modo videbantur: Vt uſus Calicis in vniuerſo regno peteretur:

Sacramentorum adminiſtratio linguâ Gallicâ:

In Parœciis, non item in Collegiis, aut Monachorum Eccleſiis, Catechiſmus Gallicè, publicæ precationes pariter Gallicè: Vt concederetur populo tempore veſpertina pſalmodiæ Pſalmos canere, in linguam popularem verſos, ſed priùs ab Episcopis & Academiis, aut à Conciliis Prouincialibus recognitos.

11 Ad generalem morum emendationem: Vt remedium admoueretur impudicæ Eccleſiaſticorum vitæ, vnde innumera mala profluebant: & vbi aliter confici non poſſet, certè ſacri Ordines non niſi ætate minùs obnoxia huiusmodi lapſibus conferrentur.

Præterea, quoties in Synodo laxamentum aliquod proponeretur, profuturum recuperationi tot nobilium prouinciarum, quæ deſcuerant ab Eccleſia, ſimulque non obſtiturum verbo Dei, ſicuti non obſtabant, exempli gratiâ, Preſbyterorum coniugium, permiſſio bonorum Eccleſiaſticorum quæ fuerant occupata; ſemper Oratores Regij operam ſuam conferrent ad rem impetrandam, maxime verò cum Episcopis Gallicis: id autem tum propter vtilitatem inde prouenturam, tum quò pateſceret Regis animus propitiuſ hominibus ab Eccleſia ſeiunctis, quibus hoc ipſum vel arcano ſignificari poſſet, vel per ipſorum miniſtros, ſi quis eorum in Concilio aſſeret. Editis illic opportunis diſciplinæ legibus, Regem ac Reginam polliceri, tum ſuo, tum filiorum ac fratrum nomine, accepturos ſe quidquid Synodus Catholicè decreuiſſet & imperaſſet, neque permiſſuros, vt in ſubiectis ſibi regionibus, quiſpiam degeret, qui ab eodem diſſentiret. Regem itidem Nauarræ, & reliquos Conſilij Proceres ſeſe obſtringere ad vitam, quò id ipſum expleretur, profundendam.

12 Derecentiſ mandatis nihil Suauis. Eius narratio de primo congreſſu Lotharingi ac Legatorum multis ſcatet erroribus, hauſtis fortasſe ab aliorum ſermonibus pro famæ conſuetudine, quæ verum nec integrum nec ſolum circumfert: qui errores reuincuntur epiſtolâ à nobis productâ, quâ Præſides de rebus geſtis plenè ac diſtinctè Borromæum docuere. Grauius labitur, dum narrat, ob morbum Pontificis, id temporis ab Inſulano Galliæ Oratore inceptum Romæ negotium, de habenda ſucceſſoris electione Tridenti à Concilio per ſuffragia ex numero Nationum; & non priùs quàm conſti-

1562. constituerentur leges futuro Pontifici: huiusce rei causâ Pium gra-
uiter fuisse commotum. Verùm hæc non ab Infulano Romæ, sed
à Lansaco Tridenti gesta sunt, quemadmodum constat ex ipsius
epistola ad Reginam per eos dies scripta, & à nobis supra allata.
Et quânam narrationis suæ discrepantiam à vero non aduertit Sua-
uis? Etenim negotium creandi Pontificis alibi quàm Romæ, &
per alios electores quàm per Cardinales, Romæ & cum Cardina-
libus agitari non poterat, hoc est, in loco, & cum hominibus, in
quorum summum detrimentum id consilij tendebat; sed Tridenti,
solicitationis Episcopis ad ius illud sibi arrogandum, & comparatis in
Aulis aliorum Principum mandatis ad Oratores, vt denuntiarent,
pro legitimo Pontifice haud habitum iri quemcumque hominum,
in Concilio & à Concilio non electum. Verum est, iterum conti-
gisse, & acriori sensu ad Gallorum aduentum, id quod aliàs con-
tigerat, nimirum, non eos modò qui aut ratiocinationis vicio, aut
utilitatis appetentiâ laborabant, pronos in suspensionem, illos ex de-
bilitate, hos ex sollicitudine, sed prudentiores etiam ac modera-
tiores dubitasse, ne Transmontani cuperent Pontificiæ Sedis de-
pressionem, simulque eius translationem trans Alpes; adeò vt hu-
iusmodi sollicitudo & Senatuum Venetum præsertim inuaserit. Ani-
maduertebant siquidem perspicacissimæ illorum mentes, nihil
perniciosius obuenire posse Christianæ Reipublicæ, atque in pri-
mis Italiæ, quæ nostræ Religionis fidelissima ac munitissima arx
est: idcirco quâ ipsorum Episcopos opportunè admonentes, quâ
cohortati ad festinam virilemque oppositionem ipsum Pontifi-
cem, cui mos erat Senatuum illum in grauissimis negotiis consu-
lere, tam noxiis molitionibus obstiteret. Vnde colligitur, quan-
tum abhorreat opus Suavis à iudicio, quantumque aduersetur
votis illius prudentis ac religiosæ Reipublicæ. Sed quidam ho-
mines se alicuius Principis studiosos venditantes, student reipræ
appetentiæ suæ Principem, non se Principis voluntati utilitatisque
conformare.

g Andreas
Morosinus,
Historicus
Reipublicæ
Venetæ,
lib. 8. an-
no 1562.

h Morosinus
ibidem.

C A P V T II.

1562.

Episcopi Canadensis obitus. Epistola Lotharingi ad Pontificem, & eiusdem colloquia cum Piscario. Huius studia Tridenti cum Episcopis Hispanis adhibita pro Sede Apostolica. Episcopus Viterbiensis à Pontifice ad Synodum missus Lotharingi gratiâ, & quæ cum eo agi cœpta. Consilia à Lotharingo Legatis proposita ad sedandam dissensionem de Institutione Episcoporum.

QUOD debitus honor persoluatur eorum nomini, qui in communis salutis procuracione decedunt, haud hîc reticuero, per eos dies in Concilio occubuisse ^a Ioannem Colofuarium Dominicanum, Hungarum, Episcopum Canadensem, affectis mœstitiâ Patribus, quam eius virtus ac sapientia promerebant, ac præ ceteris Drascouizio, cui sublatus sibi socius videbatur in Hungariæ suæ commodis promouendis. Sed ipse, & cum eo complures ex Transmontanis, incredibilem spem habebant in aduentu Lotharingi Cardinalis, vt qui superaturus videbatur cuncta obstacula, ipsorum postulationibus obiecta, quarum multas postea ad trutinam vocatas deprehensum est fieri non posse, multas esse perniciosas, multas inter se repugnantes: non tamen has de se persuasio- nes aluerat Lotharingus, quin Brixîæ præter amplissimas significa- tiones contrarias, expositas Grassio, cepit etiam opportunitatem eadem Pontifici per litteras confirmandi ^b. Quare ad eum scripsit, grates agens, quemadmodum ipsi Abbas Mannensis testatus fuerat, ob denegatam ab illo fidem rumoribus de se Romæ diffusis, bonam- que expectationem retentam. Id sibi confirmatum à Grassio, quem Pius obuiam ad se miserat, cuius etiam testificatione intellexerat, quantum boni sibi Pontifex polliceretur de fratribus Cardinalis, & vniuersa familia, ac præcipuè de ipsius opera in vrbe Tridentina: æternam se memoriam seruaturum tanta beneuolentiæ, nec quid- quam consultò effecturum quod illi displiceret, & paratum ani- mum gerere ad complendam operâ propitiâ illam opinionem, quam de se habere dignabatur.

^a Litteræ Mutinensis ad Moro- num, 16. No- uemb. 1562.

^b Nouembri missas ad Legatos à Borromæo, 14 eiusdem 1562.

² Nec aliter locutus fuerat Lotharingus cum aliorum Principum ministris, ac potissimè cum Piscario in suo per Insubriam transitu. Pontifex Piscario fidebat plurimum, & creuerat fiducia ob opti- mam operam ab eo impensam in Episcopos Regi addictos breui suæ legationis ad Concilium spatio, ac postea etiam per Pagna- num,

Pars III.

Ii

num,

*Historiæ
Concilii Trid.
Pars III.*

1562.

a. Multæ litteræ Pagnani ad Piscarium sunt penes auctorem.

d. Per litteras Mediolano 11. Nouembris, missas à Borromæo ad Legatos 14. Nouembris 1562.

num, qui à secretis erat, nauatam^o. Quare per eam occasionem Pontifex significandum illi curauerat per litteras, ab interposita persona, suas de Gallis suspiciones, simulque indicandum, eam esse egriam opportunitatem suæ sui que Principis pietatis illustrandæ, in Religione & auctoritate Pontificia sustinenda. Ad quod responderat Piscarius^d tanto religionis studio ac tot promissis, vt à Pontificij fratris filio nihil ampliùs optari posset, scribens, A se probè cognosci, sanctæ illius Sedis tutamen esse consentaneum ex omni parte Diuino obsequio, Regisque Catholici voluntati. Orari à se Pontificem, vt quemadmodum ipse generali iussione honorabatur ab illo, ita de modis peculiaribus edoceret. Interim quòd promissa mitteret effectu aliquo conuestita, significauit, se quòd in ipso erat peregrisse & apud Episcopos Hispanos Tridenti, & apud Lotharingum illac transeuntem. Prompto se animo rediturum ad Synodum, etiam cum vitæ discrimine, nisi stringentia Regis negotia se inuitum in sua administratione fixissent. Verùm, præter feruentissima mandata iterata Pagnano, certum à se hominem fuisse missum, qui cum Hispanis Episcopis ageret nihilo minùs quam à se agi potuisset. Cum Lotharingo à se verba habita de rebus Synodi; sed ab illo exceptum fuisse risu diffusum rumorem, quòd ipse aduentaret confusus aut perturbaturus Concilium, aut incommodum Sedi Apostolicæ allaturus; eundemque affirmasse, suam vnicam mentem esse, nationis suæ calamitates nauiter exponere, flexisque genibus sanctum illum conuentum orare, vt remedium rebus conquireret: eæ siquidem erant huiusmodi, vt benè competeret humanum omnem animum, nedum Christianum, ad misericordiam emollirent. Quare addebat Piscarius, si fortè Lotharingus aliquam aliam exquisitam formam in mente adumbrasset, hoc certè colore eam depicturum fuisse.

Interea Pontifex adhibito nouo studio pro suspicionum nouitate, novos Præsules Italicos perpetuò ad Concilium mittebat: in quo quamquam intenderet, ne Sanctionum arbitrium penes Transmontanos esset; tamen accusari meritò non poterat, cum alià in eo ratione non vteretur, nisi cogendo Episcopos, vt suo munere fungerentur. Sed duo stultè malignus narrat Suauis.

Alterum, præpeditum fuisse à Pio accessum Archiepiscopi Calaritari ad Concilium, propterea quòd in eo ætate Pauli animus patrefactus fuerat vltra modum studiosus opinionis affirmantis, mansionem Episcoporum esse Iuris Diuini. Perinde quasi longè facilius Pontifici non fuisset discessum Tridento permittere multis Itali-

Italicorum Præfulum *, illius sententiæ propugnatoribus, missio-
nem petentibus, quàm Sardum hominem à Synodo arcere, qui
cum inter Hispanos connumeraretur, haud apparet quâ ratione
potuisset ab Aula Romana impediri absque manifesta strepenti-
que violentia.

Alterum, fuisse pariter à Pio prohibitum Episcopum Cæsena-
tem (erat hic Odoardus Gualandus Pisanus, præclarus moralis
Philosophiæ scriptor) vtpote sibi suspectum ob intimam amicitiam
cum Cardinali Neapolitano, quem ipse capitali patruorum suppli-
cio, eiusdemque coniectione in carcerem ac multâ læserat. Atque
ad hanc rem, quin potiùs extra hanc rem scribit, Famam fuisse, pe-
nes Marchionem Montisbelli, illius Cardinalis parentem, schedu-
lam perstitisse, quâ Pius in Comitibus pollicebatur illius filio ingen-
tem pecuniæ vim, si effecisset vt in ipsum caderet electio. Hæc
narratio de huiusmodi schedulis ante Pontificatum traditis, &
postea formidatis ob Iulij II. diploma, vna est ex iis fabellis com-
munibus, ab Aristotele notatis, quæ variis temporibus modò huic,
modò illi tribuuntur à fama populari. Vel amotæ mentis homo
animaduerneret, si huiusmodi schedula fuisset conscripta, nihil
priùs impensiusque creatum Pontificem curaturum, quàm vt pecu-
niam persolueret, & schedulam recuperaret, quippe longè maioris
pretij dignitati suæ. Quod si Pius illam haud recuperasset, quo-
nam animo fuisset aulus Caraffenses tam acriter irritare, vt ab
ipsius vertice tiaram cum infamia deturbandam curarent? Deni-
que num ille vniquam commisisset, vt Cardinalis Neapolitanus
è custodia liber abiret, nisi priùs ab illius parente paginam illam re-
cepisset, sibi quocumque fulmine horribiliorem? Mirum est, Sua-
uem calumniandi libidine se adedò abiecisse, vt interdum ea scribe-
ret, ex quibus mediocris quiuis lector aut stultum aut improbum
illum habiturus esset. Et quod spectat ad confictum illud veritum,
ne Synodum adiret Episcopus Cæsenas, propter amicitiam cum
Cardinali Neapolitano, quis eidem Cardinali beneuolentior se
præstitit, quàm Boncompagnus, qui antea in magno honore ac fi-
ducia habitus à Paulo IV. postea grati animi causâ quoddam mu-
nus diuendidit scutatorum millium pretio, quò illius ex fratre pro-
nepoti subueniret, eiusque liberationi opem ferret? & tamen
Pius IV. non modò Boncompagnum aduocauit ad Synodum, sed
voluit vt ibi cuiuscumque maximè ardui intimique negotij hic par-
ticeps esset, postea verò ad Purpurati gradum ipsam euexit, ac le-
gationem Hispanicam eidem commisit.

1562.
e Constat,
præter scri-
pturas supra
allatas, ex
multis lictis
Borrom.
ad Legatos,
& inter alias
ex epist. 8. lu-
lij 1562.

Historiæ
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 2.

1562. Sed nostram in semitam gradum vertamus. Inter Præsules, quos tunc Pontifex ad Synodum misit, conspicuus in primis fuit Sebastianus Gualterius Viterbiensis Antistes, de quo à nobis .liàs facta est mentio, dum in Gallia Nuntium agebat, cuius frater filium habuit Raphaëlem Gualterium, mihi olim intimum ac studiosissimum amicum, & auum Caroli Gualterij, hodie viuientis, docti ac honestissimi Cardinalis. Parum ille beneuolentiæ à Galliarum ministris consecutus fuerat, quippe qui semper improbarat per litteras Reginae lentitudinem aduersus hæreticos, sicuti tunc narrauimus, & postea reuersus, animisq̃ Gallorum diffusus, consilia eorum postularis aduersantia se uero studio proponebat. Quocirca illi adscripsit ^f Orator, qui Romæ degebat, dissertationes quasdam super Concilio, per eos dies Pontifici traditas, in quibus de illorum consiliis sinistrè differebatur; scripsitq̃, illum studuisse eò mitti, persuadendo se attentius introspecturum intimos Lotharingi sensus, quem ipse postea peruerteret, multis Theologorum impulsis ad eius dicta impugnanda, adeoque prius in angustias illum coniecturus, dein verò eundem cohortaturus. Stulta suasio, quæ Pontifici exhibita, ad ipsum excludendum non ad eligendum valuisse. Sed reuera Pontifex hominem elegit, animaduertens, satis illum expertum fuisse ^g Gallorum animos, ac præcipuè Cardinalis, quicum plurimum egerat; & mutua cum voluptate secum ille Ludouicum Antinorum adduxit, in quo eadem ex parte condiciones inerant, cum is perstitisset in Gallia, negotia curaturus Nuntio abeunte. Volumen litterarum scriptorumq̃, quæ Gualterius dictauerat aut collegerat, diuturnum illud & operosum munus exercens, deuenit in manus Laurentij Cardinalis Magalotti, qui Urbano VIII. in Principum negotiis à secretis fuit, & vnà cum eo volumine plurima monumenta, Operi meo peropportuna. Cumq̃ ea omnia remansissent penes Horatium Magalottum illius sobrinum, tamquam heredem, virum apprimè intelligentem atque cordatum, is vbi primùm ea petij, perhumaniter mihi concessit. Ego verò nimis ingratum animum gererem, nisi tum illi, tum aliis, qui lapides non vulgares meo edificio subministrarunt, hanc tenuem remunerationem rependerem, vt in aliquo eius latere illorum nomen honorificis characteribus insculperem.

^f Litteræ Insulani ad Regiam,
27. Nouembris 1562.

^g Litteræ Pontificis ad Legatos; & Borrom. ad Mantuanum,
13. Nouembris 1562.

^h Epist. Gualterij ad Borrom.
23. Nouembris 1562.

Peruenit Gualterius 22. Nouembris^h, comperitq̃, nondum licuisse Lotharingo ob febrim ex pituita, quæ biduo post eius aduentum ipsum inuaserat, conuentui interesse. Reddidit Legatis Episcopus litteras Borromæi, aduentus sui causam aperuit, & ipsis concisus

consciis confestim Lotharingum inuifit, cui epistolam Pontificis, 1562.
 per summam honorificentiam ad eum scriptam, detulit. Existima-
 rat Pontifex, muniendum esse Gualterium suis litteris, ad Lans-
 cum ac Ferrerium datis, ne augetur suspicio de illo Præsule, quam
 inesse in ministris Gallicis cognoscebat. Cuius suspensionis Lans-
 cus post acceptam epistolam nouum indicium prodidit scribens ad
 Insulanumⁱ, Placere sibi testem illum suorum operum adesse Tri-
 denti, ea Pontifici testaturum, in quibus nihil reprehensum iri spe-
 rabat. Verum Gualterius, ne apud Cardinalem minueret pretium
 honoris, quem illi Pontifex exhibebat, quasi communis duobus
 Oratoribus, fidenter Lotharingo antea dixerat, curasse se vt illæ
 litteræ darentur à Pontifice, ne administri Gallici, qui ipsum reli-
 cto Nuntij munere è Gallia profectum nouerant, eundem apud
 Pium parum gratiosum putarent, adeoque despicerent: simul il-
 lum consuluit, essentne illæ litteræ deferendæ. Quod intimæ fidu-
 ciæ officium effecit, vt Cardinalis se Oratoribus multiplici ratione
 antehabitu existimaret, collaudatâ Gualterij prudentiâ, datoque
 consilio vt litteras extemplò redderet. Non mediocrem etiam vo-
 luptatem ostendit Lotharingus, quod ibi hominem haberet, qui
 cum ex veteri familiaritate liberius posset agere, quæ libertas con-
 dimentum est, sine quo consuetudines omnes austræ & insuaues
 euadunt, cœpitque eâdem horâ amicitiam exercere, patefacto ani-
 mo per querimoniam, quod modestiorem, eò grauiorem, ob iudicia
 enormia de suis consiliis propositisque Romæ habita, cui Gualte-
 rius satisfacere conatus est, negans Pontificis mentem fuisse vm-
 quam ab his suspensionum umbris occupatam. Hinc verò argumen-
 tum arripuit disserendi de perturbato agendi ordine, quem Lotha-
 ringus in Concilio reperiret, cum illic tempus tereretur disputa-
 tionibus tam alienis ab urgente necessitate, tamque oppositis festi-
 næ expeditioni, quam ea & necessaria erat, & optata in quauis
 Christiani Orbis prouincia: sed subdidit, hoc ipsum pariturum
 Cardinali immensam gloriam, si is eloquentiâ & auctoritate daret
 operam, efficeretque, vt ea inopportuna dicendi ratio amoueretur.
 Ille, quippe vir prudens ac circumspèctus, respondit, id Præsidium
 operâ conficiendum, non suâ, vtpote priuati hominis in eo con-
 fessu. Sed Gualterius addidit, in ea re nequire cunctos simul confice-
 re, quantum ipse vnus posset: non aliunde suppeditatos fuisse Hi-
 spanis animos ad ea molienda, nisi à concepta spe se ipsum habitu-
 ros fautorem cum suis Gallicis Episcopis, adeoque maiorem quam
 dam auctoritatem suis in Ecclesiis adepturos. Vbi se non modò non
 sufful-

Historia
 Concilij Trid.
 Pars III.
 LIB. XIX.

1562. suffultos à tanto viro, sed repressos intelligerent, citra fines, quos transilierant, redituros. Tum ab illo petiit, ac penè rei promissionem obtinuit, vt cum primùm publicè verba faceret, Patres coloraretur ad agitanda argumenta, quæ magis ad rem, solidiusque ad salutem populorum conducerent. Quin Lotharingus indicauit, se verbis opera sociaturum, abfuturumque ab iis conuentibus, in quibus huiusmodi disceptationes inutiles haberentur. Adiecit, velle se mandata sua Gualterio communicare, indicans, postulatum ali-quod indecorum in illis contineri: sed significaturum se, quâ ratione Pontifex Gallix facillè satisfaceret, perfringeretque propensionem quamdam, quæ in plerisque illius nationis deprehendebatur, ad secedendum ab Sedis Apostolicæ obedientia. Proposuit, quò sedatè Canones firmarentur, dieque vigesimosexto iam præstituto Sessio celebraretur, vt Præsides ipsum pro Ecclesia Gallicana aduocarent, duos Hispanienses pro Hispana, & quem ipsi Præsides vellent pro Italica, qui concordi operâ eos Canones conficerent: se sibi polliceri, nihil operi suos Gallos repugnaturus; idemque per aliquam industriam de reliquis nationibus esse sperandum. Retulit, se assiduè ab Hispanis vrgeri, vt secum coniungeretur; eisdem etiam ad ipsum ventitantes sententias legere, proferendas in cœtu.

* Epist. 12.
drensis,
19. Nouem-
bris.
l 16. No-
uembri ex
litteris Mu-
tinenfis ad
Moronum,
eo die.
m Acta Pa-
lectti.

Dum Lotharingus ægrotauit, non diu à conuentibus vacatum est; cum ipse modestè petierit, ne suâ causâ cessaretur. In primo conuentu¹ sedes nouis Præsulibus destinata: & quoniam lites magis excitantur inter cognatos quàm inter exteros, orta est contentio de gradu^m inter Hieronymum de Suochiere Gallum, Abbatem Clarauallensem (qui à subsecuto Pontifice in Senatum cooperatus est post iteratam ex animi demissione repulsam, per remunerationem eò honestiorem, quò violentiorem) & inter Abbates Congregationis Cassinatis. Causabatur alter, alios non contineri in veteri Ordine S. Benedicti, sed in Congregatione S. Iustinæ, confirmata recenti tempore ab Eugenio IV. adeoque à Clarauallensi familia superari antiquitate. His addebat alias prærogatiuas Abbatum Clarauallensium, Cassinatibus haud concessas. Sed ab his respondebatur, Variationem, ætate Eugenij habitam, de quibusdam secundariis esse, in primariis retineri ab ipsis sancti Benedicti regulam. Reliquis etiam argumentis validæ solutiones reddebantur. Ad litigium decidendum fuisset opus, multa diplomata, aliosque veteres commentarios expendere, res diuturni temporis, & tunc non modici laboris. Quare Cassinates statuerunt, honorem illum Gallo impartiri, cum vnus tandem Parentis se filios agnoscerent; & Clara-

uallensis

uallensis commendatitias sui Præsidis litteras ad Cassinates detulisset; qui plus decoris reportarunt ex ea cessione, conducibili in iis conditionibus Ecclesiæ bono, quàm ex fumosa victoria reportassent. In aliis cœtibus Legati lentè processerunt, vt hoc æstimationis argumentumⁿ Lotharingo præberent, præsertim cum ille ostenderet, id à se optari non odio fastus, sed grato modestiæ nomine, quò sibi voluptatem vtilitatemque caperet ex aliorum doctrina.

1562.

ⁿ Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19. Nouembriis 1562.

7 Eodem vigesimoprimo die, quo Gualterius Lotharingum adiit, ipsum inuiserat^o Seripandus communi Legatorum nomine, quò illum distinctè doceret de initio, progressu, præsentique statu Concilij; conuersoque sermone ad controuersiam quæ tunc feruebat in septimo Canone, de re ipsum planè erudierat simul & consuluerat.

^o Litteræ Legatorum ad Borrom. 23. Nouembriis 1562.

Ars efficacissima ad opem vnà obrinendam. Lotharingus studiosum quietis animum, & singularem erga Pontificem obseruantiam præ se ferens, consilium, de quo diximus, illi proposuerat, quod postea, quibusdam facilitatis gratiâ mutatis, ipse Gualterio repetiit, de duobus pro singulis nationibus deligendis. Sed Seripandus consilium complexus non est, dicens, nondum illi comperta satis esse ea hominum ingenia, perdifficuler inuicem flexibilia: quamquam reuera Seripando in proposito negotio illud displicuit, quòd aperiretur aditus ad res agendas per nationes. Alter tunc reposuerat, Vbi id effici non posset, satius fore dari operam, vt ea lis omnino supprimeretur. Post hoc colloquium inter Seripandum ac Lotharingum, Legati vnà coeuntes concluderant, ne prius illud consilium vllò pacto exciperetur, atque vt Seripandus denuò palàm faceret Lotharingo, rem neutiquam fieri posse.

8 Hic in memorato congressu iterauerat Seripando consilium suum, cunctis antea Legatis expositum, vt communicarentur cum Pontifice emendationis capita ab illo expetita, per aliquem Præsulem Romam missum, qui postea regressus Tridentum, mentem Pontificis de singulis capitibus referret, antequam consessui proponerentur. Sed Legati responsione tantisper supersedère, dum de Pontificis voluntate docerentur, multoque minùs mittendi Præsulis electionem sibi susceperunt. Borromæo tamen proposuere Archiepiscopum Lancianensem, quippe ad huiusmodi munus obeundum aliàs adhibitum; Hydruntinum, quippe dotibus præstantem, & obsequendi Pontifici cupientissimum; Grassium, quippe ad eundem Lotharingum antè missum à Pontifice; Gualterium, simili de causa, quamquam negotium cuius gratiâ missus fuerat,

Historia
Concilij Tridentini
Sessio III.

1562. fuerat, eius mansionem Tridenti vtiliorem redderet: sed tandem conveniebant, Vicecomitem omnium maximè idoneum censeri, ob singularem Pontificis in eo fiduciam, quâ opus erat in homine, qui auditurus delaturusque esset ex ore Pontificis intimos eiusdem sensus; cum prima conditio in eo, cui ut pecuniæ, perinde arcana concedenda sunt, fides sit.

C A P V T III.

Lotharingus in generali cœtu exceptus. Epistola Regis Gallie à Lansaco reddita Concilio. Eiusdem Lotharingi dissertatio. Primi Legati verba, & responsum ab Archiepiscopo Iadrensi communi nomine redditum. Noua oratio Oratoris Ferrerij.

^a Præter Acta arcis Romanæ, Paleotti, & Diarium 24 Nouembrii, Epistola Legatorum ad Borromæum, & duæ Iadrensis & Mutinensis, eodem die.

^b In utroque idiomate impressæ sunt in volumine Gallico memorato.

POstridie huiusce colloquij inter Præsides & Lotharingum, accessit hic ad generalem conuentum^a; ad quem cum prius confluxisset magna exterorum hominum frequentia curiositatis gratiâ, postea exclusi sunt: atque ab eo qui erat à secretis, tum ea quæ Lotharingus à se dicenda destinarat, tum epistolæ regis exemplum, tum paratum illi responsum, summatim proposita. Et pro ingenio illorum cœtuum, in quibus multi verè sapiunt, & omnes putant voluntque ut ab aliis putentur sapere, in huiusmodi officiosis verbis nauiter iam digestis oppositiones disputationesque non defuerunt. Postea ad deducendum Lotharingum ex ipsius domo, missi sunt Patriarcha Hierosolymitanus, Archiepiscopi Hydruntinus & Granatensis, Episcopi Cauensis, Conimbricensis, Viterbiensis, & Salmanticensis. Legati è suis sedibus per gradus descendentes, illum ingressum exceperunt: tum confidentibus Patribus, immensâ populi coronâ circumdati in medium progressi sunt Oratores Gallicani; & Lansacus, vtpote dignior, litteras regias reddidit Gallicè scriptas, & Latine versas^b: quo idiomate recitatae sunt integrè ab Episcopo, qui à secretis erat.

Gallica inscriptio erat: *Sanctissimis ac reuerendissimis Patribus Tridenti congregatis ad sanctæ Synodi celebrationem*: sed clarius Latine dicebatur: *Congregatis in sacrosancta Synodo Tridentina*. Exponebat illic Rex regni sui calamitates, quibus nonnisi à Diuina misericordia remedium expectandum erat: impensâ à Rege demortuo fratre suo atque à se studia, quò Synodus cogeretur: cunctationis necessitatem in Præsulum missione, ac duplicem causam eò mittendi Lotharingi Cardinalis; alteram, quoniam ille suæ professionis officium

1562.

cium haud oblitus, sæpè facultatem conueniendi petierat; alteram, quoniam à primis annis educatus inter seueriora regni negotia, in-
 timos fontes grassantium miseriarum pernoscebat. Patres cohorta-
 batur Rex ad laudabilem ac sanctam disciplinæ correctionem, iis
 restitutis Ecclesiæ, quæ hominum improbitate, ac temporum iniu-
 riâ collapsa fuerant, cuius operis non modò remuneratorem Deum
 habituri erant, sed debitores cunctos Principes ac Principatus, ac
 cunctos posteros laudatores. Denique ab ipsis petebat, vt eam Car-
 dinali fidem haberent, quam ipsi Regi habuissent.

3 Lectis litteris, loqui cœpit Lotharingus eâ dictionis eloquentiâ,
 & actionis gratiâ, quâ vniuersè auditores rapuit, commouitque.
 Ob oculos posuit ærumnas exortas in Gallia ob corruptos cuncto-
 rum Ordinum mores, ob Ecclesiasticam disciplinam omnino colla-
 psam, ob hæreses non oppressas, & ob tandiu neglecta remedia
 à Deo instituta. Non parci Ecclesiis; stragem edi Sacerdotum,
 dum aras amplexabantur; conculcari Sacramenta; vndique rogos
 erigi ornatuum Ecclesiasticorum, & pyras sacrarum imaginum ab-
 iectarum. Comburi, & in fluuios proiici Sanctorum ipsana, &
 cum ipsis effossa corpora Pontificum, Regum, ac Cæsarum: audiri
 voces nefarias in Dei nomen iactas; expelli Pastores; interdici sa-
 crificia, despici Regem, leges obmutescere. Monuit aliorum Prin-
 cipum Oratores, infortunia, quæ tunc in Gallia poterant ipsi otio-
 se conspicere, experturos se serâ pœnitentiâ suis in patriis, si pro-
 pinquum illud regnum casu suo illas traheret in ruinam. Non ta-
 men tot tantisque malis deesse spem in egregia pupilli Regis indole,
 in optimis Reginæ matris, & Nauarræ Regis consiliis, & in præ-
 ualidis Dynastarum viribus; sed victricia tela in propria tandem
 ipsorum viscera immergi: quare nihil suppetere salubrius, cui fi-
 dendum esset, quàm auxilium quod omnes Catholici petebant ab
 ea sacrosancta Synodo, & vniuersali Ecclesia in Sancto Spiritu le-
 gitimè congregata. Duo potissimum illos Patres à Rege commo-
 neri, pro ea quâ Synodum prosequeretur obseruantia, & pro mo-
 lestia quam ob Religionis dissidia patiebatur, vt nimirum pro viri-
 li vana litigia & infructuosæ controuersie declinarentur, atque
 Principes ab armis mouendis retraherentur. Ab Henrico, dum
 moreretur, pacem fuisse commendatam, eandem optatam à Rege
 superstitie ac Regina, pro ætatis sexusque conditione: ea consilia re-
 uera infeliciter cessisse, sed maiorem infelicitatem esse formidandam,
 si vniuersa Christiana Respublica in periculosum belli fretum
 sese immitteret, adiretque discrimen vno eodemque naufragio pe-
 nitus

Pars III.

K k

nitus

Historiæ
 Concilii Tridentini
 Pars III.

1562.

nitus pereundi. Dein ingressus emendationis postulata, eius necessitatem ostendit, ad Ecclesiam, ac præcipuè Galliam sustinendam: repetiit ea Scripturæ verba, quæ à Pauli III. Legatis allata fuerant in Synodi primordiis: *Propter nos, fratres, hæc tempestas nata est, proiciite nos in mare.* Finem dicendi fecit, professus se sui que comitatus Episcopos velle subiacere post Deum beatissimo Pio IV. Pontifici Maximo: cognosci à se illius in terra Principatum supra cunctas Ecclesias; numquam eius mandata se obtrectaturos: venerari Ecclesiæ Catholicæ, & Oecumenicæ Synodi Decreta: Illustrissimis Legatis se submittere, sociales dexteras reliquis Episcopis offerre, ac Cæsari, quodd ibi suarum sententiarum testes adessent clarissimi Principum Oratores.

Hæc Lotharingus. Tum Mantuanus quædam habuit verba, quibus tantumdem plausus ex maiestate retulit, quantum alter ex eloquentia. Illorum sententia hæc fuit: Cùm Lotharingus Cardinalis Legatos inuisens, iis significasset, velle se sui Regis mandata in cœtu Patribus exponere, selectum ab ipsis fuisse Archiepiscopum Iadrensem, virum doctum atque prudentem, qui simul nomine Synodi responsum redderet eleganti, copiosæ atque eruditæ Cardinalis orationi, qualem promiserat egregia illius scientia, & qualem res ipsa comprobarat; simul explicaret, quàm gratus acciderit illi conuentui susceptus ab eo labor itineris Tridentini, quò Synodum locupletaret multis Episcopis, Abbatibus, ac Theologis Ecclesiæ Gallicanæ, cùm ex ea doctissimorum capitum accessione ingens subsidium speraretur Catholicæ veritatis causæ, & processus mirifici in Ecclesia corruptelarum morumque correctioni. Etenim in comperto erat, quantum Cardinalis laborasset in Consiliis Reginæ ac Regis ad Religionem tuendam, ad confirmandam auctoritatem Sedis Apostolicæ, & Pontificis dignitatem; nec minus innotuerat, quantum idem in publicis concionibus dixisset, Evangelium non erubescens, prout plerique Procerum solent, & quantum denique perfecerat virtus bellica præclarissimorum illius fratrum in bello Gallico, Religionis causâ suscepto: paria in posterum facinora sibi polliceri Patres, tum Tridenti ab huius lingua, tum in Gallia ab illorum manu. Verùm ne Iadrensis partes ipse assumeret, nihil à se ampliùs addi; sed rogari tantummodò Cardinalem, ne illi mirum accideret, si ipse vsurus esset maiori breuitate, quàm postulare videbantur thematis amplitudo, dotisque innumerabiles præstantissimorum eius fratrum, cùm sibi persuasisset, plurimum à se collaudatum iri Cardinalem, dum pauca proferret ex plurimis quibus

quibus ille laudari posset, reliqua verò auditorum considerationi 1562.
tacitè relinqueret.

5 Facto hîc silentio, locum loquendi dedit Mutio Callino Archi-
episcopo Iadrensi, qui orsus est: Acerbum dolorem passam esse
Synodum ob Gallix seditiones, cùm intelligeret, Regnum illud
inclytum, quod semper firmissimum quasi propugnaculum Catho-
licæ veritatis persisterat, nunc propter controuersiam Religionis
campum miserabilem stragis cladisque euasisse, adeoque Gallix
Proceres inter se configere tam ardentè, quàm antea coniunctim
bella Religionis gratiâ gesserant: credidisse prius Patres, ipso-
rum tristitiam plurimum auctum iri, si forte Gallix calamitates
non audissent, sed adspexissent. Et planè id ipsis eo die accidisse
improvisè, dum Cardinalis orationis suæ copiâ & gravitate, spe-
ctatores potiùs quàm auditores illorum infortuniorum effecerat;
adèd vt in sensu doloris ne ipsi quidem Oratori cederent. Deplo-
rari ab eo charissimæ parentis ærumnas; à Concilio, charissimæ fi-
liæ: releuari tamen mœstitiâ à concepta spe, quòd excitaturus
esset Deus ad suam suæque Fidei gloriam in Rege pupillo virtutem
ac felicitatem maiorum. Præterquam quòd cùm in præsentia co-
actus Diuinâ commiseratione, ac Pontificis operâ cerneretur facer il-
le conuentus, sperandum esset, disiectis tenebris agnitum iri ab
omnibus verum Dei cultum, ac disciplinæ splendorem, pacemque
Ecclesiæ redditum iri. Ad quod perficiendum sicuti Synodus ante-
acta industriam omnem impenderat, ita, vbi id posset, in posterum
enixius conaturam; cùm summæ sibi prosperitati duceret præsen-
tiam Cardinalis, non modò vt hortatoris, sed vt consiliarij & adiu-
toris. Compertam esse illius præstantiam in liberalibus disciplinis,
ac potissimum in sacris, ingentium negotiorum peritiam, auctori-
tatem apud Principes, &, quod maximum erat, pietatem erga
Deum, integritatem vitæ, ac studium Catholicæ Religionis: pro-
inde polliceri sibi Synodum ab eius opera tantum emolumentum,
vt lætitia, quam eius aduentus dies attulerat, euasura esset minima
inter omnes eiusdem mansionis dies: eapropter agi à Patribus debi-
tas Deo grates, & felicem accessum, post tam laboriosum ac peri-
culosum iter, ipsi Cardinali, eiusque honestissimo comitatu gratu-
lari, dum à cælo prosperos illis successus iidem augurabantur. Se li-
benter audituros aut à Cardinali, aut ab Oratoribus, quæcumque
Rex proponeret, vbi ad ea exponenda locus ac facultas illis conce-
deretur (adiecta sunt hæc verba postrema, ne Oratores sibi potesta-
tem tribuerent publicè verba faciendi quoties ipsis libuisset) cùm

1562. Patribus certum esset, Regis nomine, qui utique laudem pueritiæ suæ comparare incipiebat è strenua pietatis defensione, & cui præcipuum studium totius vitæ curriculo adhibendum erat ad exornandam amplificandamque Religionem, ea propositum iri, quæ cum vera Dei gloria, cum perpetuo Ecclesiæ bono, cum summa Sedis Apostolicæ dignitate connecterentur.

Absolutâ Iadrensis oratione, Ferrerius graui eloquentiâ sermonem habuit, Cardinalis dotes amplificando: Ex legatione viri tam præclari, aded necessarij Gallicano regno inter eos tumultus, palam fieri Regis religionem, eiusdemque de Synodo æstimationem. Posse Regem, vbi vellet, triduo prouincias suas pacare, quippe Principi suo natiuo propensione addictissimas; sed ab illo non tam res suas quæri, quàm Religionis Catholicæ, summiq; Pontificis, ad cuius dignitatem auctoritatemque tuendam nihil ipsum vereri thesauros omnes profundere, simulque regnum ac vitam in discrimen adducere. Ad emendationis postulatam progressum, dixit: A suo Rege non peti nisi quod à Patribus Nicæni Concilij Magnus Constantinus petierat: suas omnes petitiones contineri aut in sacris Litteris, aut in antiquis Constitutionibus Conciliorum, Pontificum, & Patrum: harum restitutionem in integrum, vt loquuntur Iurisconsulti, à Rege Christianissimo, Ecclesiæ Primogenito, postulari apud eos, quos Deus legitimos tamquam Prætores constituerat: id ipsos à Rege flagitari non vi clausulæ vniuersalis, sed verborum, quæ exprimentur in Edicto illo Diuino ac perpetuo, aduersus quod nec habuit, nec habiturus erit locum vlucapio (*usurpatione* dicit Italicè Suauis, ex legalium vocabulorum ignorantia) seu præscriptio. Rem illustrauit ingeniosis collationibus exemplorum ex Diuina Scriptura. Affirmauit, nisi id perficeretur, frustrâ confugi ad affinitatem, ad singularem amicitiam, ad incredibilem liberalitatem maximi ac potentissimi Regis Catholici: frustrâ implorari opem supremi Pontificis, Reipublicæ Venetæ, Ducum Lotharingiæ, Sabaudia, & Etruriæ: id nisi haberetur, fallacem esse equum ad salutem. Eos qui perirent, propriâ quidem culpâ perituros; sed perituros Patribus, atque è Patrum manibus rationem eorum sanguinis petiturum iri. Postremò adiecit: Antequam peculiaria mandata proponerentur, illos à se rogari, vt celeriter cæptas disceptationes absoluerent, quò amplior facilitas præberetur ad agitanda argumenta longè grauiora, & maxime necessaria, finemque Synodo ad Diuinam gloriam imponendum.

Præmo-

7 Præmoniti fuerant Præsides^c de iis, ad quæ exponenda se parabat Ferrerius; nec equidem comperio eam difficultatem in eius oratione permittenda, nec eam ægrimoniam in illa auscultanda, quam Suavis depingit. Solùm^d scripsit ad Borromæum Vicecomes, admonitos fuisse Legatos, ne huiusmodi morem inducerent; eos verò respondisse, se pollicitos iam fuisse in eo gratificaturos Oratori. Verùm neque necessarium neque decorum existimarunt, nouam illi responsonem reddere nomine Synodi; idcirco qui à secretis erat, ad ambos Oratores Gallicos conuersus dixit, Synodum sedulò expensuram res ab illis propositas, atque in tempore responsum.

Dum hæc Suavis recenset, in multis peccat. Quare in Latina versione, illius amicus potius quàm interpretès, melius veritatem edoctus, aliquot ex eius erratis emendat. Sed tanti ponderis ad rei summam non sunt, vt velim aliter ea refellere, quàm ex diuersa mea narratione, cum lubeat mihi illud agere cum Suauis, quod in moderata Republica fieri solet, vbi lenia malefacta neque cuncta condonantur, neque cuncta vindicantur.

C A P V T I V.

Gallorum alienatio à Simonetta. Varia inter Lotharingum & Gualterium colloquia. Sessio prorogata pro arbitrato, sed cum restrictione, vt certus dies intra dies octo denuntietur. Obitus Ioannis Baptiste Osij Episcopi Reatini, Ioannis Cardinalis Medicei, & Frederici Comitis Borromæi, geniti ex sorore Pontificis. Discessus Oratoris Bauarici. Difficultas in componenda dissensione inter Oratores Gallie & Hispanie.

Gualterius continuatâ cum Lotharingo consuetudine, illum comperit non modò conscium suspicionum^a, quæ nunquam omnino disiectæ fuerant inter Legatos reliquos, & Simonettam, sed in hunc etiam animo malè affecto, affirmantemque, vti Simonettæ arcanos Pontificis sensus patere; atque hinc minui collegis animum, quòd se Romæ perstrictos animaduertent. Satis non esse Simonettæ, quòd in persuasione benevolentie erga Pontificem primas obtineret, nisi etiam contrariam de aliis persuasionem induceret: in quo tamen Lotharingus perperam doctus fuerat. Etenim in voluminibus litterarum Pontificiarum deprehenditur id temporis plenissima in Pio fiducia Mantuani, iuxta

Kk 3

ac

1562.
c Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19. Nouembrii 1562.
d 23. Nouembrii 1562.

a Litteræ, & arcana notæ Gualterij ad Borromæum, 25. & 26. Nouembrii 1562.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 4.

1562. ac Simonetta. At verò cum Seripando ac Varmienti, quippe viris in schola magis quàm in negotio versatis, parcius ea communicabantur, quæ ad eorum doctrinam minùs pertinebant. Imò quod attinet ad Simonettam, vti metus è suspitione nascitur, comperio illum à Pontifice ^b reprehensum, quasi nimis in ipsum dominaretur timoris affectio, quâ virtus, ad egregiè agendum necessaria, debilitatur. Adiecit Gualterio Lotharingus, Romæ nimium fuisse gloriosos iuvenes quosdam, iuris Pontificij studiosos, qui rati prodesse Pontifici, eidem oberant, nunc Hispanos, nunc Gallos provocantes. Hic autem conquestus est de ingenti gaudio, quo huiusmodi homines gestierant ob rumorem paulò antè diffusum aduentus sui præpediti. Reuerà delati fuerant Mediolano ^c nuntij ad Simonettam, Abbates Gallos, à sancti Ambrosij Abbate hospitio exceptos, ita fuisse locutos de mente Lotharingi, ac de coniunctione eiusdem comitatus cum Hispanis Germanisque vt non parum enutrita fuerit præcedens ac nativa suspicio illius Legati, hominis non minùs facilis ad eam patefaciendam, quàm ad concipiendam, & quicum conueniebant ij ferè omnes, qui studium impensius præ se gerebant erga Pontificis auctoritatem; seu quòd qui amat timeret, seu quòd qui amorem ostentat, ad eius argumentum timorem ostentat. Conatus est Gualterius lenire Lotharingi stomachum exacerbatum in Simonettam, simulque cohortatus est Simonettam, vt illum inuiferet, seque in ipsius benevolentiam infinueret iis agendi rationibus, quas idem, vtpote Lotharingi conscius, suggessit.

Euenit Gualterio hæc agitanti, vt quasi aliorum suspiciones tamquam haud temerarias, sed communi famæ nixas excusaturus, certò cognosceret ex Lotharingo, falsà esse duo iam vulgata atque credita; ipsum scilicet moliri, vt res nationum numero sancirentur, quemadmodum Simonetta simul & Seripandus induxerant in animum ex iis quæ Lotharingus, vti narratum est, proposuerat; & apud eundem fuisse habitum cœtum Gallorum Præfulum, qui illic comprobassent sententiam, affirmantem Episcoporum iurisdictionem esse iuris Diuini: quòd vtrumque Suauis tamquam verum confidenter narrat. Resciuit quidem Gualterius, complures Gallorum in priuatis congressibus declarandum censuisse, iurisdictionem Episcoporum esse à Christo; sed nihil exprimendo, proximè ab illo, an per alium; dein verò celeriter progrediendum ad capita emendationis, quòd argumentum magis illis cordi erat ad Galliam componendam.

Valdè

^b Arcanæ
notæ Borromæi ad Simonettam,
5. Decembr.
1562.

^c Litteræ, &
arcanæ notæ Gualterij
ad Borromæum 19 &
23. Nouemb.
1562.

3 Valdè tamen turbidum fuit huiusmodi colloquium, siue potiùs contentio, inter Lotharingum & Gualterium. Ille quidem acriter querebatur ob prauam de se opinionem, quam præ se ferebat Pontifex, & crebram exprobrationem beneficiorum, quæ idem sibi contulerat. Atque inter cetera retulit, quoties in cœtu super rebus Concilij Pontifex conquerebatur de iis, quæ aduersum se Cæsari suggerebantur, oculos ab eo conuerti ad Cardinalem Burdesium, ea quasi Lotharingo adscriberet. Ex altera parte Gualterius fidenter sui Principis opera defendebat. Cumque ipsi videretur Lotharingus elatiùs loqui, quòd hic sciret, non plenam coniunctionem id temporis inter Pontificem ac Regem Catholicum intercedere, illum monuit, quàm alteri procliuè esset alterum sibi coniungere, sed iis modis, qui fortasse Gallis haud placerent; ipsorum tamen culpæ id tribuendum, si Pium ad id compellerent: quin nec minus graue ipsis futurum, si Pontifex amorem Regis Galliarum sibi comparasset, illius utique postulationibus indulgendo, quarum præcipua erat, facultas alienandi ingentem partem bonorum Ecclesiasticorum, quòd pecuniam impenderet bello in hugonottos; quòd à Pontifice denegatum antea fuerat per summam Gallicorum Præsulum commendationem, quippe qui animaduerebant, canalem hinc apertum iri, quo breuè Ecclesiæ patrimonium exhauriretur. Nec omisit Gualterius commemorare id, quòd legebatur exprobratum à quodam hæretico Germano Sorbonicis; eos nempe vitiosos esse dialecticos, dum reliquis Ecclesiæ Romanæ principiis consentientes, prærogatiuam Romani Pontificis supra Concilium euertebant, quæ legitimâ consecutione deducebatur.

4 Iam verò tametsi in congressu cum Gualterio, ob exercitam ab hoc agendi libertatem aliquid iracundius præ se gesserat Lotharingus; idem tamen postea Archiepiscopo Senonensi dixerat, velle se sinistras Pontificiorum persuasiones contrariis operibus obruere. Et huiusce voluntatis indicium aliquod^d Legati iam conspiciantur, cum ipsis videretur in duobus argumentis, contentiois ac zelotypiæ plenis, de mansione ac iurisdictione Episcoporum, Lotharingus animum adiicere ad malaciam non procellam ciendam; vnde sperabant, Sessionem ante Natalitia Christi habitum iri: idque ab illis breuissimum quòd impetrari posset spatium censebatur, quandoquidem Patrum prolixitas in dicendis sententiis, præter adhibitam etiam Lotharingi gratiâ lentitudinem, non modò spem ademerat eius celebrandæ præscripto die vigesimo sexto Nouembris, sed etiam longi itineris conficiendi.

Die

d Litteræ Legatorum ad Borromæum, 26 Nouembris 1562.

Historiæ
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 4.
1562.

1562.
 Præter A-
 rca Arcis
 Elia, extat
 in Diario,
 24. & 25. &
 in epist. Vi-
 cecomitis ad
 Borromæum,
 26. Nouem-
 bris 1562.

Die vigesimo quarto Gaspar de Casale Episcopus Leriensis in-
 tegrum in cœtu tempus solus consumpsit, cupidus vt à se Lotha-
 ringus vniuersam agitatae controuersia seriem audiret. Is in hanc
 sententiam ita disseruit: Episcopos Apostolorum esse successores,
 non omnino & in omnibus, sed in ordinaria iurisdictione. Eos
 igitur se habere ad Romanum Pontificem itidem ac Apostoli ad
 Petrum antequam mitterentur: obstringi Diuinâ lege Pontificem
 ad constituendos in Ecclesia Episcopos, nec ipsi licere Episcoporum
 ordinem destruere, non tamen æquales esse Pontifici Episcopos, ne-
 que separatim neque omnes coniunctim: eius siquidem potestas
 aliorum potestatem moderatur, concurrat cum omnibus Episcopis
 in eorum Diocesisibus, & in eas maius quàm ipsi ius obtinet: rem
 quampiam duobus modis iuris Diuini esse posse, aut proximè, aut
 alterius interpositu. Primos Episcopos, hoc est Apostolos, fuisse
 proximè ab ipso Christo, reliquos omnes postea Episcopos accepisse
 potestatem tum Ordinis tum iurisdictionis, præcipuè quidem
 à Christo, sed per Romanum Pontificem, illius ministrum. Ete-
 nim nisi Episcopus à Pontifice consecraretur, ab eoque gregem non
 haberet, eum Christus vt Episcopum non agnosceret. Porro in
 consecratione aliud à Deo solo impertiri, nimirum characterem,
 aliud à Deo præcipuè, & à Pontifice tamquam instrumento, nimi-
 rum iurisdictionem: Episcopo iam consecrato nihil nisi materiam
 deesse ad eam iurisdictionem exercendam. Postremò improbauit
 quod in Canone septimo dicebatur, institutum à Christo fuisse, vt
 in Ecclesia essent Episcopi: id enim insinuabat opinionem Cardi-
 nalis à Turrecremata, à Christo videlicet vnicum Episcopum in-
 stitutum fuisse, hoc est Petrum. Potius dammandum esse eum, qui
 diceret, Episcopos in Ecclesia Dei esse non debere.

Die postero tres solùm Patres auditi, ac postea à Seripando Ses-
 sionis prorogatio proposita est. Cùm id à secundo peractum fuerit,
 non à primo Legatorum, qui eo die abfuit, in causa fortasse fuit
 id quod comperio in quodam scripto, misso Romam à Mantua-
 no, de opportuna agendi ratione tum cum Lotharingo, tum inter
 ipsos Legatos, vbi significabat ille inter cetera, se petuisse à colle-
 gis, vt si quando opus foret argumenta proponere siue ad Theolo-
 giam, siue ad Canones spectantia, aut de iis ex accidenti agendum
 esset, dum sententiæ dicebantur, id à collegis perageretur, quam-
 quam ipse primum locum teneret. Etenim in comperto satis erat,
 eos illuc à Pontifice missos fuisse, vt Synodum eiusmodi doctrina-
 rum peritiâ dirigerent, se verò (sic ille modestè loquebatur) solum
 ad

f Signatur
 9 Nouem-
 bris 1562.
 & compro-
 batur plene
 litteris Bor-
 romæi,
 18. Nouem-
 bris 1562.

ad numerum augendum: addebatque, vbi illi repugnarent, curaturum se, vt idipsum illis à Pontifice imperaretur, aut à cœtibus se abfuturum, ne Synodi vtilitatem suâ præsentia præpediret. Idcirco eo die, quo agendum erat ex re proposita, sicuti videbimus, de ratione proferendi sententias in articulo Theologico, locum ille Seripando concessit.

1562.

7 Non longè aberat à Legatorum notitia, se à fama publica lacerari, tamquam artificiose rem prorogantes, perinde quasi ipsi, & cum ipsis complures Episcopi, intentis animis declinarent à laborioso seueriorum emendationum freto, quò tandem ab illis nauigandum erat. Hæc autem persuasio, quæ plus minúsve publicis ministris adhæserat, dilatata postmodum, atque impressa fuerat, cum indignitate Concilij, in turba viliori. Quare vt homines imperitiores pronius feruntur ad concipienda figmenta in cunctis optimatum operibus; ita vel ipsi opifices deridebant conuentus illos quasi scenas, stultum reputantes, si quis crederet, ibi seridè rem geri, morasque non innecti, donec bonâ Principum pace suspensio confici posset. Ratus igitur Præses necessarium esse, à se suisque collegis tam nocentis exempli criminationem propulsari, cœpit dicere, Patres conqueri de Legatis ob Synodi prolixitatem; id non aliter à Legatis purgari posse, quàm regerendo querelas in ipsos Patres ob sententiarum prolixitatem, quæ verius prælectiones dici poterant: in ipsis prælectionibus vituperandam esse longitudinem, sed in cœtuum sententiis laudandam summoperè breuitatem. Quonam pacto ipsos conatuos orbis terrarum abusus eradere, nisi scirent hunc in ipsis abusum emendare prodigendi temporis, hoc est pretiosissimi inter thesauros, dum leues infructuosasque quæstiones prosequerentur? Omni studio desudandum, vt cunctis palàm fieret, in eo Concilio secundum Diuini Spiritus afflatum res agitari: esse quidem argumentum Apostoli: *Si inter vos lites & contentiones sunt, nonne secundum hominem proceditis?* His aliisque de causis decreuisse Præsides Sessionem protrahere; de die Patres cogitarent: sed nisi prius superuacanea in dicenda sententia re ipsa præciderentur, existimare Legatos, haud posse diem certam præstitui, quapropter proponebat eam Patrum arbitratu prorogandam.

Ex duabus litteris Oratoris Florentini ad Colmum Duccem, 19. & 21. Nouemb. 1562.

8 De dilatione inter cunctos conuenit; sed an ad incertam diem, plurimum sunt altercati. Lotharingus iis quæ proposita fuerant comprobatis, prolixas sententias improbauit, monuitque, si dies certa signaretur, discrimen subituram Synodum, ne infecta res ca-

Præter Acta, litteræ Oratoris Florentini ad Colmum Duccem, & Ladrensis, 26 Nouemb. 1562.

Pars III.

L I

deret,

Historia
Concilij Tridentini
Anno III.

1562. deret, adeoque cum iactura dignitatis; adhuc enim centum fortasse Patres sententiam dicturi supererant, & idcirco certo prænoſci non poſſe, quoniam die Sessio habenda eſſet. Aliis ea cunctatio abſque vlllo termino, & omnino arbitraria, non placebat. Columnius dixit, tametsi prolixitatis rei eſſent Præſules, non tamen inſontes eſſe Legatos, quorum partes fuiſſent, auctoritatem exercere, & ſuperuacanea præcidere, ex eſſato, *Sapienti pauca*. Tanta ſententiarum varietas audiebatur, vt ne diſcerni quidem poſſet quænam pars eſſet acceptior: & iam ſol occiderat. Propterea Seripandus auctor fuit, ac reliqui conſenſerunt, vt tunc prorogaretur Sessio ad incertum diem, ita tamen vt intra octo dies, quo tempore rebus multis conſuleretur, & plus lucis affulgeret, dies certus præſcriberetur.

i Varlæ litteræ Legatorum & Vicecomitis, præter Acta Palæſtræ.

k Epist. Legatorum ad Borromæum, 26. Nouembris 1562.

l Litteræ Borromæi ad Mantuanum; alia ad Legatos, 21. Nouembris, & alia Lauſaci ad Reginam, 28. Nouembris 1562.

Et sanè ea laborum diuturnitas ſub adedò inclemente cælo, præter alia quæ accedebant incommoda, nonnullorum Patrum valetudini imbecillæ ac ſenili intolerabilis accidebat. Diem obierat id temporisⁱ Spoleti, dum ex morbo profectus Tridento ſuam ad Eccleſiam remigrabat, Ioannes Baptiſta Oſius Romanus, Episcopus Reatinus, vir doctus religioniſque ſtudioſus, ſed ſententiæ ſuæ tenax, vitium in conuentibus quàm moleſtum, quippe argumentum animi alios parui æſtimantis, tam noxium, quippe concordie impedimentum. Legati Caſtaneam Archiepiſcopum Roſſanenſem, vt ad eam promoueretur Eccleſiam, Pio commendarant; ſed Pontifex Amulio Cardinali eam deſpondit^k, quod illi plurimùm collaudarunt, niſi quantum Amulij promeritis nimis impar ea remuneratio videbatur.

Per eos pariter dies, nuntios Tridentum detulit idem tabellarius, duorum capitum magis adſpectabilium vitam exaruiſſe ſub ipſo flore: alteram Romæ^l 20. Nouembris in Frederico Borromæo Cardinalis fratre, & Ducis Vrbinatium genero, & in quo Pontifex, eius matris frater, ſpem altiffimam iucundiſſimamque ſecundùm ſanguinem collocarat, vnde per acerbiffimæ triſtitiæ ſenſum indoluit; quin animi ægriſtudo manauit in corpus, & morbo, tametsi leui breuique, ipſum affecit, pro ac vſuuenit, vt mœror ex aliena morte numquam mortalis euadat. Verùm Carolo Frederici fratris hoc infortunium ſalubriùs accidit, ſiquidem palàm ipſi fecit inanitatem molitionum dignitatumque mortalium, quæ nec auditu, nec viſu ſatis vniquam agnoſcitur, niſi domi contrectetur. Seceſſit idcirco ad meditando ſacra exercitia S. Ignatij in Probationis domo Societatis Ieſu, ibique ea lumina affectioneſque ſanctimonie perpur-

perpurgavit, quæ Deus vsque à pueritia eius animo infuderat, quæque postea vnum è sanctissimis viris, quos veneratur Christianus orbis, ipsum reddiderunt. 1562.

10 Alterius vita, æquè conspicua & acerba, Pisis extincta fuerat 25. Nouembris^m in Ioanne Cardinali Mediceo, Cosmi Ducis filio, Principe de nostra Synodo optimè merito. In decimum-octauum ætatis annum ea incidit; & murmur exitit, id violenter contigisseⁿ. Verùm Orator Lansacus, cui verisimile est minimè defuisse notitiam euentus, suapte naturâ non occultissimi, scripsit ad Reginam^o, Cardinalem obiisse post quartum pestilentis febris diem; quamobrem credibile videtur, violentiam modò indicatam vnâ fuisse ex illis tragædiis, quarum Poëtria fama est, consueta horribilium ac stupendorum inuentrix.

11 Interim qui Concilio splendorem afferebant, vti solent locupletiores vestes, æquè onus addebant. Reddita hisce diebus sunt Oratori Bauarico sui Ducis responsa, acriter indignati^p, quòd Præsides reuocassent in controuersiam locum superiorem inter ipsius & Heluetiorum Oratorem, adeò vt illi discessum imperaret. Studuerunt Præsides Oratorem detinere; ad quod etiam obtinendum Drafcouizio vti sunt, oblatâ Bauarico hac prærogatiuâ, vt ipse cœtibus intereretur, & Heluetius domi maneret. Sed illi satis non erat obtenta sine decreto possessio, adeò vt noluerit idem in publicum prodire eo solemnî die, quo Lotharingus exceptus est, quandoquidem ea declaratio non præcesserat. Legatis verò visum non est tam duriter agere cum Heluetio; quin postremis in mandatis Româ acceptis habebatur^q, vt cum ad Bauariæ Ducem, & ad Nuntium Lucernæ degentem de concordia scriptum fuisset, tantisper dum Pontifex operiretur responsa, neuter ex his Oratoribus ad cœtus accederet non vocatus: qui verò his non acquiesceret, aliam pro suo arbitratu rationem iniret. Quare cum à Legatis obtineri non posset vt Bauaricus subsisteret, plurimum à se præstitum existimarunt, quòd Dux ob permissum Oratori discessum haud indignaretur. Vix ille Tridento abierat, cum ab Heluetiis litteræ superuenerent, quibus satis sibi fore scribebant, si modò vnus, modò alter publicis functionibus interesset.

12 Verùm vti ex icu ponderosiorum vastiorumque molium oritur in aspectantibus grauiorum cladum terror; ita altera æmulatio sublimiorum Principum longè vehementius Præsidium animos concutiebat. Monuerat eos Pontifex^r, aduenturum Lunensẽm Comitẽ,

L I 2

alio die duabus, vitimo Nouembris 1562. altera Legatorum ad Bortomaxum, altera Lansaci ad lasulanum,

^m Diarium, 29 Nouembris 1562.

ⁿ Diarium Francisci Firmiani, cæremoniarum Magistri Romæ, 23 Nouembris 1562.

qui narrationem: ff e t Fidelis actoris Veneti Florentiæ. o In epistola iam citata, 28. Nouemb. p Duæ litteræ Vicecomitis, 20. & 24. Nouemb. & infius in epist. Legatorum ad Bortom. ultimo Nouembris 1562.

^q Litteræ Bortomæi ad Legatos, 29 Octobris 1562.

^r In epist. Bortomæi ad Legatos, 12 Nouembris; & in lasulanum,

Historia
Concilij Tridentini
Pars III.
LII

1562. mitem, tamquam Oratorem solius Regis Catholici, non item simul Cæsaris, sicuti antea vocitatum fuerat; siue id fieret ob significationem molestiæ, quam prænantiarant Galli, quibuscum concorditer se gerere in Concilio Cæsar cupiebat, cum in eo utilitatum coniunctio, sanguinum coniunctioni præposset, siue quia aduersa commoda Hispanos inter & Germanos nequaquam vni eidemque permitterent Oratorem agere pro aduersis vtriusque Principis postulatis. Philippus itaque Rex petebat, vt accommodata iniretur ratio, quâ Oratori suo liceret Synodo assistere, saluâ simul dignitate & concordia: & hac de causâ Lunensis antequam discederet exquirebat quânam ratione habendus esset, ne se Regemque Catholicum exponeret periculo offensionis apud Regem Christianissimum, Pontificem, & Concilium. Legatis igitur iniunxit Pontifex efficaciam quâ potuit maximam, & supra quam in quouis alio negotio eam adhibuisset, vt omne studium ac sollicitudinem impenderent ad rem conficiendam, haud ignarus, consensum atque auxilium vtriusque Regis opus esse Concilij progressibus, itidem ac duos pedes duâve rotas hominis ambulationi, currusque lationi. Simul etiam eos commonebat, vt cum immineret, sicut ipse rebatur, Sessionis dies, rem dissimularent cum Lansaco, ne commouerentur animi, tranquillisque Sessionis exitus impediretur. Etenim ne minimumquidquam stabiliri volebat, nisi flexis ad id Gallis, quibus intelligebat quodcumque temperamentum nulli detrimento futurum, aut possessione aut iure spectato; sciebat tamen, tam delicati sensus in ea re illos esse, vt vel ipsâ propositione concordia læderentur.

f Litteræ
Borromæi ad
Mantuanum,
21 Nouemb.
1562.

Præter hæc, quæ Legatis in communi Pontifex significabat, alia arcana fidei Mantuano ab eodem commissa sunt, nec alteri præter Simonettam communicanda. Ea erant: Sibi ab Oratore Vargas per occultissimum arcanum Regis nomine fuisse expositum, vbi nulla ex propositis opinionibus admitteretur, malle Regem, vt ipse Orator cuiuslibet minimo ex Concilio cederet, quam opus illud sanctissimum obturbaretur, præmissâ tamen denuntiatione, nihil inde detrimenti sibi illatum iri, tum quod ad præcipuam questionem, tum quod ad possessionem attinebat. Ad cuius rei silentium, etiam cum Legatis, obstrinxit Pontifex Vargas, ne illius notitia minus solertes eos redderet in alio temperamento Regi magis honorifico procurando. Verumtamen Pontifex censuit opportunum, eam notitiam cum illis duobus communicare, qui rem agendam moderabantur. Siquidem ex vna parte certum ipsierat, eos

tum ex animi propensione erga Regem Hispaniæ, tum ob ardentissima mandata, omnem moturos lapidem, quo aliquam ad concordiam Gallos pertraherent: ex altera verò nolebat, ut ubi illi animaduertent rem confici non posse, in desperationem caderent de pacifico Synodi processu, ut proinde aut in reliquum studia tamquam inutilia præmitterent, aut in eo negotio præcipitia tamquam necessaria pertentarent.

13 His acceptis mandatis, cum Legati considerarent, Sessionis diem ita proximum non instare, ut Pontifex sibi persuaserat, existimarent, locum non esse silentio cum Oratoribus Gallicis, ante eam functionem sibi imperato. Quapropter illis ad se accitis ostenderunt, quantum in rem foret non Ecclesiæ modò, sed Galliæ, si Synodus, eo regno postulante potissimum coacta, feliciter progrediretur; & quantum opus esset ad progressus felicitatem vtriusque regni Oratoribus: ubi Synodus ab altero desereretur, tantum vigoris illi defuturum, ut ne ad alterius quidem bonum efficaciter prosequendum sufficeret. Idcirco animum conuerterent non solum ut probi ciues Orbis Christiani, cuiusmodi se profiteri oportebat, sed tamquam probi Galliæ filij, probique Christianissimi Regis administrati, ad inuendam aliquam concordie rationem, per quam saluam Galliæ Regis dignitate, alteri Regi illius affini satisfaceret. Post huiusmodi exordium duas rationes proposuerunt, quarum vtraque locum proximum infra Oratorem Cæsareum laicum Gallis concedebat, videlicet, ut Lunensis subsellium haberet in medio è regione Legatorum, quale Iulij III. ætate datum fuerat Oratori Lusitano in controuersia cum Oratore Ferdinandi tamquam Hungariæ Regis; aut ut Lunensis consideret inter Oratores Ecclesiasticos infra Cæsareum.

14 Responderunt Galli: Quemadmodum omnis offensio originem trahere consueuerat ab aliqua nouitate, æquiore facilioremque rationem ad retinendam concordiam esse veteris consuetudinis continuationem. Id se habere in mandatis Regis Christianissimi, ipsos iubentis, si quid innouaretur, extemplò cum omnibus Galliæ Episcopis discedere. Huiusmodi mutationes tentari ab affectionibus aut inquietis aut ambitiosis ministrorum, non autem ex Regis Catholici sensu, qui tam ampla amicitie fraternæque beneuolentia pignora dederat, ac indies dabat Galliæ Regi, vxoris fratri, ut abundè palam faceret animi propensionem longè aliam ab ea, quàm vellet vel vnum obolum detrahare antiquis illius prærogatiuis, præsertim ætate puerili: certos esse Oratores, potius ad eas facta

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 4.

1562. tecta seruandas impensum iri à Philippo Rege suas omnes vires, perinde ac illas reipsâ impendebat ad tuendam Carolo Regi auctoritatem aduersus perduelles: numquam Gallicanum regnum omnino alacri futurum animo, donec tam ingentibus Hispaniæ beneficiis par tandem redderet; sed cum grati animi ratio, quæ inter honestissimas virtutes locum obtinet, nequaquam præcipiat ut per ipsius exercitationem honor lædatur, id pretio regiæ dignitatis præstandum non esse.

Conatus est Mantuanus Gallos flectere, illis obiectans: Quando ipsi suum locum retinerent, alienæ gratificationi obsistendum non esse; quod si secus agerent, posse inde argui, non inesse eam optimam in ipsis voluntatem erga prosperum Synodi processum, quam profitebantur. Sed illi ex aduerso, alienam gratificationem sibi charam fore, quoties sui Principis honorificentiam non officeret: ea cuncta consilia ab Hispanis excogitari, quod reuocaretur in dubium id quod Regis Christianissimi dignitas in aperto esse postulabat; nimirum, primum sibi locum post Cæsarem deberi: nec posse aduersæ Concilio voluntati tribui, quod nollent veterem possessionem amittere, consuetudinemque peruertere.

Tunc subiecit Mantuanus, arcani conscius, cupidusque rationem inire quæ minus Philippo Regi displiceret, quam si post & infra Gallos ipsius Orator collocaretur: Quid si Orator Hispanicus sibi sedem post cunctos Oratores deligeret, num vobis animus esset ad eum cogendum ut meliorem quam ipse vellet locum caperet? Improvisæ interrogationi responsum à Gallis est, in eo casu rem se expensuros. Legati huic postremo consilio minimè se obstringentes, finem colloquio imposuere, rogatis vniuersè Oratoribus, ut sedatiùs deliberarent. Interposuerunt etiam Gualterij officia cum Lotharingo, qui hinc auctoritatis plurimum apud ministros Gallicos obtinebat, hinc credebatur coniunctionem cum Hispano exoptare, tum propter belli prosperitatem in hugonottos, quæ ipsius ac fratrum plurimi referebat, tum propter Synodi quietem, cuius perturbatio dignitatem felicitatemque operæ suæ detra-xisset. Sed responsum tandem est: Oratoribus non licere, mandata persistendi in consuetis præterire: noua temperamenta Regio Concilio in Gallia esse proponenda: cumque ea de re Lansacus Romanam scriberet ad Gallicum Oratorem, præ se tulit simul immobilem in eo negotio animi firmitatem, simul propensionem honorandi Lunensem in cunctis reliquis exactissimâ quaque officiorum ratione; sed eo honoris genere, quod nihil honoranti subtraheret. Et

Et quoniam aduenerat Romam missus à Rege Catholico Aloysius 1562. Auila^s, quibusdam in mentem inciderat, ab eo curatum iri, vt Pontifex impertiret Philippo appellationem Imperatoris Indiarum, tamquam splendidum titulum ad illius litoris victoriam. Scripsit Lanfacus, nihil id allaturum detrimenti prærogatiuæ sui Principis, Galliarum siquidem Imperatorem, qui superiorem sibi in terris neminem agnoscebat, & cuius maiores Imperium in Occidente condiderant, numquam in Europa nouo Indiarum Imperatori cessurum: præterquam quòd fama erat, à Leone X. cum Bononiæ cum Francisco Primo conuenit, fuisse illi eiusque successoribus subditum ius Imperij Constantinopolitani: sed verisimilia non videri in prudenti ac virtutis studio Philippi animo ea consilia, per quæ ipsius amplitudini nihil accessisset.

1562.
Litteræ Lanfaci ad Infulanum, 18. Nouemb. 1562.

17 Pontifex auditâ Gallorum duritiæ, rescripsit^u, eam haud inopinatum sibi accidisse: se quidem voluisse tabellarium illum mittere, potius quòd sibi aliisque satisfaceret, extrema quæque periclitatus, quàm ob vllam spem rei consequendæ: aliud sibi scribendum ad Legatos non occurrere, nisi velle se, vt contestationes, si quas ministri Hispanienses facerent, ab ipsis admitterentur: ceterum sibi certò persuaderi, Regem Catholicum pro sua probitate ac religione suas omnes priuatas rationes posthabiturum bono publico, cui nollet ab huiusmodi inaniis obiecem opponi.

Litteræ Borromæi ad Legatos in communi, & ad Mantuanum, 5. Decembris 1562.

Enimuerò mirum foret id re ipsa contingere inter cordatos viros, nisi tam sæpè contingeret, cum ad diluendam admirationem magis valeat consuetudo, quàm ratio.

C A P V T V.

Lotharingi sensus: adhibita Hispanis officia Molinei Senatoris. Perturbatio in cætu, Episcoporum Guadicensis & Aliphensis causâ. Rex Bohemiæ Romanorum Rex renuntiatus. Regis Nauarræ obitus.

DAbatur interim ardentè opera propriis Synodi argumentis^a. Lotharingus antequam verba faceret de Canone in controversiam adducto, aiebat, velle se cunctos Episcopos præter suos audire, singulorumque sententias diligenter obseruare. Vnde oriebatur opinio, illi esse in animo, se quasi arbitrum Concilij gerere, adeoque sententiæ suæ dictionem differre, donec certus esset, mentis suæ declarationem vim quasi decisionis habituram.

Habetur præsertim in scripto Vicecomitis ad Borromæum, vltimo Nouemb. 1562.

Atque

Historiæ
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 4.
1562.

1562.
b Epist. Vice-
comitis ad
Borromæum,
eodem die.

c Variæ litte-
ræ per eos
dies Viceco-
mitis &
Gualterij.

d Scriptum
Vicecomitis
iam citatum.

e Litteræ
Gualterij ad
Borromæum,
26. Nouem-
bris 1562.

f Litteræ
Gualterij ad
Borromæum, vlti-
mo Nouem-
bris 1562.

Atque hanc in se persuasionem nonnulli confirmabant, ob ingentem
lætitiâ, quam ille præ se tulit, quòd nuntiaretur^b, tres alios ex Epi-
scopis Gallicanis iam Brixiam peruenisse, quasi proximam appen-
dicem potentia suâ. Semel quoque Musottus, dum nescio quid
nomine Seripandi illi nuntiaret, apud ipsum reperit cunctos Præ-
sules ac Theologos sui comitatus; & hac de causâ, & propter ver-
ba quædam, à ministris Cardinalis per aliquam iactantiam dicta^c,
idem Musottus non modicam suspicionem in seipso & in aliis
nutriebat; qui Seripando demortuo cum in Lotharingi familiam
cooptaretur, scriberetque narrationem huiusce Concilij, sapius
à nobis productam, mentem in se pronam patefacit ad deteriora fa-
cilè credenda, sicuti mos est omnium ferè aulicorum mediocri in-
telligentiæ, existimantium idcirco se acutiores haberi, remotiores-
que à crassiorum hominum simplicitate. Quoniam autem missit
id temporis ad Pontificem Lotharingus Bertonus, qui sibi à se-
cretis erat, non defuerunt in ea missione, alioquin benevolentia
& obsequij plena, sua suspitioni alimenta^d; cum iactaretur,
id ab illo fieri, quòd à compluribus sibi Romæ intimis ea coram
Bertono concederentur arcana, quæ illi paginis committere non
audebant.

Multò deterior opinio Tridenti erat, & Romæ spargebatur, de
Lansaco^e; qui de ea edoctus ab Insulano, acceptoque ab eodem vel
exemplari eorum, quæ de ipso ad Borromæum scripserat Simonet-
ta, acriter conquestus est apud Gualterium, cum hic litteras Pon-
tificias reddidit: sed de cetero præstitum sibi officium, & cum of-
ficio sequestrum alacri animo accepit; cum verò ad rei periclitat-
ionem ventum est, nequaquam ita foedum vultum præ se tulit, ut
in imagine fuerat expictum.

Hiscè insimulationibus par Galli reddebant. Etenim Insulanus;
ipse auersum à Gualterio animum gerens^f, scripsit ad Lotharin-
gum, ut ab eo sibi caueret tamquam ab inimico, qui studuerat Lo-
tharingum quasi hæreticum Pontifici describere. Sed Cardinalis in
consuetudine cum Gualterio captus peculiaribus ingenuitatis cha-
racteribus, qui ferè semper persuadent, & ferè numquam decipiunt,
epistolæ fidem non habuit, sed eam cum Gualterio communicavit
(periculum sinistris narrationibus admodum frequens) ac postea in
responsione argumenta omnino contrariæ persuasionis edidit. Cum
hiscè priuatis de Gualterio significationibus, publicas de causa so-
ciabat: auditâ siquidem in primis conuentibus prolixitate ac su-
perfluitate, quâ illa de septimo Canone controuersia agitabatur,
rem

rem coram omnibus improbauit⁵: nihil tunc Dei obsequio conducere altercationes in eiusmodi quaestionibus, quam periculosissimam infructuosam: in Caesaris mensa voces ea de re institutas, vituperationem offensionemque sonantes; quanto maiorem offensionem futuram, si huiusmodi litis exitus persuaderet, ea per animi perturbationem, vilitatisque cupiditatem fuisse peracta? Adiecit subridens, se minimè consentire, vt sibi praeterita prorogatio assignaretur, nec velle suum illi nomen subscribere, cum animaduertiret, rem tam lentè procedere, & adhuc tam procul à meta.

4 Nec cessabant Hispanienses ministri omnem industriam adhibere, quâ suos Praesules retraherent ab eo impetu controuersiarum, haud tempori congruentium, & quæ aut efficere, aut significare possent parum coniunctionis inter Caput & membra Ecclesiae Catholicae: cumque compertum esset, communibus responsis semper propitiis peculiaria facta minimè respondere, credidit Piscarius, id fortassis euenire ex debili Paghani, qui sibi à secretis erat, auctoritate. Proinde postremis Pontificis petitionibus, quas diximus, inflammatus, voluit pro eo quod per suam responsionem indicauerat, eam corroborare, misso ad id Senatore Molineo. Sed vbi dissimilis opinio in emulationem abiit, & appetendi facultas intelligendi facultatem sibi mancipauit, nemo sufficit è sequestris, cum suscepta semel causa, Dei causa nominetur & censeatur: praeterquam quod sibi persuaserant Hispani, eum esse ministrorum sensum, regali nomine velut extimè inauratum, aut certè Regem haud progressurum vitramoderatas cohortationes, quæ vti carent metus acumine, ita calcar hebes euadunt. Et quaedam res accidit, quæ illorum Praesulum animum vehementer exacerbauit, simulque Lotharigo stomachum mouit, eorum vitio, qui, sicut ad Borromæum Gualterus scripsit⁴, se vnicos Pontificiae auctoritatis propugnatores ostentantes, ad eam oppugnandam alios prouocabant.

5 Kalendis Decembris* Melchior Auosinedianus Episcopus Guadicensis sententiam suam exponens de Canonis propositi verbis, vbi habebatur, Episcopos à Romano Pontifice vocari in partem sollicitudinis, & ab eo assumptos esse veros Episcopos, obiecit; Latiniorem minusque limitatam dictionem adhibendam esse, propter eam quod si quis secundum Apostolorum Nicenaeque Synodi Canones eligeretur, verus Episcopus euadebat, tametsi à Romano Pontifice non assumptus; quando iidem Canones dicunt illum esse initiandum consecrandumque à Metropolitano, nullâ factâ Romani Pontificis mentione: nec eam consuetudinem in Ecclesia

1562.
Litteræ
Gualterij &
Legatorum
ad Borromæum, 27
& ultimo
No-
uembris
1562.

6 Litteræ
Vicecomitis
ad
Borrom.
27. & vltimo
No-
uembris
1562.

7 5. Decembris 1562.
8 Praeter Acta Arcis Aulicæ, epistola Oratoris Florentini ad Ducem,
9 3. Decembris, & Legatorum ac Vicecomitis ad Borromæum, prima 2. altera 3. Decembris 1562.
& Iadrensis ad Corneliū, & Fuscarij ad Moronum etiam 3. Decemb.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 273.

1562. vniuersalem videri, vt summus Pontifex eligat; Chrysoftomum, Nicolaum, Ambrosium, Augustinum, & alios fuisse quidem Episcopos, à Romano Pontifice non electos: quin etiam ab Archiepiscopo Salisburgensi quatuor Suffraganeos suos Episcopos creari, nihil in eo auctoritatis exercente Romano Pontifice. Ad hæc Simonetta, ne opinio illa radices ageret, ipsum placidè interpellauit, monuitque, id fieri à Salisburgensi ex auctoritate ac priuilegio Pontificio. Cùm autem Auosmedianus rogaret, vt sibi sermonem prosequi concederetur ad suam sententiam exponendam, quidam studio siue immoderato siue affectato conclamantur, *Dimittatur*: alij in vocem *Anathema*, & contumelias proruperunt; alij conati sunt aut pedum supplosione aut sibilo eum impedire. Connumeratos inter ardentiores comperio Thomam Caselium Episcopum Cauensem, Ægidium Falcettam, qui nondum Cauriensem Episcopatum reliquerat, & quod mirabilius est ex viri dignitate, Ioannem Triuisianum Venetiarum Patriarcham. Verùm id quod omnes transiit immoderationis imprudentiæque fines, fuit culpæ dilatatio ab vno capite ad integram nationem; vnde pro vno capite laceffita est tamquam aduersaria integra natio: siquidem fuit qui dixit, *Plus molestia nobis infertur ab istis Hispanis qui Catholicos agunt, quàm ab ipsis hereticis*. Tum iracundè Hispani: *Heretici estis vos*. In tam graui perturbatione vix impetrarunt Legati, vt permitteretur Auosmediano sermonem prosequi; quem appositè profecutus, cunctorum quæ dixerat sanam sententiam explicauit. Quamquam opus non sit, vt omnes Episcopi nominatim à Pontifice assumantur, omnes tamen Episcopos adstringi ad Romanum Pontificem tamquam supremum colendum: esse in eo plenitudinem iurisdictionis; sed vsum ac materiam, quam ille Episcopis destinabat, non posse absque iusta & rationi consentanea causa ipsis auferri: declarandum planè esse, Episcopos iure Diuino superiores esse meris Presbyteris. Dein admirationem ostendit, ob tragædiam in sua dicta excitatam: ferendam non esse sententiam in id quod integrè auditum non est: si quis eas voces audiret, *Non est Deus*, nec illis adnexas audiret, *dixit insipiens*, posset blasphemiam p̄salem damnare. Ita contigisse illis Patribus in ipso damnando, quod commissuri non fuissent, si priùs ipsius mentem plenè percepissent. Illud certe ad sui comprobationem sibi non deesse, quoddam ter Synodo interfuerit sub Paulo, Iulio, & Pio, tunc Doctorem conditione, nunc Episcopum dignitate. Sic ille locutus est, & fidenter vt innocens, & modestè vt subditus, adeoque iudicia simul affectionesque sibi conciliauit.

Lotha.

6 Lotharingus excepto tam incondito fragore, dixit submissâ voce¹, à paucis auditâ, sed turbato vultu, à cunctis conspecto, *Hæc agendi ratio recta non est, nec eam in animum induxissim.* Postea verò cum eundem adiissent Vicecomes, & Vercellensis Antistes, dum ille ea de re loquebatur coram illis, & fortasse de industria, dixit: *Si quid huiusmodi Gallo cuiquam accidisset, actutum ego ab hoc conuentu ad Synodum liberiore[m] prouocassim.* Vbi verò licentiæ non consulatur, omnes in Galliam reuertemur. Ingens sanè insolentia fuit. Dum hæc diceret, adspiciens, aut simulans tunc planè à se conspici duos quos nominauimus Episcopos, sermonem præcidit. Significauit pariter in aliis colloquiis, si quid huiusmodi ampliùs accideret, aliquid de peculiari nationis Synodo cogitandum. Absurdum sibi videri, ad eò dominari nimiam animorum affectionem, vt Patres Concilij hæresim appellarent id quod hæresis non erat. Si animo recoluissem, quàm maturè antiqui Patres cuncta expendebant, antequam nomen cuiuspiam percellerent horrificâ illâ voce *Anathema*, eam tam leuiter prolaturus non fuisse in tam honestum Antistitem. Sed absurdissimum postea sibi accidere, vt pro vno, etiamsi fuisset hæreticus, ausi essent vniuersam nationem tam amplam & honoratam calumniis impetere. Quocircà statuit apud se, grauem commonitionem de facinore tam indecoro in proximè futuro cœtu ad Patres habere: quòd subodorati Præsides, operâ Gualterij conati sunt illum ab eo consilio blandè prudenterque dimouere, suæ ipsorum auctoritatis solliciti, ad quos vnice id muneris spectare videbatur.

7 Porro ne ipsi admissæ culpæ negligentiam præ se ferrent^m, posttridie in conuentu Mantuanus dixitⁿ: Cum præscribendus esset futuræ Sessioni dies antequam octauus ex Decreto effluxisset, proponi à se decimum septimum Decembris statuendum; & quòd celerius quæ opus erant pararentur, quotidianos cœtus esse congeminandos (id Lotharingus postularat^o, & idoneum erat ad extinguendam affectatæ dilationis famam) quòd si nihilominus eo die paratum non esset quidquid in antea cta Sessione destinatum, posteaque in conuentibus propositum fuerat, stabilirentur certè quàm possent plurima: verùm quamcumque Præsidium solertiam irritam fore, nisi Patres suam operam contulissent. Eapropter se illos hortari ac rogare per summam efficaciam ad consilium Ecclesiastæ custodiendum: *In multitudine Presbyterorum noli esse loquax.* Quòd ab ipsis præstitum iri, si studerent sententias breuiter ac pacatè dicere, amputatis digressionibus, rebusque, quæ iam ab aliis expensæ fuerant,

M m 2

non

1562.
Acta Pa-
lecti, & nar-
ratio Orato-
ris Veneti.

m Epist. ad
Borromeum,
3. Decembris
1562.
n Eius verba
extant in
Diario 2. De-
cembr. & fu-
suis in Actis
Arcis Eliae.
o Litteræ
Gualterij ad
Borrom.
29. Nouem-
bris 1562.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 5.

1562. non iteratis; simul etiam, si singuli charitatem ac reuerentiam col-
legæ, non iram ac fel aduersarij præ se ferrent. Cauent præcipuè
à tumultu ac indignitate diei præteritæ; aliter abituros è conuentu
Legatos, ne tam incompositas actiones coràm tolerarent ipsi, qui
Pontificis personam gerebant, præter reuerentiam debitam duobus
præstantissimis Cardinalibus, Oratoribus, quos complures poten-
tissimi Principes legarant, & tot sanctissimis Patribus.

Lotharingus, qui primus reliquorum omnium sententiam dice-
bat, iis quæ proposita fuerant in cunctis partibus assensus est; &
quasi laudaturus postrema dicta Mantuani, sibi aditum aperuit ad
modestè grauiusque castigandum tumultum excitatum, eosque
potissimum, qui protulerunt in Guadicensem *Anathema: combura-
tur: hæreticus est.* Ea verba digna non esse, quæ in eo confesso tam
leuiter pronuntiarentur: atque ad id subdidit, sibi non probari
quod denuntiatum fuerat quasi ad corrigendas in posterum eius-
modi noxas, nimirum discessum Legatorum è conuentu; id non
cessurum in pœnam, sed in præmium audaciorum, qui si tantum
audebant coràm Legatis, in quam audaciam prolapsuri essent hoc
fræno soluti? aptiorem animaduersionem excogitandam esse in
eum, qui tam venerandum auditorium tam modicè venerabatur.

Lotharingi verba nihil displicere Legatis, quippe quæ neminem
peculiariter obiurgabant, dicebanturque non quasi ab eo, qui sibi
capitis auctoritatem arrogaret, sed qui sua capitis dicto conforma-
ret; & supra centum ex Patribus Lotharingi sensa commendarunt.
Sed Caselius, qui intelligebat, eam obiurgationem generatim di-
ctam magna ex parte in se cadere, cum dicendi locum habuit, haud
se continuit, quod minus quædam interfereret extra thema, & extra
prudentiam, adeò vt à Legatis & Vicecomite apud Borromæum
arrogantiæ titulo notata fuerint, vtpote in Lotharingum directa.
Videlicet, vnum ex Legatis auditum à se fuisse; ipsis, non aliis se
obtemperare debere: si vellent Hispani aliorum dictis non peti-
causam ab illis præbendam non esse, hæreses proferendo. Quid-
quid pridie pronuntiarat de Guadicensis sermone, rectè fuisse pro-
nuntiatum, seque præstò esse ad id tuendum & in cœtu & extra
cœtum. Quæ verba cunctis molestiam crearunt, planeque effece-
runt, vt Caselius deteriore vniuersè de se opinionem exciuerit ex
defensione quàm ex culpa. Gualterio tamen, qui auctor fuerat Lo-
tharingo, ne sibi infensas correctoris partes assumeret, visus est ille
aliquantulum fuisse transgressus. Quare cum reprehensio suo pro-
ingenio acerba sit, & ægrè patientur homines in huiusmodi odioso
munere

¶ Arcanæ no-
tæ Gualterij
ad Borro-
mæum, 3. De-
cemb. 1562.

munere plures superiores, quàm quos sibi leges imponunt, existi-
mauit commodè actum cum Lotharingo, quòd eo die acutioris
aerimoniar dicta non exceperit. 1562.

10 In destinando Sessionis die sententiæ variarunt, cum videretur
compluribus, plus spatij concedendum, aliud aliis designantibus:
sed centum viginti nouem diei proposito consensere.

9 Diarium,
2. Decembr.
1562.

11 Vix vnâ commotione præteritâ, altera excitata est, & in alterum

7 Epistola
Legatorum
& Vicecomi-
tis ad Borro-
mæum, 3. &
6. Decem-
bris; & Ia-
drensis, ac
Fulcararij ad
Cornelium,
& Moro-
num, 3. De-
cemb. 1562.

Hispanum, in postera diei conuentu. Jacobus Gibertus à Nogue-
ra Episcopus Alifanus de re proposita differens, cœpit ostendere,
Episcopos etiam post mortem Redemptoris non fuisse electos, in-
stitutos & vocatos à Petro, sed à Christo, sicuti Mathiam ac Bar-
nabam, ideoque Petrum dixisse Domino: *Ostende quem elegeris*: &
affirmari à Chrystomo, Petrum in ea electione sententiam à Deo
latam pronuntiasse: huiusmodi electionem fuisse habitam per
actionem exteriorem ab Apostolis, dum Spiritus Sanctus dixit: *Seg-
regate mihi*, &c. Seiunctionem igitur, & consecrationem apud ho-
mines manere; sed potestatis collationem esse Christi opus, itidem
ac collationem efficaciar Sacramentis. Sed ab Ofio correctus est,
cum Mantuanus & Seripandus abessent: Huiusmodi dissertationes
nec conferre argumento, nec ad ædificationem, sed ad destructio-
nem valere; nec Episcopos decere de supremo ipsorum Principe
questionem agitare. Controuersiam cum hæreticis esse, an Episco-
pi electi à Romano Pontifice veri essent Episcopi, & à Christo insti-
tuti; & tamen quosdam illic audiri, qui è contrario affirmare aude-
rent, posse creati Episcopos quos Pontifex non assumpsisset. Ideir-
cò ne mirarentur, si nonnumquam dum sententias dicerent, inter-
pellarentur, quando rei propositæ, prout par erat, hæc minimè
respondebat. Sed Alifanus reposuit, dum iurisdictione Episcoporum
expendebatur, opus esse de Pontificia quoque differere. Cum Gra-
natensis ad Alifanum defendendum assurgeret, & ex altera parte Ca-
selius, quasi à Granatensi perstrictus: iam contentio & dilatabatur &
inflammabatur. Tum Simonetta nutu Caselium monuit vt taceret;
& ita reliqui, quibus ille obloquebatur, pariter conticuere; datusque
locus est Alifano prosequendi sermonis, quamquam non deessent
qui studerent ipsum impedire. Postquam is loquendi finem fecit, ite-
rum Ofius, comprobante Lotharingo illi proximo, dixit: Se quidem
existimare, cuncta in ea sacrosancta Synodo recto Religionis studio
proferri, sed veram controuersiam inter Catholicos & hæreticos in
eo solùm sitam esse, admittendi necne essent tanquam Episcopi le-
gitimi, ij qui à summo Pontifice eligerentur; à qua controuersia

M m 3.

alienas

Historia
Concilij Trid.
Sess III.
Sess III.
Sess III.

1562. alienas omnino esse disputationes illas, Num etiam legitimi Episcopi absque huiusmodi electione esse possent: quin dum hoc affirmabatur, adiuuari potius aduersarios quam impugnari. Sed Alifanus ex aduerso redordiri contentionem voluit; idcirco Simonetta illum & insolentem appellauit, & vt tandem locum aliis dicendi relinqueret, monuit. Quod cum videretur merito pronuntiatum in contentiosam hominis peruicaciam, nec vniuersæ Patres offendit, quasi libertatis violatio, nec peculiariter Hispanos, quasi nationis iniuria.

f Diarium 8.
& litteræ Legatorum ad Borromæum, 3. Decembris 1562.

f Diarium, Kalendis Decembris,

ff Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 10. Decembris 1562.

Duo per eos dies ibi vulgata sunt ^f ingentis momenti Rebus publicis, tum politicis tum sacris. Alterum, electum fuisse Regem Romanorum Maximilianum Bohemiæ Regem, primum Ferdinandi filium, Francofurti 24. Nouembris, eiusque parentem piâ constantiâ se gessisse, denegatis conditionibus hæresi fauentibus, quas tres illius sectæ Septemviri tamquam remunerationem flagitabant. Ad hosce nuntios Madruccius Cardinalis, Episcopus ac Princeps Tridentinus, & Beneficiarius Ferdinandi, dies festos illico celebrauit: Legati verò pronis erant animis ad idem agendum nomine Synodi solemni gratiarum sacrificio, & publicâ laudatione, cum Imperatorium Sceptrum collocatum fuisset in Principe Catholico, & ex familia vsque adeo benemerita de Religione; sed aliqua ipsis supererat dubitatio, fortasse ob exceptionem, quam Pontifices aliâs iure Maximiliano obiecerant; quamquam ab eo deleta videretur antiqua nota in hoc ipso conuentu: nam interrogatus à Protestantibus de rebus sinceritati Fidei Catholicæ repugnantibus responderat, Sibi certum esse in ea Fide viuere ac mori. Quod à Suavi animaduersum, non tamen eius ingenio styloque congruit, vt in minuta reliquarum conditionum narratione voluerit eius meminisse. Super eo itaque scripserunt ad Borromæum Legati, sed retentâ sibi facultate rei perficiendæ, responso non expectato: atque ita reipsa peregerunt, rati, perinde fore diu rem retardare, ac illam diu negare, adeoque flores iam aridos à se postea oblatum iri. Itaque octauo Decembris die, Conceptæ Virgini sacro, congeminatâ lætitiâ ex nuntiis peractæ coronationis, ea celebritas habita est. Sacrificium obtulit Muglitius Archiepiscopus Pragensis, Orator Cæsareus; latinam panegyrim dixit Sbardellatus: adfuerunt sex Cardinales, Oratores Principum, & omnes Synodi Patres. Cardinales, Oratores, & complures ex Patribus conuiuio excepti sunt per consuetum magnificæ lætitiæ officium, Cæsaris nomine, ab Archiepiscopo celebrante. Interim considerans Pontifex, Legatos sibi reseruare, ac quodammodo se parare ad ea publicæ gratulationis argumenta,

gumenta, rescriptis, Videri sibi, antequam eiusmodi celebritas in 1562.
 Concilio ageretur, exemplum suum expectandum esse: nec velle
 se quidquam mouere, donec à Cæsare ac filio debiti rei peractæ
 nuntij ad se deferrentur, simulque petitiones vt multa supplerentur
 de iure ac de facto, quæ ad efficaciam illius electionis desideraban-
 tur. Sed triduo post nouum consilium suscepit, cum ad ipsum
 peruenisset tamquam à Maximiliano missus Ioannes Manriqueus,
 certâ fide pollicitus, eum Regem cuncta probi Catholicique Prin-
 cipis officia præstiturum. Quare comprobato Præsidum consilio,
 si peractum esset, præbitoque illi consensu, si adhuc penderet, ipsis
 iniunxit, vt præcedentem suam repugnantiam omnino celarent.
 Sed super hoc Maximiliani negotio nobis oportebit non semel ca-
 lamum adhibere.

13 Alterum id temporis nuntiatum Tridenti, fuit obitus Antonij
 Borbonij, Vandomi Principis, & ob vxoris iura Nauarræ Regis
 renuntiati. Fauerat ille hugonottis, sicut alibi demostrauimus: post-
 eâ cum animaduerneret, se hac viâ non modò ad speratam ampli-
 tudinem non ascendere, quin potiùs obstare sibi, ne à Philippo Re-
 ge regnum aut restitueretur aut compensaretur, cœpit pedetentim
 gradum referre; ita tamen se gerebat, vt nolens displicere Ioannæ
 vxori, ingenio magis quàm ipse virili, fratrique Ludouico Condeo
 Principi, qui natu minor, sed spiritu maior ac peior erat, habere-
 tur potiùs hugonottus non sincerus, quàm sincerus Catholicus. Id-
 circo recusauerat postremò Hispanus Rex Antonij Nuntium priùs
 excipere, quàm cerneret in Gallia res meliùs se habentes: & cum
 Oratore Gallico discedendi veniam petente conquestus fuerat, Re-
 gem pupillum obsideri ab hominibus, qui studerent illum educare
 in Protestantium religione, orbemque terrarum peruertere, simul
 etiam denuntiauerat, nisi meliora inirentur consilia, se rebus con-
 sulturum, primo loco iis implicatis, qui nitebantur alios implicare.
 At verò Antonius Rex visus est paulatim, consilij Ferrariensis Car-
 dinalis, aliorumque Catholicorum optimatum ad ingenij sui pro-
 bitatem reuocatus, magis semper in animum reuocasse amorem
 veteris Religionis, à qua credebatur antea potiùs alienatus operâ
 per rationes pseudopoliticorum, quàm fide per argumenta hære-
 ticorum; adeo vt in rebellantes hugonottos copias tandem eduxe-
 rit, & fistulæ tormentariæ glande vulneratus ad Rothomagum, post
 morbum diuturnum occubuerit illius ignis iniuriâ, quem ipse suc-
 cenderat. Antonio demortuo, regiæ tutelæ iura deuenerant ad Ca-
 rolum Cardinalem Borbonium illius fratrem, virum pacati ac pij, sed
 non

1562.
 x Litteræ
 Borromæi
 ad Legatos,
 12. Decem-
 bris 1562.

y Litteræ
 eiusdem ad
 eosdem,
 15. Decem-
 bris 1562.

Historia
 Concilij Tridentini
 Pars III.
 1562

1562. non ingentis animi, aptiorisque ut regeretur, quam ad regendum idonei; ex quo in nonnullis orta est opinio, Lotharingum in Galliam reuersurum^a, quod administrationis lora suis imposta manibus speraret. Hic, quippe affinis defuncti Regis, se abstinuit à colloquio, quod ab ipso Legati paulò antè petierant^a eo die, quo peruenerat tabellarius; & die postero officia eius vicem dolentium ab ipsis accepit. Verba fecere de iis, quæ posset Pontifex impendere in salutem regij filij hæretici, qui septimum ætatis annum compleuerat, matris & magistri hugonotti operâ in religione pessimè nutritus. Verùm Lotharingus re diu perpensâ censuit, peculiaria postulata id temporis tentanda non esse. Quamobrem Legati id consilij dedere Pontifici, ut ipse rei procuracionem commendaret Ferrariæ Cardinali, qui tamen antea reditum adornarat, putabatur tamen casus illius causâ substiturus, discreturusque eas opportunitates, quæ ut benè dispiciantur, opus habent oculo non solum acuto, sed propinquo; cum humana mens erga res quasdam se habeat sicuti gustus erga sapes, qui quantumuis acuminis habeat, eos non percipit, nisi tangat.

^a Litteræ Gualterij ad Borromæum, 6 Decembris 1562.
^b Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6 & 7 Decemb. 1562.

CAPUT VI.

Lotharingi oratio; & noua Canonum forma ab eo proposita. Reliquorum Gallorum sententia. Varia opinamenta de altera propositione Lotharingi.

Pridie quam mors Antonij nuntiaretur, Lotharingus ex improviso^a sententiam suam exposuit, nondum auditis cunctis aliarum nationum Patribus, sicut antea in animo habuerat. Sed præuerrere voluit, propterea quod expertus fuerat, per eam hinc mem se identidem ita opprimi pituitâ, ut raucus euaderet; idcirco cum se liberum sensit, noluit vsuram vocis diutiùs retardare. Per eos dies familiariter is egerat cum Seripando^b, idque Gualterij solertiâ; qui cum sciret, huic Legato tribui à Lotharingo multo amplius quam reliquis omnibus in Theologica doctrina, sicuti ceteroquin in amore ac reuerentia præ cunctis Mantuanum haberi; sperauerat à Seripando, subductis ab illius animo quibusdam principijs & argumentis, quæ idem in scholis hauserat, eum facile ad suas partes adductum iri, quippe voluntate propensum, & scientiâ inferioriorem. Maximè verò, quia illius Principis mens, ut quidam opinabantur, speciosior erat quam robusta; in rebus intelligendis clara,

^a Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6 Decembr. & Fulcarij ad Moronum, 7 Decemb. 1562.
^b Litteræ Gualterij ad Borromæum, 3 Decembris 1562.

1562.
 clara, in explicandis facunda, in percurrendis expedita; quæ doctes inter sanguinis fortunæque splendores, & velut incantationibus gratiæ ac ingenuitatis, conciliant possessori exultationem admirationemque præcellæ doctrinæ, partim ab hominum mediocritate, partim à benevolentia, partim ab adulatione. Sed, prout affirmabant alij, si quis sciret velletque veram celsitatem metiri, breue spatium inter superficiem ac fundum nactus, animaduerneret, à delicata Principis educatione; & non otiosa gratiosi conditione permissam illi non fuisse eam exercitationis studijque assiduitatem, sine qua in sapientiæ disciplinis licet cuipiam magistrum agere, nunquam tamen esse magistrum.

2 Duabus planè horis expletis, ingentem illam gloriam consecutus est in eo genere præstantiæ, quæ est videri minorem, nimirum minus prolixum quàm reipsa fuit. Magnificè, eloquenter, eruditè disseruit, atque per hanc sententiam exorsus est: Nihil expendi potuisse à Patribus Christianæ Religioni conuenientius, quàm Ordinis Sacramentum; frustra laboraturos fuisse in rebus sacris decernendis, vbi dubitari posset quis esset legitimus Sacramentorum minister. Cauendum primo loco, ne fur aut latro intraret in ouile Christi, qua de causa tot in Ecclesia perturbationes cernebantur: præcipuum quidem sibi futurum in votis, nequid, dum agebatur de Ordine, inordinatè committeretur.

c Cuncta extant in Actis Palestræ, & Arcis Ætæ.

In doctrinæ capitibus improbauit primum, quo dicebatur, in omni lege Sacerdotes cum sacrificiis fuisse coniunctos, cum de eo haud plenè constaret; quandoquidem in lege naturæ cuncti primo loco geniti Sacerdotes erant, cuiusmodi fuit Esau, ex epistola Pauli ad Hebræos, vbi accusatur, quòd primogenita vendidisset: id enim actio profana non fuisset, nisi ius Sacerdotij complecteretur, & tamen non omnes primigenæ sacrificabant. Obseruauit pariter (idemque obseruauit Antonius Augustinus) vocem illic positam, *Seruator*, quam elegantem magis, minusque significantem quàm par esset arbitrabatur, nec vsurpata ab antiquis Patribus in sensu *Saluatoris* d: Ecclesiam quasi pudicam matronam esse, quæ reiicit nimis exquisitas munditias, veluti ornamenta meretricum.

d De discrimine inter *Saluatorem*, & *Seruatorem*, consili potest Manutius in quartam Verriam, & Iulius Niger in suis *Alceticis* in 3. parte de titu. o.

Censuit præterea, in tertio capite, vbi agebatur de rebus Ordinis Sacramento necessariis, nominandas non esse materiam & formam; non quòd hæ non adsint, sed quia huius Sacramenti materia facile decerni non possit. Cupiit ex altera parte, vt fieret mentio de manuum impositione, vtpote tam frequenter in veteri Testamento, & in nouo frequentius commemorata. In quibus omnibus

Pars III.

N n

nibus

Historia
 Concilij Trident.
 Pars III.
 S. I. V.
 7.

1562. nibus eius sententia placuit; quamquam in postrema, ne definiretur impositionem manuum esse partem Sacramenti, delecta sunt vocabula magis vniuersalia *vocum & signorum*, tamquam partium componentium, quæ sint necessariae sacrae ordinationi, non tamen silentio præterita manuum impositione, quin allatis in Decreto verbis Pauli ad Timotheum^e: *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

^e In 2. ad Timoth. cap. 1.

Ad præcipuam quæstionem accedens, ex opportunitate eorum; quæ habebantur in capite quinto, dixit, Placere sibi apertam rei declarationem, quò ambiguitas omnis tum Catholicis tum hæreticis auferretur de Concilij sententia: non quidem sibi probari particulam illam, *ex Iure Diuino*, quippe causam multis contentionibus in Ecclesia futuram. Controuersia non subiici, potestatem Ordinis in Episcopis esse proximè à Deo, cum habeatur in Scriptura, dum Ordo confertur, *Accipite Spiritum Sanctum*, qui non nisi à Deo dari potest. Simul etiam in vniuersa Ecclesia potestatem iurisdictionis esse à Deo: etenim Ecclesia facultatem non habet efficiendi ne regatur à Romano Pontifice, & ab Episcopis, neque constituendi sibi Aristocratiam, aut Democratiam; sed regi necesse est per Monarchiam à Pontifice vniuersali, & ab Episcopis peculiaribus: id autem originem ducere proximè ab ipso Deo. Præterea in quouis Episcopo eam partem iurisdictionis, quæ naturam excedit, originem à Deo trahere absque vllò interposito, cum id quod supra naturam est, effici non possit ab hominibus, atque huiusmodi esse iurisdictionem absoluendi peccata. Sed non propterea exaquari potestatem Episcoporum Pontificiæ potestati. Nihil ita firmiter propugnandum id temporis sicut Vnitatem & Primatum Apostolicæ Sedis, dum cunctæ aduersariorum phalanges ad huius arcis euerisionem conspirabant: complures enumerari eorum sectas, Lutheranos, Calvinistas, Zuinglianos, Anabaptistas, & alias; sed omnes conuenire vnanimes in hoc fastigio percellendo: atque id significari ab Euangelica parabola fortis armati, suæ domus atriam custodientis. Ex eo quòd Episcoporum iurisdictione sit proximè à Deo, in Ecclesia nihil detrahi Pontifici auctoritati, pro eo ac obseruabat in suo volumine Polus Cardinalis: soli namque Pontifici datum est eam exercere in quocumque alio, idque vocando, assumendo, deponendo, mittendo; ita vt nemo assumatur, ac mittatur à Deo, nisi per ipsum Pontificem; idque ab eodem Polo idoneis exemplis illic illustratum apparere. Idcirco quoties audiebatur, in remotis Prouincijs quempiam ad Episcopatum assumi à Metropolitanano, semper

semper intelligendum esse id fieri aut ex Apostolorum Constitutione, aut ex Decreto legitimæ Synodi, aut ex summorum Pontificum privilegio, aded vt adesset vel expressa vel tacita Romanæ Sedis auctoritas; aliter enim rationem capitis destructum iri: verum id conspici in cunctis Episcopis, præter Apostolos, qui à Christo per se electi fuerunt. Quod autem obiectabatur ex verbis Pauli, *Ego nec ab homine, nec per hominem*, valere potius ad rem propositam comprobendam; siquidem dum ille dicit quasi suum peculiare privilegium, *nec per hominem*, insinuat, reliquos vocari per interpositum hominem, hoc est, per summum Pontificem: quare à Deo vtrique iurisdictionem prouenire, sed exerceri in subiecta materia aliis à Pontifice destinata, quam idem auferre potest, aut minuere. Quòd verò huiusmodi potestas ab Ordine non oriatur, liquidò patere: ac primò quidem, quia Sede vacante ab Ecclesiasticorum Collegio potestas exercetur, & anathemata vibrantur: secundò, quia non posset hæc, si verum id esset, transferri in Vicarium, qui sacris Episcopi Ordinibus initiatus non est: tertio, quia licitum non esset ab Episcopo ad Archiepiscopum prouocare, cum gradus & prærogatiua Archiepiscoporum humani iuris merè sit. Hanc igitur iurisdictionem plenè penes Pontificem esse, cui liberum est eam moderari, dummodò id præstet ex Apostoli effato, *in adificationem, non in destructionem*. Huiusmodi tamen disputationes, quippe infinitas, prætermittendas esse, solumque declarandum id quòd attinet ad veros ministros Ecclesiasticos constituendos.

4 E Decretis doctrinæ transgressus ad Canones, dixit: Haud probari sibi in sexto vocem tunc appositam, *Sacer Principatus*, retentà solum voce *Hierarchia*, quæ tametsi idem valeat, modestius tamen sonat, & prius Græcè à S. Dionysio adhibita, postea ab Ecclesia Latina vsurpata est. Denique hanc nouam septimi Canonis formam proposuit, de qua prius priuatum sermonem habuerat cum Legatis: *Anathema, si quis dixerit, Episcopos non fuisse à Christo institutos in Ecclesia, aut ex sacra ordinatione Presbyteris maiores non esse.*

Præter breuem hunc Canonem duos expendendos protulit ampliores († sed non in eo cœtu, quantum comperio) quò definiretur tamquam à Deo constituta hinc Episcoporum eminentia, hinc summi Pontificis prærogatiua. Prior damnabat eum qui diceret, *Episcopos non esse à Christo institutos in Ecclesia, aut ex ipsorum ordinatione non esse maiores Presbyteris; aut ordinandi potestatem non habere; aut si habent, eam communem Presbyteris habere; aut Ordines ab illis collatos absque consensu & vocatione populi, irritos esse.* Alter, eum qui diceret:

N n 2

f Citata Finescaratij epistola, & Acta Palcott.

Historia
Concilij Trid.
Anno III.
S. IV.

1562. diceret, *Petrum ex institutione Christi primum inter Apostolos non fuisse, summumq; ipsius Vicarium; nec necesse esse in Ecclesia unum esse supremum Pontificem, Petri successorem, eiq; parem in auctoritate regendi, atque in Romana Sede eius successores ad hoc usque tempus non habuisse ius Primatus in Ecclesia.*

Postea reliqui Galli sententiam dixerunt, & eorum complures simplici voce cum Cardinali consenserunt: alij tamen propensionem animi præ se tulerunt in Hispanorum opinionem. Præcipue verò Franciscus Beauquer, seu Belcarius, Metensis Antistes, auctor celebris Historiæ sæpius à nobis laudatæ, dixit: Multos in Romano Pontifice auctoritatem ex imperio metiri, & sicuti Christianus orbis immensus erat, ita censebant summi Pontificis auctoritatem immensam, aded ut Episcopos assumeret in partem sollicitudinis, eisq; functionem quasi accommodatam aut precariam concederet. Contrariè se prorsus opinari; quando Episcopi successerant Apostolis, qui à Christo vocati fuerant, & Mathias forte, hoc est Diuinâ voluntate, assumptus: ab Episcopis igitur munus proprium, non à Pontifice delegatum obtineri. De illa voce, in qua complures nitebantur, *Plenitudo potestatis*, à se dici, perinde ac loquebatur Chryostomus de plenitudine gratiæ intelligendam esse, aliam fuisse huiusmodi plenitudinem in Christo, aliam in Virgine, aliam in Apostolis, aliam in aliis Sanctis, pro varietate recipientium; ita pariter plenitudinem potestatis etiam in summo Pontifice suis esse cancellis limitatam. Sed hac in re plurimum ille cancellos transgressus est.

g Acta Palotti.

Fama erat, hunc Episcopum Lotharingi magistrum fuisse: & fanè intimam cum eo familiaritatem exercebat, atque eius operâ nobilem illam Sedem acceperat. Vnde suspicio fuit, eos concorditer se gessisse, & textum à discipulo obscure propositum, fuisse dilucidatum à magistro interpretationis suæ claritate. Sed Cardinalis huiusce famæ conscius, Gualterio negavit^b, se umquam Beauqueri discipulum fuisse: eum quidem à se agnosci virum maximæ litteraturæ, sed minimi consilij. Nec abstinuit, quin illum castigaret coram duobus Gallis Oratoribus, & duodecim Episcopis. Dein per opportunitatem, dum colloqueretur cum Legatisⁱ, dixit, Possè quidem se interdum aberrare, considerationis aut peritiæ penuriâ, non item simulatione aut versutiâ, vitio nimis alieno ab honesto viro. Quo audito à Simonetta, qui huiusmodi dubitationem conceperat & aperuerat, Lotharingi manum comiter apprehendit, faslusq; illi est, ab Episcopi Metensis sermone suspicionem

h Literæ Gualterij ad Borromæum, 7. Decembris & sequentibus 1562.
i Acta Palotti.

nem aliquam in animo suo excitaram fuisse. Hinc verò amicitia inter eos confirmata est, cum plurimum valeat ad persuadendum alteri, nos illi credere, si fateamur prius non credidisse. Itali ferè omnes sententiam Pontifici maxime fauentem propugnarunt.

1562.

Postremus omnium de more opinionem suam explicauit Lanius, qui tamerſi diebus præteritis abundè ea de re fuisset locutus, sicuti iam narrauimus, tamen nouæ formæ causâ pro reliquorum consuetudine quædam repetiit*: Futurum fuisse munus Concilij hereticos damnare, moreſque corrigere, eorum quæſtionibus scholæ relictis; verumtamen quando sic ab aliis fiebat, à se quoque sententiam suam de proposita controuersia prolaturum iri. Cœpit à definitione, à qua ducit initium scientia in rerum natura inuestiganda; affirmauitque, Potestatem Ecclesiasticæ iurisdictionis esse certam quamdam præfecturam vnius Clerici supra alios, quò eos dirigat ad æternam vitam ex Diuinis mandatis; & idcirco tam in superiori, quàm in subditis requiri conditionem Christiani, & saltem in superiori conditionem Clerici. Hoc posito, arbitrari se, hanc præfecturam oriri à summo Pontifice. Id primo loco confirmauit compluribus testimoniis, & inter cetera produxit in hanc sententiam Decretum vnum Innocentij III. alterum Lucij III. & tertium Clementis III. quod à se in Sicilia repertum hinc in conuentu recitauit. Idem fuisse firmatum à multis Patribus Concilij Basiliensis in Epistola ad Eugenium. Tum ad rationes progressus, obseruauit, interdum tradi alicui materiam, iurisdictione non traditâ, cum idem per se amplissimam obtinet potestatem: ita traditam fuisse Paulo, cum missus est ad Gentes, & Petro cum ad circumcisos missus est: atque ita dici posse à Pontifice fieri, eum dicecesim aliquam adiicit Patriarchis; sed plerumque cum Pontifex gregem tradit, simul tradi supra gregem præfecturam: si nihil aliud ille præstaret nisi destinationem materię, conficeretur hinc, potestatem haberi ab Episcopis aut à seipsis ex vi Ordinis, aut ab alio capite quàm à Pontifice: posterius nulli Catholicorum in mentem venire; prius falsum deprehendi. Siquidem Episcopi etiam ante consecrationem possident iurisdictionem, sicut habetur in postrema Extrauagante Clementis V. Id corroborauit vndecimo Canone Concilij Chalcedonensis, quo imperatur, vt ante consecrationem probetur, Num quispiam titulum obtineat, hoc est curam animarum, quæ cura iurisdictionem importat. Si verum esset quod aduersarij contendeabant, iurisdictionem impertiri à Deo vnâ cum caractere, deduxit tamquam corollarium, in cunctis æqualem futuram.

N n 3.

turam.

k Acta Arcis
Romanae, &
Paleotti,
9. Decembris
1562.

Gloria
Concilij Trid.
Pars III.
S. V.
7.

1562. turam sine vlllo discrimine inter meros Episcopos, Metropolitans & Patriarchas, cum omnes æquè sint consecrati; nec eam à Pontifice auferri aut coarctari posse. Tradi à supremo Pontifice hanc iurisdictionem tamquam à Dei ministro, quoniam Angeli quoque ministri Dei sunt; non tamen idcirco eum esse simplicem ministrum, sed talem, qualis fuit Ioannes in suo Baptismo, qui Ioannis Baptismus dicebatur, quod ipse illum instituerat, quamuis ex auctoritate diuina. At verò Baptismum, quo Petrus baptizabat, non appellari Baptismum Petri, sed Christi; propterea quod cum in eiusmodi Baptismo remitterentur peccata, Petrus illius causa esse non poterat, nisi per merum ministerium: eapropter tradi à Pontifice iurisdictionem, iniungente ac imperante ex auctoritate, & tamquam ab Ecclesiæ Principe. Et quidem iurisdictionem, tum quæ extra ordinem est, tum ordinariam, recipi ex vi huius imperij, non autem ex vi consecrationis; aliter nemo illam acciperet à Pontifice, quippe qui neminem consecrat. Hanc esse maximè receptam doctrinam, pro qua & Theologos produxit, & repetiit firmavit. Quamquam dicatur in consecratione, *Trado tibi cathedram, trado tibi claves*, &c. intelligendum id esse eà ratione, quâ sanctus Thomas docet recipi à Rege potestatem in consecratione siue vnctione, dum dicitur, *Accipe potestatem, accipe regnum*. Significationem verborum ad vsum spectare, hoc est, *Tibi concedo, vt possis bene vti regno*. Ita cum dicitur Episcopo in consecratione, *Accipe Spiritum gubernandi*, significari, *Tibi concedo vt possis rectè gubernare*. Et huiusmodi morem oriri ab antiqua consuetudine, dum eodem ferè tempore creabantur & consecrabantur Episcopi. Non propterea hanc iurisdictionem in Episcopis esse delegatam; sed, sicut in Iudicibus ordinariis, ab aliquo magistratu supremo constitutis. Nonnullis tamen nullo interposito eam à Christo fuisse traditam, sicut Apostolis; sed communiter reliquis impertiri à Pontifice, non per modum meri ministerij, sed per modum mandati. Conclufit definiendum esse, Episcopos quod spectabat ad Ordinem, esse ex Iure Diuino, nullâ factâ mentione iurisdictionis, de qua complures Doctores Catholici variè opinabantur.

Acta Palcotti.

Ardor huiusce disputationis, præ qua videbantur quæstiones reliquæ parui esse momenti¹, multorum curiositatem ad causam exquirendam vellicabat. Rebantur alij, Præsules Hispanos eò spectare, vt hoc pacto concuterent summam prærogatiuam Inquisitoris supremi, qui erat id temporis in Hispania Archiepiscopus Hispalensis,

sis, vir ipsis grauis & odiosus: alij, velle Transmontanos tam plenè absolutæque potestati Pontificis se subducere. Sed à prudentibus id quod planius erat, vt assolet, verius putabatur, nimirum, re ipsa Hispanos in ea esse sententia, quam postremò tradiderat Franciscus Victoria, Dominicanus, Theologus præstantissimus, & seminator, vt sic loquar, in Hispania Scholasticæ Theologiæ (quæ prius parum ibi propagata, deinde mirificè floruit in illis regnis) & pro eo ac vnusquisque pronus est ad sublimiter opinandum de suo gradu, eam sententiam in Præsulum mente libenter exceptam fuisse: ex altera parte zelotypiam esse causam contentiosissimæ repugnantie in amantissimis Apostolicæ Sedis, & ab hac ipsa repugnantia inflammari cupidinem, & impetum augeri in fautoribus; quemadmodum videmus longè frequentius ac feruentius impendi studium aliis philosophicis disciplinis, in quibus in dubium ac certamen offenditur, quàm in mathematicis, in quibus nonnisi certum & ineluctabile reperitur.

Videbatur quibusdam litigium ad mera vocabula iam redactum, quandoquidem volebant alij, Episcoporum iurisdictionem esse proximè à Pontifice, alij, à Christo, sed ita, vt vsus ac materia penderet à Pontifice. Verùm subtiliores, seu religiosiores magnum discrimen animaduertebant, cùm affirmarent, confici ex polteriori opinione, non posse à Pontifice materiam semel à se destinatam Episcopi iurisdictioni auferri aut minui sine causa, ex celebri doctrina Abbatis Panormitani, & Decij cap. vltimo de *Confirm. util.* & eiusdem Abbatis in quæstione, quæ incipit, *Episcopus*. Et quamquam, aiebant illi, positâ etiam sententiâ contrariâ, non sit fas Pontifici id agere pro sua voluntate rationi dissentanea; vbi tamen id agat, actionem esse ratam: at verò rem graui perturbationi obnoxiam fore, si huiusmodi Pontificis iussiones rationi dissonantes sicuti licitæ non sunt, ita nec essent ratæ. Et acutè hi considerabant, nihil inde detrimenti reuera secuturum, si quod rationi consonat, aut dissonat, duo quasi colores essent, qui oculis perspicuè cernebantur; sed cùm omnia quæ spectant ad mores, opinionum varietati subiecta sint, satius esse, si Pontifex, qui plerumque pietate ac prudentiâ præditus eligi solet, & qui morsus conscientiæ honorisque perferat, possit interdum subditos obstringere imperio aliquo rationi dissentaneo, quàm si ipse, qui Princeps est, suorum subditorum iudicio vario & perturbato subditus redderetur; adeoque si quando vellet Sacerdotium aliquod in aliena Diocesi sibi reseruare, aut Ordinarij collationem anteuertere, aut subdito cui-

piam.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. VI.

1562. piam immunitatem à Præfulis potestate indulgere, aut Episcopum ex vna in alteram sedem transferre; liceret semper litigare de irrita iussione, obtento colore non sufficientis rationis. Huiusmodi respectus erant in causa, cur ad singulas voces multi suspiciosius hærerent, neque consentirent, vt definiretur, Episcopos nullo interposito esse à Christo, nisi apponeretur ad vitandam finitram omnem interpretationem, hæc limitatio, *Quantum spectat ad Ordinis potestatem.*

m Litteræ
Vicecomitis
ad Borromæum,
6. Decembris
1562.

Hinc factum est, vt forma à Lotharingo digesta haud plene comprobaretur, sicut ipse considerat^m, de quo & animo & voce conquestus est. Eam maximoperè complectebantur duo Cardinales Theologi, Seripandus & Osius: at Simonetta, cautus pro more in auctoritate Pontificis custodienda, petiit, vt ad eam operosius expendendam deligerentur nouem inter Theologos & Canonum Consultos: Theologi fuerunt Petrus Antonius Capuanus, Leonardus Marinus, Gaspar de Fosso, Archiepiscopi Hydruntinus, Lancianensis, & Rheginus, & Didacus Lainius Societatis Iesu Præpositus Generalis. Canonum periti fuere duo, postea futuri Pontifices, Hugo Boncompagnus, & Ioannes Antonius Facchinettus, tunc Episcopi Vestanus & Neocastrensis, duo futuri Cardinales Gabriel Paleottus Romanæ Rotæ Duodecemuir, & Scipio Lancelottus, Synodi Aduocatus; quibus adiectus est Promotor Io. Baptista Castellius. Tribus prioribus Theologis exemplar Lotharingi placebat, non item Lainio, qui dicebatⁿ, à se schisma præuideri, & cum eo tandem concorditer consentire Canonum Doctores. Obiectionum summa hæc fuit.

n Litteræ
Gualterij ad
Borromæum,
6. Decembris
1562.

Septimo Canone secundum memoratam formam, in eo quod declararet, Episcopos esse institutos à Christo, nihil concuti hæreticos; quod Synodus intendebat. Id enim ipsi non inficiabantur, sed dicebant, Episcopos assumptos à Romano Pontifice, non esse veros ac legitimos Episcopos, eosdem appellantes capita rasa, inuncta, oleo perlita, & laruas papales. Illic proscribi sententiam plurimorum Catholicorum Scriptorum, qui existimabant, vnicum Episcopum, hoc est Petrum, fuisse à Christo institutum, & reliquos omnes à Petro.

Speciem hinc obtendi, vt credatur, Episcopos electos inter hæreticos à Regibus aut à populo, esse veros ac legitimos Episcopos; propterea quod dum absolutè affirmatur, Episcopos institui à Christo, videtur significari, eorum potestatem esse totam à Christo, ita vt elector nudum quoddam ministerium exerceat, non vim
causæ

causâ efficientis, quod antea in medium protulerat Episcopus Hibernus, tamquam argumentum à Regina Britannia pro se adductum. 1562.

In ea loquendi ratione indistincta vim inesse significationis vniuersalis, adeoque vbi indiscriminatim de Episcopis pronuntiaretur eos esse à Christo institutos, id ex æquo intellectum iri, tum quod ad iurisdictionem, tum quod ad ordinationem attinet. Denique, maioris esse ponderis hanc affirmationem, eos esse institutos à Christo, quam illam, ipsos esse ex Iure Diuino, cum posterior interpretationem minus cogentem admittat. Quare, si in hac posteriori difficultas offerebatur, adeo vt Lotharingus ipse ab ea Patres dehortaretur, multo magis priorem esse vitandam.

Valde periculosam aleam subit, qui formam aliquam verborum profert ad conciliandas duas partes contrarias, acutas ac suspiciosas: quia contrariae sunt, fugit altera quod altera quaerit; quia acuta, singulae detegunt quae sequester inuoluit: quia suspiciosa, vtraque quod sibi noxium est, deprehendit; cum eiusmodi verba nequeant dubia non esse, & suspicionis ingenium sit, dubium sibi malum tamquam certum assumere.

C A P V T VII.

Responsum Pontificis, vt Vicecomes Romam mittatur. Propositum de mansione Decretum, & hac de re Lotharingi sententia. Noua significationes moderata Regis Hispani ad suos Episcopos, ne Pontifex, neque Galli offenderentur.

EO grauius angebantur Praefides, quod animaduertebant, se ab ipsa praefectura subiectiores reddi quam ceteros: nam citari se, & quasi pungi ob quamlibet aliorum impudentiam sentiebant. Hinc in Concilio conclamabatur *libertas*. Hinc in eos fremebatur ad omnem vocem ab Episcopis immoderatus elapsam, perinde quasi linguarum omnium ipsi fræna tractarent. Itaque ex Hispanis Episcopis quinque^a melius erga Pontificem animati, neque coniuncti praferuidis suorum ciuium postulatis, & inter eos Salmanticensis, & Pattenensis, simul adiere Legatos, & ob contumelias in Guadicensem iactas contestati sunt; nisi prospiceretur in posterum, necesse sibi fore cum reliquis nationis suae se consociare ad eam ab huiusmodi insultationibus defendendam: si quis vnamquam Hispanorum vocem minus Catholicam promeret, optare se,

Pars III.

O o

vt is

^a Litterae Legatorum ad Borromaeum, 6. Decemb. 1562.

1562. vt is corripere, sed ab auctoritate legitimi superioris, nimirum à Præsibus, non ab arrogantiâ priuati Præsulis; quemadmodum egerat Caselius, qui priore facinore non contentus, cum à Mantua non commoneretur de strepitu contumeliaque verborum, respondere non est veritus, ab Hispanis causam ad id non fuisse præbendam per enuntiationes hæreticas. Legati cognoscentes querimoniam æquam esse, & iacturam ingentem futuram, studuerunt amplis beneuolentiæ significationibus, plurimisque promissis eos delinire.

b Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 6. Decemb. 1562.

c Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6. Decembris 1562.

d Litteræ Borromæi ad Legatos, 2. Decemb. & ad Vicecomitem, 7. eiusdem, & litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 16. Decembris 1562.

e Litteræ Legatorum ad Borromæum, 10. Decembris 1562.

f Litteræ Borromæi ad Legatos, 2. Decembris 1562.

Ex altera parte Lotharingus vehementer^b questus est, quod quidam ex Italis per indignum dixerat: *Ex Hispanica scabie decidimus in morbum Gallicum*. Sed Legati cupientes quoad possent honestè amaritiem Lotharingi diluere eâ dulcedine, cuius auidissimum illius palatum sciebant, Romam extemplò^c miserunt per certum cursorem formam duorum Canonum, quos ille proposuerat, dicentes, eam probari Theologis, sed non Canonum peritis, & petentes, vt ipsi Pontificis sensus diebus aliquot ante Sessionem exponeretur.

Interim peruenere Tridentum responsa de rebus antea significatis, ad eundem Lotharingum spectantibus^d. Alicuius Præsulis missio comprobata est, simulque Legatorum sententia in Vicecomite deligendo; rescribente Borromæo, cunctos, qui proponebantur, idoneos videri, & Marinus peritior, sed Vicecomes aptior ob iuentam ad sustinenda illius itineris incommoda per summam Italiæ & hiemis asperitatem. Quamobrem ille ad id destinatus est. Vbi Lotharingus scripto sua postulata^e tradidisset, hac de causa hic suorum omnium cœtum habuerat, & post diuturnum congressum datum fuit negotium quatuor Episcopis, vt simul cum Ferrerio ea notarent, quæ ab ipsis Galliæ salutis necessaria censerentur. Idemque Gualterio significarat, se, quod spectabat ad *Annatas*, annuos nimirum proventus, iam conquiescere; neque absque nouis mandatis ea de re verba facturum fuisse.

Ceterà^f, intellectis Romæ duobus modis, quorum auctor fuerat^g Lotharingus ad extinguendam super septimo Canone discordiam, alter, vt nimirum designarentur bini pro singulis nationibus, non placuit, quippe memorato iam periculo expositus: magis placebat alter illius discordiæ sopiendæ, quasi quodam sopore, qui in placidam honestamque mortem migraret; sicut vsuuenit, vt inter discrimina ac suspiciones nihil minùs displiceat, quàm ipsum nihil. Verùm improuisus transitus à tam concito motu ad quietem, hand possibilis visus est Legatis. Quare expectato responso quid Pontifex

fex de noua forma Canonum arbitraretur, cœperunt interim au-
 dire sententias in Decreto mansionis, à Mantuano sexto Nouem-
 bris iam proposito, vt dictum est; sed quibusdam adhibitis muta-
 tionibus, priuatim quæsitis ab eodem Lotharingo^g, aliisque, qui-
 bus nimis seuerum videbatur in pœnis denuntiandis, & nimis ar-
 ctum in excusationibus comprobandis. Et sanè incidit opportunè,
 vt huius rei tractatio induceretur, antequam perueniret epistola Lu-
 nenfis Comitiss^h, quâ calor omnis extinguebatur, opere à Rege prius
 adhibito Patribus Hispanis, vt illos ab incepto remoueret. Etenim
 Lunensis cum significaret Herculi Pagnano, se illuc Oratorem des-
 tinari, addebat, rescuissse Regem à Varga, Gallos cupientissimos
 esse huiusce declarationis, vnde periculum esse, ne, si ea impedire-
 tur, illi discederent; & quoniam Rex non nisi Diuinum obsequium
 spectabat, nolisset, vt opera sua Ecclesiæ concordiæ noceret, &
 continuationi, vel certè existimationi Concilij. Idcirco suam esse
 mentem, vt in eo cautè suauiterque ageretur cum Episcopis Regi
 addictis, & absque industria, aut nimis aperta, aut nimis propitia:
 atque in eandem sententiam loquebantur mandata à Rege tradita
 Aloysio Auilæⁱ, summo Alcantaræ Commendatori, destinato Ro-
 mam Oratori^k, quando Pontifex diu conquestus fuerat^l, negotia
 non aptè procedere, quia præcipuè in rebus Concilij Orator Ca-
 tholici Regis apud se non aderat, cui Pontifex fideret. Habebatur
 in mandatis, quæ diximus; Orator Pontificem cohortaretur, vt is
 in mansionis argumento maturè se gereret, adeoque ex vna parte li-
 bera facultas rei declarandæ Concilio non adimeretur; ex altera, Se-
 dis Apostolicæ auctoritas ac prærogatiua non læderetur. Itaque vis
 impressa à Regis brachio, tam valida speranda non erat, vt rotis il-
 lis tam feruidis cursum retardaret.

Facto igitur initio loquendi de memorato Decreto die deci-
 mâ Decembris^m, cum Lotharingus primus omnium verba faceret,
 egregio prudentiæ, grauitatis, doctrinæ atque eloquentiæ comple-
 xu effecit, vt præ sagirent Legati, multum illi auctoritatis in Synodo
 futurum non minus dictionis, quàm sanguinis excellentiâ. Eius
 sensa huiusmodi fuere: E sacris Litteris colligi, tria præcipuè
 mala fuisse profecta ab eorum absentia, quibus curam aliquam
 Deus demandarat; primum, maris tempestatem, cum Ionas fu-
 gam cœperat, ne concionaretur gentibus, ad quas mittebatur; al-
 terum, Idololatriam, cum absente Moysè vitulus conflatus est; ter-
 tium, ouile Christi dispersum, cum in capite decimo S. Ioannis
 habeatur: *Lupus dispergit oues.* Tria mala illis respondentia ex Præ-
 fulum

1562.

g Litteræ Vi-
 cecomitis &
 Legatorum
 ad Borrom.
 10. Decem-
 bris 1562.
 & arcanæ
 notæ Gual-
 terij ad Bor-
 rom. 9. De-
 cembri.
 h 21 Decem-
 bris 1562.

i Signata
 30 Nouem-
 bris 1562.
 k Destinatio
 Auilæ con-
 stat ex litem-
 ris Regis ad
 Pontificem,
 25. Octo-
 bris, missis
 ad Legatos
 cum litteris
 Borromæi
 2. Nouem-
 bris 1562.
 l Constat ex
 responsione
 Pontificis ad
 Regem,
 28 Martij
 1562.
 m Litteræ
 Legatorum
 ad Borrom.
 & Iadrensis
 ad Corne-
 lium, ambæ
 illo eodem
 die; & Acta
 Arcis Æliæ.

Historia
 Concilij Trid.
 P. III.

1562.

fulum absentia Ecclesiæ Dei accidisse. Calamitatem, tempestatem, Fidei corruptionem in hæresi, & gregis dissipationem in morum corruptelis. In ea causa Patres simul esse iudices, ac reos: adeoque eò magis imputandum ipsis esse, vbi remedium minus efficax ad-moueretur. Cùm ipse Christus Pastorem se profiteatur, nefas esse, vt Præsules pudeat vel huius nominis, vel huius muneris: in eo-dem capite decimo S. Ioannis tria numerari ad boni Pastoris mu-nus spectantia: ea sunt, ait ille, Vt oues nostram vocem audiant, Vt nos animas nostras pro ipsis ponamus, Vt benè illas pascamus, bo-nis pascuis inuentis. Ab re igitur non esse, si ad primum huius ar-gumenti ingressum doceret Synodus, quales essent boni Pastoris conditiones, quibus Pastores animarum possent de illa cura gloriari, de qua gloriatus est Iacob apud socerum^a, cùm post viginti annos pascendi eius gregis curam reliquit. Super illo mansionis articulo prius audiendos esse Theologos, & Canonum peritos, idemque peragendum in cunctis grauioribus emendationis capitibus. Man-sionem suã quidem sententiã esse ex Diuino mandato; ad quod probandum multa produxit Scripturæ testimonia, ingeniosis com-mentationibus à se illustrata: adiecit tamen, cùm esset mandatum affirmans, semper quidem obligare, sed non ad semper. Expendens excusationes legitimas, non satis habuit eas admittere quas Decre-tum probabat, sed plurimas alias addidit, potissimum verò maio-rem vtilitatem siue peculiaris Ecclesiæ, siue vniuersalis, siue Reipu-blicæ. Hanc postremam causam esse rationi consentaneam, quip-pe pertinentem ad charitatem; aliter non licuisset Imperij Septem-uiris Ecclesiasticis adire Comitia, Galliæ Optimatibus, vulgò Pa-ribus, ad Aulam pergere ad Regni negotia, prout obstringebantur, nec Episcopis ad Consilia à Rege vocatis, quod in grauissimum Ec-clesiæ detrimentum cessisset. Conclufit, quod spectabat ad pecu-liares conditiones, eas causas committendas esse Romani Pontificis arbitrio, & in regionibus longè positis, arbitrio Archiepiscoporum, aut antiquioris Episcopi, sicuti præscriptum fuerat in Decreto sub Paulo III. aut Conciliorum Prouincialium, quorum vsus resti-tuendus erat, & in ipsis, & in Diœcesanis hoc ipsum Decretum re-citandum. Sed ea omnia, quæ de causis dicta fuerant, ita esse in-telligenda, vt absentia nec perpetua sit, nec diuturna; ac proinde in comperto habeatur, habitationem Episcopi, tametsi ex re fortui-ta longinqui, esse stabilem in ipsius Ecclesia. Agens de tertia causa nuper memorata, dixit, Si Cardinales in Gallia mansionis vinculo prohiberentur degere apud Regem, eiusque Consilio interesse, rem Eccle-

a Genes. 21.

Ecclesiasticam pessum iri. Delenda esse verba illa in Decreto posita, ubi comprobabatur, ad excusandam absentiam Episcoporum, vocatio Pontificia, *Dummodo ipsi non procurassent ut vocarentur*. Huiusmodi sono aures offendi: sed illius loco, Româ, & ex Aulis Regum eos Episcopos expellendos, qui proprij commodi gratiâ illic morabantur. Subiecit, multa sibi videri opportunè præscribenda de Sacerdotiorum collationibus, & de conditionibus non Episcoporum modò, sed minorum etiam Curionum; quæ res maioris erant momenti, quàm mansio: tamen ne thema propositum transgrederetur, in aliud tempus sermonem de iis differre. Differens de privilegijs, quæ residentibus Episcopis concedi oportebat, commemoravit inter ea facultatem absolventi etiam à delictis contentis in diplomate, quod *In Cena Domini* dicitur; contestatus, id à se non dici ad quidquam auctoritati Pontificiæ detrahendum; sed quia certus erat, eos qui huiusmodi peccata patrarent in Gallia, Romam neutiquam ituros ut absoluerentur: adeoque fatius esse, si absolutionem illic possent accipere, quàm si expertes illius morerentur.

o Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 10. Decembris 1562.

6 Nihil hîc laboris infumam in iis refellendis, quæ Suavis cunctis his euentibus immiscet ex coniectura mentis suæ, quæ perinde ac si planè fuisset mens vniuersalis ab Arabibus credita, audet fidenter enarrare cogitationem quamcumque in singulorum animis nascentem, intimos fines pro sua libidine interpretatus, tametsi minimè verisimiles operum externorum. Satis mihi sit, duo breuiter hîc obseruare: alterum, ab eo affirmari, Lotharingum ex arte tam ambigüè fuisse locutum de mansionis Decreto, ut eius sententia percipi non potuerit; quod liquidò falsum patet, cum ille, ubi primum ipsi Decretum priuatim expositum est, Legatis significauerit mutationes, quas maximè necessarias existimabat, sicuti narrauimus, & habetur in Legatorum, Vicecomitis, Gualterij, & Fusca-

p Suprà sunt allatæ. q 10 Decembris 1562.

7 Alterum est, eundem Lotharingum die 6. Decembris à conuentu abfuisse, quò liberum esset suis Gallis in Pontificis auctoritatem obloqui, quamuis excusaret absentiam ob acceptos nuntios de Antonij Regis occubitu. Et nihil animo reputabat Suavis, innotescere rudi cuipiam lectori, eam consuetudinem Iaponiæ aut Æthiopiæ

Historia
Concilij Tridentini
Sessio III.

1562. piæ propriam non esse, sed nostris regionibus communem; nimirum, ut si quis affinis magni nominis, supremusque Moderator illius regni, quod alter repræsentat, occubuerit, hic eo die quo nuntios accipit, à luce publica se abstinere, ac domi persistat? Neque comperio in tot monumentis, suspicionum ut assolet plenis, id cuiquam in mentem venire. Quin longè abest à vero, quemquam ex illis Episcopis eo die licenter in Pontificiam auctoritatem fuisse locutum. Aliàs id egerat solus Beauquerus, sed egerat coram Lotharingo, qui molestiam ex eo præ se tulit* (sicut etiam ex reliquorum Gallorum sermone, qui sententiam eius sententiæ contrariam dixerunt) cum genam semper manui innixam teneret, dum ille loquebatur, & postea Beauquerum nauiter obiurgaret. Nec licet credere, id ab illo simulatum ex arte, prout Suauis autumat; tum quia maiestatem huiusmodi Princeps non aded demisisset, cum certè ea simulatio aliquibus tunc detegenda esset, & re ipsa cunctis postmodum aperienda; tum quia nimis sanè illius æstimatio lædebatur, nimisque suæ gratiæ pretium eleuabatur, dum palàm ferret, ipsum maximum quidem esse, sed non rectorem suæ cohortis. Quare potius huiusmodi æstimationis sollicitus, cum audiret Guidum Ferrerium Antistitem Vercellensem, qui secum familiaritatem aliquam contraxerat, sibi dicentem, haud verum videri id quod ipse de suis Gallis prædixerat; Illos à se minimè dissensuros, respondit, tametsi quidam viderentur tunc à se verbis discordare; cum ad rem ventum esset, cunctos sibi assensuros. Vnusquisque existimationis suæ anxius est, nimirum ut sibi propria censeatur ea dos, cuius gratiâ ab aliis honoratur; hæc autem in Principibus præcipuè potentia est.

* Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 6. Decembris 1562.
f Arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum, 9. Decemb. 1562.

† Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 17. Decemb. 1562.

CAPVT VIII.

Opinamenta de mansionis Decreto. Sensus Pontificis. Querimonia Lotharingi. Maturata Vicecomitis missio. Noua prorogatio Sessionis, & quâ formâ.

SEd reuerà suæ quisque mentis ductum sequebatur; atque hinc erat quòd non minor à Patribus prolixitas adhibebatur in dicendis de nouo mansionis Decreto sententiis, quàm usurpata fuerat super Episcoporum institutione: vnusquisque hanc dicendi longitudinem in alius vituperabat; sed vnusquisque eam in sua sententia retinebat. Cuncti vociferabantur, superuacua esse præc-

denda;

denda; sed sibi quisque persuadebat, quidquid sibi succurreret, utile ac necessarium fore. Legati parcissimè potestate utebantur; Deum imitati, qui peccata permittit, ne libertas arbitrij aliis coarctetur. Lotharingus spe fraudatus, quam sibi de vniuersali sententia suæ comprobatione sponderat, id sibi repugnantibus vitio vertebat, dicens, Sibi persuasisse, nacturum se meliorem Synodum, nec adeò obstinam^a: sed vt nemo suam in dicendo superfluitatem animaduertit, ita quoque nec in opinando pertinaciam agnoscit. Quapropter vnusquisque aduersarios existimat obstinatos, tamquam inflexibiles à falso; se constantem, tamquam inhærentem vero. Lotharingus itaque tam abhorrentem ab his agendi rationibus animum præ se gerebat, & de ipsis tam tristitia ominabatur, vt Pagnano, abeundi Mediolanum veniam ab eo petenti, natalitias Domini ferias cum suis celebraturo, commiserit, renuntiaret Piscario, Non solùm ab eo Concilio nihil boni sperandum, sed aliquod schisma metuendum: se, Gallosque breuè abituros esse, sed antea contestatos, vbi primùm ad id occasio sibi præberetur.

2 Complures viri pij propter hæc dissidia afflictabantur, considerantes in ipsis Ecclesiæ Catholicæ dedecus: alij rem altius subeuntes, animaduertebant in Diuinis hisce permissionibus manifestam confirmationem eiusdem Ecclesiæ, cuius primarius articulus, & quasi fundamentum, ac discerniculum à cunctis hæresibus est, Caput adspectabile ac supremum Religionis fateri; experimento siquidem compertum erat, quònam redigeretur Ecclesiasticum regimen, si ab vno Capite subtractum constitueretur in libera potestate omnium Episcoporum, à nemine pendentium, quando etiam tum, cum vni subessent Capiti, ea rerum confusio nascebatur, quia Caput ipsum indulgens tempori, potestatem in ipsos remissiùs exercebat.

3 Tres erant de Decreto præcipuæ sententiæ^b. Alij declarandum putabant, mansionem esse Iuris Diuini: sed horum numerus ac feruor, quantum comperio, diminutus admodum erat; non quòd à multis id pro vero non haberetur, cum innotuisset Vicecomiti^c, cœtum Theologorum à Lotharingo coactum, pro hac parte consensisse; sed quòd animaduersâ necessitate committendi iudicio Pontificis legitimas absentia causas, satis intelligebatur, ex huiusmodi definitione plurimum fragorem, minimum ictum secuturum.

Alij nolebant vltra progrediendum quàm ætate Pauli III. statutum fuerat, peculiaribus tantummodò excusationibus adiectis.

Tertia opinio propositam Decreti formam admittebat, sed singulis

1562.

^a Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 17. Decembris 1562.

^b Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, & Fuscararij ad Moronum, 14. Decemb. 1562. & aliæ litteræ illius temporis.

^c Litteræ Vicecomitis ad Borrom. 1. Decemb. 1562.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.

1562. gulis tot ac tam varias mutationes postulantibus, vt qualibet istorum sententia quoddam quasi peculiare Decretum proponeret.

Mira quidem narrabat Gualterio Lotharingus de stimulis, quibus ab Hispanis Episcopis concitabatur ad ineundam secum societatem; & addebat, etiam fuisse qui Metensi Episcopo gratias ageret ob adhibitam ab eo dicendi libertatem, de qua diximus; & à Fabro Oratore, qui ab aula redierat, mandata recentia delata fuisse, vt molesta Pontifici proponerentur; idque quasi ex indignatione, ob conditiones quibus per Abbatem Nichettum centum aureorum millia Pius in Galliam subsidium miserat: pollicebatur tamen, se huiusmodi postulata præpediturum. Verum suspicio fuit, voluisse Cardinalem suæ potentæ pretium, suæque operæ meritum attollere, cum ex altera parte Gualterius compererit, illum Gallorum Præfulum arbitrum non esse, cum interfuit acri certamini inter ipsorum tres, omnino & absque limitatione mansionem Iuri Diuino referentes, & ipsum Cardinalem hoc impugnantem. De querelis aduersus Pontificem, ob conditiones subsidio appositas, non destitit Gualterius Lotharingo palàm facere, Nimiùm inter se dissidere ac repugnare, quòd Rex opem petat ab eo brachio, ex quo eodem tempore sanguinem extrahit vires illi suppeditantem, dum aufert ab Apostolica Sede antiquissimam exactionem variorum prouentuum è Gallia Sacerdotis: nec habitam aduersus nouum hoc edictum sanctionem satis esse, quin in ea prætermittas videri per insolitam affectationem conditiones quasdam, quarum silentio huiusmodi sanctio nullius esse roboris apparebat.

Sed non ita Gualterius causam Pontificis adiudicabat in sinistra persuasionem, quam aduersus Lotharingi animum retinebant. Id in causa erat, vt assidue angeretur, dum in dies exacerbatur Cardinalem offendeat aut nouis Româ litteris, aut nouis Tridenti narrationibus, quæ ipsi referebant suspiciones, semper renascentes illic in Pontifice, hic in Simonetta, & in duobus Episcopis, quibus cum hic arctius connectebatur, hoc est in Castanea & Boncompagno; in quos incredibile est quantum indignationis præ se ferret Lotharingus, haud præuidens, in duobus illis capitibus futuram maiestatem, quam in præsentem conditionis mediocritate incomprehensibilis Prouidentia contegebat.

d Litteræ
Borrom. pe-
cultares Mâ-
tuano, &
communes
Legatis, 5. &
12. Decemb.
1562.

Instabat iam præstitutus Sessioni dies: cumque tam pauci verba fecissent de mansionis Decreto, & anceps adhuc penderet doctrinæ quæstio plurimùm exagitata, Legati nouæ moræ necessitatem animaduertebant. Et planè id temporis variæ litteræ^d Româ

mâ delatæ, responsa super duobus Canonibus à Lotharingo propositis, ac de re vniuersa, reddiderunt: quæ litteræ tam fidenter ex vna parte recitantur à Suauis, vt eas in autographis idem ipse lustrasse videatur; ex altera tam falsò, vt palàm faciat, se fortuitâ temeritate de iis scripsisse. Dicit, Pontificem significasse, falsam & erroneam esse sententiam, quæ iurisdictionem Episcoporum refert ad institutionem Christi: Missam ab eodem fuisse ad Legatos præcisam exagitati Canonis formam, quo definiretur, Romano Pontifici fuisse traditam à Christo auctoritatem destinandæ, ampliandæ, restringendæ iurisdictionis Episcoporum: In Decreto de mansione imperasse, ne Catharini sententiæ nota inureretur.

6 Nihil huiusmodi scripsit Pontifex; sed Legatis significauit, in forma Canonis à Lotharingo producta, eos qui Romæ ad id selecti fuerant, ac præsertim Theologos, in varias difficultates impingere, adeoque varias mutationes ab ipsis desiderari, quæ propter argumenti grauitatem tam citò digeri non possent; idcirco à se tria proponi:

Primum, sibi quæ acceptius, illud erat, quod antea proposuerat Lotharingus; videlicet, vt ea quæstio de institutione Episcoporum, tamquam inutilis, implicata ac periculosa, supprimeretur: mirum quippe videbatur, dogma Fidei constitui inter tot appositas sententias, quo necesse foret in alterutra parte damnare complurium insignium sanctorumque Scriptorum opinionem: sperari, promotum iri à Cardinali rei exitum, quemadmodum consilij auctor fuerat, vt proinde honorem integrum sibi redundaturum prænosceret.

Quod secundo loco & exponebatur ab epistola, & optabatur à Pontifice, erat, Vbi Patres ad hanc prætermissionem adduci non possent, vt saltem, quoniam res nondum satis digesta videbatur, in imminente Sessione seponeretur.

Postremum, vt si hoc quoque inflammati animi respuerent, ipsa Sessio retardaretur, pro eo consilio, quod etiam alioqui Legatis dederat Pontifex, quò illa locupletior ac splendidior euaderet, comprehensis pariter articulis Matrimonij. Nunc verò præter eam causam impellebatur à communi regula confugiendi ad efficaciam temporis, vbi multitudinis æstum temperare opus est; cum temporis ingenium sit, omne violentum coërcere, & ad medium extrema quæque reducere. Quare scribebat, vsque ad Idus Ianuarias posse Sessionem differri; & propter dierum hiemalium breuitatem non compelli Patres ad laborem bis quotidie conueniendi, ad quod etiam præter hoc Præsides coëgit Patrum lassitudo & querimonia.

Pars III.

Pp

Deni-

Gloria
Concilij Trid.
Pars III.
Sunt
17

1562.

Denique ipsis expendendum proposuit; cum in Ordinis Sacramento de vniuersa Hierarchia Ecclesiastica sermo sit, par videri, ne præteriretur silentio ipsius Caput, quod est Christi Vicarius; sed vt de ipso loquerentur aut iisdem verbis paulò antè à Florentina Synodo usurpatis, aut aliis nihilo inferioribus.

• Litteræ Legatorum ad Borromæum, 14. & 17. Decemb. 1562.

His mandatis acceptis, censuere Legati fieri non posse vt omittetur quæstio, aut locupletaretur Sessio^e, quamuis prorogata, aliorum argumentorum additamento; quin præuidentes, ob necessariam prolationem se nimium prætergressuros & voluntatem & opinionem Pontificis, neque confidentes, posse illi rem ipsam satis exprimere breui languidaque litterarum operâ, statuerunt tempus anteuertere, mutatoque missionis sine Vicecomitem Romam mittere, non expectatis Lotharingi petitionibus, quas seposuere mittendas postea siue per Antinorum, siue per alium nuntium. Etenim induxerant in animum, neminem positurum ob oculos Pontificis ac Borromæi præsentem imaginem Concilij æquè viuide ac ille Præful, quippe qui spectator adfuerat maximè intimi, & auctor maximè ardui, & cui nec Pontifex fidem abrogaret, vt pote sibi fido^e, neque Borromæus, vt pote sibi cognatione coniuncto.

f Acta Paleotti.

g Diariū 16. & litteræ Legatorum a Borromæo, 17. Decembris: & Acta.

Interim die decimosexto Decembris^e, cui præscriptus Sessioni proximè succedebat, Seripandus Patribus in cœtu dixit, Dementem se fore, si vocaret in quæstionem, haberi necne posset Sessio postredie: dubitationem solùm cadere in causam prorogationis. Præsides accusatores esse simul & accusatos; accusatores quidem aliorum prolixitatis, accusatos verò ob tolerantiam illius prolixitatis: huiusce accusationis titulum sibi grauem non esse, ex qua tandem ipsis attribuebatur demissionis ac patientiæ excessus. A se tamen quâ possent animi efficaciam Patres enixè rogari, vt in posterum sibi temperarent. Ætate iuuenili legisse se apud nescio quem Poëtarum: *Pastorem pingues pascere oportet oues*. Id sibi ad rem accommodatum videri: meminissent, gregem à pastore pascendum esse, non alios pastores, quales illi erant, quorum auribus vnusquisque Patrum verba faciebat, longè progressus ad doctrinas eiusmodi auditoribus notissimas: in his frequentibus dilationibus quæsitam ab amicis fuisse laudis materiam, sed minimè inuentam: quæsitam ab inimicis materiam vituperationis, eamque inuentam fuisse, cum illæ discordiam, altercationem, pertinaciam præ se ferrent. Duo in præsentia fieri posse: alterum erat, retardatio Sessionis ad incertum diem, vbi res parata esset, declarandum: ad id obiici à legisperito, diem Sessionis, quippe sententiæ, oportere

tere certum esse, ac prænuntiatum : alterum erat, constitutio diei 1562.
 certi intra quindecim dies habenda, quantum planè ex eo anno supererat. Eligerent Patres quod in rem opportunius arbitrarentur.

Posterior modus vniuersè placuit ; sicuti semper ex duobus consiliis acceptius est, quòd ampliorem potentiam acceptantibus relinquit. Atque ita quarta prorogatio habita est.

C A P V T IX.

Tradita Vicecomiti mandata à Legatis cùm ad Pontificem mittitur. Adhibita à Gualterio studia ad amouendas iterum suspiciones & acrimonias inter Pontificem & Lotharingum.

Post hæc, Legati Vicecomitem dimissuri, in spem venere posse ab eo simul Gallorum postulata deferri, cùm viderentur hi iam parati ad ea statuenda. Verùm vt legis vinculum apparet sericum ordienti, & ferreum accipienti; ita inter ipsos Gallos discordia orta est: siquidem Oratores studebant Episcopos obstringere ampliùs quàm eorum Episcopi pati vellent. Quapropter emendationi, quam illi ab vniuersa Ecclesia exigebant suorum Præfulum operà, iidem ipsorum Præsules omnium primi repugnarunt. Proinde Legati rei cunctationem animaduertentes, abruptâ morâ Vicecomitem cum huiusmodi mandatis dimiserunt.

2 Illum duarum rerum gratiâ^b à se mitti: Vt se purgarent insimulationibus in se iactis apud Pontificem, & vt certiores redderentur de ipsius voluntate super præsentibus Concilij negotiis.

Duas esse insimulationes: alteram quod hanc disputationem de septimo Canone fuissent adeò progredi, vbi oportuisset os occludi contententibus importunè illam inducere. Super hoc rei series denudò retexebatur. Monebant, antequam Canon Patribus proponeretur, fuisse à Seripando recitata verba illa de Iure Diuino, parata iam viuente Crescentio Legato. Commemorabant turbas & contestationes habitas ab Hispanis, testimonium Aialæ de rebus sub eodem Legato decretis, conuictum postea à Mantuano Actis legitimis; & quidquid præterea contigerat ante & post aduentum Lotharingi. Porro consideraret Pontifex, quantum perturbationis excitari potuisset, si ratio violentior fuisset adhibita ad coërcendos Patres ab illius articuli tractatione, vbi aderat ea capitum frequentia, nationum varietas, ceruicum durities, ardor contentionis.

3 Secundo loco ipsis imputari, ad nimis angustum tempus Sessionem

^a Litteræ Legatorum ad Borromæum, 28. Decembris 1562.

^b Extant in scripturis post narrationem Muffetti positis.

*Historia
 Concilij Trid.
 Sess III.*

1562. nem fuisse denuntiatam, unde ad eam prorogandam coactos fuisse; eandemque prorogationem adeo breuem fuisse præscriptam, ut Pontifex tempori consuli de rebus statuendis minimè potuerit. Iam verò à Legatis ad se purgandos in memoriam redigi stimulos assiduos sibi iniectos Româ, ubi antea dies Sessioni præscriptus visus erat longinquus. Prorogationem postea sancitam esse plurimorum suffragiis, quæ ad spatium diuturnius eam non admiserant. Ad calcem huius capituli acriter conquerebantur de quibusdam, qui potiones absinthij cardò vendebant Pontifici, ostentantes apud ipsum studium ac fidem per nuntios molestos, ac per sinistras aliorum narrationes, quas illi obtrudebant; adeoque semper falsa & acerba ipsi propinantes, æstimationem, benevolentiam, ac benemerentium remunerationem inde reportabant.

De altero, cuius gratiâ Vicecomes legabatur, narrationem præmittentium rerum à Lotharingo gestarum, quas aiebant longè tolerabiliores euasisse, quàm ante periculationem sperabatur: locutum semper illum fuisse cum plena erga Pontificem Sedemque Apostolicam reuerentia: in duabus quæstionibus, quæ plurimum sollicitudinis afferebant, fuisse illius sententias admodum temperatas atque patibiles. Præterea, ipsum consensisse, ut forma à se proposita cum Pontifice communicaretur, pollicitum, ubi in aliquam difficultatem offenderet, nauaturum se operam apud suos ad eam superandam. Breuiter, si processus inchoati responderent, longè minorem molestiam ab eo illatum iri, quàm quæ inflicta fuerat non solum ab Hispanis, sed ab aliquo præferuido ingenio Italarum. Extima sic polliceri; intimorum, sicuti solus Deus cognitor est non falsus, ita solum esse iudicem non temerarium.

His narratis, Pontificem rogabant ipsius imperium super tribus capitibus: & imperium planè petebant, non consilium modestum, & in ipsorum prudentia repositum, cuiusmodi ille dare solitus erat, satis gnari, ministris in rebus incertis ac periculosis, optimam esse conditionem minimè splendidam, hoc est meri executoris, non arbitri.

Primum caput erat: An ubi super Canone septimo nihil reperiretur quod communiter satisfaceret, à Legatis suppressendus esset, quocumque etiam imminente periculo; cuiusmodi erat, quòd Hispani, tam ardentè illius cupidi, in eo casu se à Sessione abstinere, & quòd cum in eo argumento tanta coniunctio inter Principes, interque nationes Transmontanas cerneretur, res ad dissolutionem atque ad schisma posset adduci.

Alte-

Alterum; An vbi contingeret in articulo mansionis Patres retineri amicè non posse ne salebrosam quæstionem ingrederentur, per vim à Legatis retrahendi essent, vrentibus absolutâ ipsorum potestate, an potiùs ab iisdem permittendum, vt eam Patres profectuantur ac decernant.

Tertium; Si fortè Galli vellent aliqua proponere noxia Sedis Apostolicæ auctoritati, num à Legatis essent prohibendi, nihil ex eo detentis, quòd scirent quantum fragoris in Hispania & alibi excitauerat particula illa, *Proponentibus Legatis*, quasi catena, quæ Patribus manus pedesque constringeret, eisque libertatem adimeret: an permittendum esset ea proponi, tametsi cognosceretur, inde Pontificiam auctoritatem in discrimen adduci. Cum his documentis Romam profectus est Vicecomes.

6 Opportunè accidit, vt is sola Præsulum mandata deferret, non item Lotharingi postulata: cum enim hic Gualterium ad id munus proposuisset, accepissetque responsum à Legatis, Vicecomitem ad hoc à Borromæo nominari, tristitiam ex eo Gualterius conceperat, quòd idcirco videretur minui Lotharingi opinio de Pontificis erga ipsum fiducia, quæ opinio honorem simul & auctoritatem in negotio sibi conciliabat. Quare hilari postea fuit animo, cum illud munus sibi relictum cognouit.

c Litteræ
Gualterij ad
Borromæum,
14. Decemb.
1562.

Nihil operæ, nihil solertix ille prætermisit, vt nebulas disiceret, & acerbiter utrimque mitigaret. ^d Curauit vt intelligeretur Romæ, sinistram famam de Lotharingi consiliis fundamento solido haud inniti, sed excitam fuisse aut à quibusdam suspicionis vocibus, prolatis in Belgio à Granuellano Cardinali, fortasse variatis dum referebantur, & saltem pronuntiatis ab homine modicæ auctoritatis in ferendo de Gallis iudicio; aut ab aliqua violenta sententia, prolata à Meffensi, aut ab altero quouis Gallico Præsule illius cohortis: quæ iactatæ sententiæ nihilo magis conficiebant, eam esse mentem quasi capit in ea cohorte, quam multa imprudentia dicta alicuius Præsulis, qui credebatur Legatis fidelissimus, conficerent eorum animos cum dicentis vocibus concordare.

d Litteræ
Gualterij ad
Borrom.
17. Decemb.
1562.

Ex altera parte, dum ipsa Cardinalis lingua, eiusdem gradus, suorum in Gallia religio, se Fidei propugnaculum profitentium, aliaque ipsius dotes, tum interiores tum exteriores, eum Sedis Apostolicæ defensorem pollicebantur, quam aptâ ratiocinatione cuiquam suaderi opinionem hisce contrariam, solùm quia recto contrariam? Et quamuis etiam liberet id quod deterius est de ipso opinari, cuius tandem esse consilij, per iniuriam apertæ diffidentix committ-

Historia
Concilij Trid.
Sess. III.
Sess. IV.

1562. committere, ut ille fortasse aduersarius euadat, aut qualis non foret, aut prius quam foret, aut acerbior quam foret? Verum quidem esse, non tam facilem se præbere ad septimum Canonem silentio sopiendum, quam antea præ se tulerat; sed hoc euenisse, quoniam Præsides nouam formam ab eo propositam laudabant, eiusque cupiditatem incenderant ad eam gloriam consequendam, quod ipsius mens agnosceretur tanti ac tam celebris litigij conciliatrix.

e Constat ex
litteris Gual-
terij ad Bor-
romæum,
17. 18. 19.
20 & 21. De-
cemb. 1562.

Ita studebat Gualterius Pontificis animum erga Lotharingum tranquillum reddere: sed non minus impendebat studij ad demouendum animum Lotharingi, ad quem perpetuæ nubes aliunde conuolabant, ut suspicionis umbra in Pontificem, eiusque administratos obduceretur. Thomas Stella Iustinopolitanus Antistes, qui summum in Sedem Apostolicam studium profitebatur, & intus erat Simonetta, in longo sermone de mansionis articulo in cœtu protulerat, à petitoribus emendationis videri festucas in alienis oculis, non trabes in suis, & sub velamine corrigendi corruptelas, contegi consilium suscitandi schismatis: & sæpius ab eodem iterata fuerant ea Scripturæ verba: *Ab Aquilone omne malum*. Quas carpendi formulas in se potissimum iactas Lotharingus existimauit. Quoniam autem Stella postremâ oratione pronuntiarat, obstringi Romanum Pontificem Iure Diuino ad cogendos Episcopos ut redeant, inde Lotharingus ansam arripuit ad eum perstringendum, perinde quasi dum se propugnatorem egregium Pontificiæ auctoritatis ostentaret, eidem ex inscientia officeret, eamque coarctaret, quod nihilo plus intererat, an id fieret hoc an illo ligamine, dummodò indissolubili. Quare operam suam obtulit, ubi Præsides consentirent, efficiendi ut Hispani Galli que concorditer huiusmodi sententiæ subscriberent. Sed hoc non dicebatur à Lotharingo, quod ab eo cuperetur, ut qui mitiores de illa obligatione sensus habebat. Legati, qui præter Simonettam alienum à Stella gerebant animum, non omiserunt illum perstringere apud Pontificem in mandatis Vicecomiti traditis.

Altius exoptulabat Lotharingus id, quod à Romanis litteris monebatur; nimirum, post Antonij Regis obitum decreuisse Prius diutius protrahere Concilium, quod speraret, Lotharingum inde discessurum, ut in Gallia publicæ administrationis particeps fieret. Hic verò omnino percupidus, se illic à Pontifice necessarium credi, sperari que perutilem, irascens in eiusmodi opinamenta, geminis illis conditionibus repugnantia, aiebat eam esse ratiocinationem retrogradam: etenim in eo casu Gallicanos Præsules capite orbatos,

1562.

orbatos, coalituros cum Hispanis in vnum corpus grandius ac formidabilius, ad quod forsitan complures ex Italicis accessissent. Alter quoque à Venetis Oratoribus illi affirmarat, suspicionem de ipso conceptam insanabilem esse. Denique Guisus Dux suo chirographo illum monuerat, nomine Reginae fuisse sibi nuntiatum, statuisse Pontificem de medio tollere Lotharingum veneno, aut Romæ, quò habebat in animo illum inuitare, aut etiã Tridenti. Quamobrem à magno Cancellario, viro à Sede Apostolica auerso, stimulabatur Lotharingus ad rem ita gerendam, vt hoc Pontificis odium gratis non esset. Verùm in calumniis euenit perinde ac in tragædiis, vt nimia inuentæ fabulæ atrocitas, sublatâ verisimilitudine, sæpè horroris loco moueat risum. Et planè risu enormitas illa à Gualterio reiecta est, & risus hic per se ad eam purgandam satis fuit. Quin etiã Lotharingus arcanè concrediderat ea monita, regio nomine ad se missa, per Fabrum Oratorem iam reuersum, Seripando^f, simulque patefecerat, iniunctum sibi fuisse ne Romanam adiret, tametsi à Pontifice accersitus, vt sibi caueret à veneno; & vbi Sedes vacaret extante Concilio, ne pergeret ad Comitiam, curaretque ne Pontifex crearetur, antequam vera & absoluta disciplina correctio perfecta esset.

f 12. Decembris 1562. in monumentis Seripandi.

Dux supererat Lotharingo querimoniam de rebus certis, non de narrationibus dubiis. Altera, Legatos in arcanis negotiis ipsi non fidere. Ad quod Gualterius: Arcana ab illis non haberi; sed reuerentiam Mantuanus, quem Lotharingus maiori & amore & reuerentiam prosequatur, prono fuisset animo ad illum sibi deuinciendum aliquo arctioris consuetudinis officio, nisi ex intima cum extero conjunctione collegarum alienationem à se metuisset. Alterum quod querebatur, erat, suum illud Canonis exemplar, ex quo immensam gloriam spe iam suxerat, censuram tam asperam notatum fuisse à Canonum peritis, quibuscum habere congressum ille cupiebat: sed Præsides illi tempore minimè consentaneum censuere, suos Consiliarios exponere certamini cum viro qui & auctoritate aded præcellerat, & ferebatur concito animi motu ad eum congressum, non ex cupiditate nanciscendæ veritatis tamquam anceps; sed ex fiducia illius detegendæ tamquam magister, pro ingenio illius Philautiæ, quæ disceptatoribus æquè ac lutoribus semper victoriam pollicetur.

CAPVT

Historia
Concilij Tridentini
Liber III.

1562.

C A P V T X.

Amicitia inter Fererium & Gualterium per speciem contracta. Cæsarianorum studia erga Gallos per eum cognita. Pelueus ad Senonensem Archiepiscopatum promotus in gratiam Lotharingi. Solemnis supplicatio, pro rebus Religionis in Gallia. Nauis victoria paulò post allata. Sessionis prorogatio.

^a Multæ literæ Gualterij ad Borromæum, ac præsertim 21. Decembris 1562.

Conquiserat sibi Gualterius amicitiam Fererij^a, hominis qui etiam in Diuinis magnoperè ab humanis regebatur. Hoc in bellis aduersus hugonottos iacturam non modicam tolerauerat, atque in spem venerat, eam sibi Pontificem compensaturum. Quapropter quò auctiorem ipsius gratiam sibi mereretur, canum aliquod cum Gualterio communicabat. Eum itaque certior fecit, Drafcouizium cum Gallis questum fuisse, quòd in Concilij negotiis promissam coniunctionem cum Cæsare ij non præstarent, ac præsertim in articulo mansionis, qui suprâ quàm credi posset Cæsari cordi erat: Gallos verò respondisse, vbi Cæsaris nomine id postularetur, se illi adhæsuros, tametsi peculiaria de hoc mandata non accepissent à Rege. Tunc à Drafcouizio, cui facultas ad id deerat, rogatos illos fuisse ad certè nauandam operam cum suis Episcopis, vt in sententiis dicendis eam partem damnarent: sed ad hoc Gallia ministros respondisse, sibi fas non esse alienas conscientias regere. Ob ea ac reliqua omnia, quæ contingerent, dixit Fererius, existimare se nihil utilitatis ex Concilio sperari posse, nisi ea transferretur vbi Pontifex illi assisteret, cum ad crassos illos vapores dissipandos, ventosque contrarios coërcendos opus esset presentia maximi efficacissimi que luminaris. Sed ea de re nihil tunc pressius actum est.

^b Apparet ex epistola Gualterij ad Borromæum, 26 Decembris 1562, et 15. Decembris vt patet ex epistola Borromæi ad Legatos eod. die hac de re. ^c Constat ex literis Legatorum, & Gualterij ad Borromæum, 19. & 21. Novemb. 1562.

Perlata id temporis est epistola Borromæi ad Lotharingum^b, quæ plurimum ad eum reconciliandum contulit. Per eam significabatur, Nicolao Pelueo, quem suprâ memorauimus, imperturum fuisse^c Senonensem Archiepiscopatum à Pio, in gratiam Lotharingi. Resignata quidem ea Sedes Pelueo fuerat à Guisio Cardinali, sed nondum ad eam vsque diem Pontifex id ratum habuerat: persistebat proinde Pelueus in pristina conditione Ambianensis Episcopi. Obex^d illi fuerat iniectus ab hæresis criminatione apud Romanum sanctæ Inquisitionis Tribunal, eiusque Rector Alexandrinus Cardinalis, vir seuerus ac religiosus, repugnarat, & ne ille pro-

moueretur obstitit. Sed producebantur à Pelueo amplissima testimonia Parisiensis Academiæ, publicorumque Magistratum, pro sua probitate atque innocentia; & in comperto erat, eius gregem semper illæsum ab ipso seruatum fuisse, tametsi contaminatis populis circumseptum: eundem in Scotia plurimum pro Religione laborasse, eiusque defensione plurimum ipsius cognatos, viros ex primaria nobilitate, multa fuisse perpeffos in Gallia, vbi summo ille erat in pretio, & in priuato Consilio regio locum obtinebat. Quapropter Legati hominem Borromæo per litteras commendarant, adiecerantque, Cum hic à Lotharingo Cardinali maxime amaretur atque æstimaretur, beneficium vni collatum vim non mediocrem habiturum fuisse, tum in præsentia ad conciliandum alterum, qui tamquam proprium illud accepisset, tum postea ad conseruandam huiusmodi conciliationem perpetuis fomentis officiorum, quæ obstrictus Peluei animus impendisset. Pius his de rebus factus certior etiam antea à Gualterio^e, qui Nuntius in eo regno fuerat, donec ad Concilium missus est, illi commisit vt polliceretur Lotharingo, Pontificem in eo ipsi gratificaturum. Nec interim Pelueus quidquam omiserat quod concordia conferre posset^f. Vbi verò promissis Romæ respondit euentus, compertum est, quanti faceret Lotharingus eam Pontificis gratificationem, honorificentissimis formulis in Borromæi epistola deauratam, cum exemplò Gualterio dixerit^g, Velle se malignos ac suspiciosos homines pudore suffundere, ac simul efficere, vt quicumque inter ipsum ac Pontificem se interponeret, subdolæ temeritatis pœnas lueret. Profuit autem eius reconciliationi, quantum arbitror, quòd cum Legati plurimum commendassent^h apud Pontificem sententiam à Lotharingo in cœtu dictam de mansione, & tamquam prudentem, & tamquam eruditam, & tamquam Regno Gallia acceptam, in responso eorum omnium ampla mentio habita est, præ se ferente Pontifice & firmam persuasionem, & plenam voluptatem. Seorsim verò iniunctum est Mantuano, vt vbi censeret opportunum (sicut accidit) Lotharingo caput illud legendum traderet. Nec minus commissum est Legatis, vt blandis modis Caselium & alios Patres commonerent de nimio eiusmodi studio, ne eum Principem, eiusque nationis Præsules exacerbarent. Quare, tum accessu dulcis, tum austeri recessu, suauitas integra eius palato reddita est, donec alio superiecto poculo non corrumpetur. Emollierat pariter Gualterius Lansaci animum priuatim erga se, quod plurimum faciebat vt causæ publicæ idoneus sequefter euaderet. Quamobrem effica-

Pars III.

Q9

cem

^e Constat ex responso Borromæi ad Legatos, 28 Nouembris 1562.
^f Constat ex multis Gualterij litteris per eos dies.
^g Allata epistola Gualterij ad Borromæum, 26. Decembris.
^h Litteræ Borromæi communes ad Legatos, & peculiare ad Mantuanum, 19. Decemb. 1562.

Gloria
 Concilij Tridentini
 Pius III.

1562. cem epistolam ad Reginam scripsit Lansacus¹, vt eam remoueret
 17. D. cem- à persuasione malæ operæ, contra se & contra Galliam impentæ,
 nis 1562. quæ imputabatur Gualterio, à Nuntij munere Romam reuerso.

Cum itaque Lansacus omni studio conaretur Gallorum beneuo-
 lentiam conciliare, proposuit Legatis, arma in hugonottos à Rege
 mota in eo versari discrimine, vt oporteret peculiari ratione Di-
 uinam opem implorari id verò potissimum ad Synodum spectare,
 quippe ad Ecclesiæ vniuersæ conuentum. Accessit Lotharingi po-
 stulatio, adiectâ vrgentis necessitatis causâ, quòd nuntiabatur exer-
 citus in horas conflicturus. ^k Quare Legati postulanti satisfacien-
 dum censuerunt; ac manè, die vigesimo octauo Decembris, san-
 ctis Innocentibus dicato, solemne sacrificium peregit Ægidius Epi-
 phanius Episcopus Niuernensis, tum publica supplicatio ab vni-
 uersa Synodo, cunctisque Oratoribus celebrata est. Mox vige-
 simâ secundâ horâ ^l tabellarius Ducis Sabaudia detulit Lotharingo
 exemplum epistolæ, ad eum Principem à Rege Gallia scriptæ. Ibi
 narrabatur, decimo nono Decembris, collatis signis hinc à Regis,
 hinc ab hugonottorum copiis, hos ingentem cladem passos esse,
 captumque eorum ductorem Condeum à Guisio Duce^m, cui glo-
 ria, & euentus prosperitas integrè debebatur. Etenim Annæus Mo-
 morantius Magnus Comestabilis, & Dux supremus exercitus Re-
 gij, consueto sibi infortunio vulneratus captusque fuerat ab hosti-
 bus, qui iam triumphum canebant, palmâque potiebantur, nisi
 Guisius, immisso postremo agmine cum cohorte Gualconum &
 Hispanorum, eam ex illorum manibus eripuisset. Legatos adiit ipse
 Lotharingus, & rem nuntiauit; ac sine mora vniuersa Synodus
 templum repetiit, precesque in gratiarum actionem conuertit:
 quo erga Deum obsequio persoluto, cuncti cum Cardinali gratu-
 lationis officio perfuncti sunt.

Suaui, Catholicæ causæ semper inuidus, in primis per silentium
 dissimulat memorabilem conditionem, quòd victoriæ nuntius pe-
 uenerit eodem die, & horâ quasi proximâ solemnibus precatio-
 nibus; quo pacto Deus ostendit, eas sibi gratas fuisse: quin suppli-
 cationem refert tamquam habitam ad grates, non ad preces solu-
 das. Negat præterea penes regios stetisse victoriam, ob eorum
 conditionem qui ex ea parte obierunt, quasi nomen cruentæ vi-
 ctoriæ sit inauditum; quasi communi hominum consensu victor
 non declararetur qui perstat campi dominus; & quasi rerum scri-
 ptores, ac præsertim Andreas Morosinus, Chronographus^a Reipu-
 blicæ Venetæ, gloriosum victoriæ nomen illi prælio non tribuant.
 Et

^k Litteræ Le-
 gatorum ad
 Borromæum,
 28. Decem-
 bris 1562.
 Acta Arcis
 Eliæ eodem
 die, vbi fu-
 sius cuncta
 narrantur.
 Diarium, &
 litteræ Gual-
 terij ad Bor-
 romæum, &
 Iadrensis ad
 Cornelium,
 28. Decem-
 bris 1562.
^m Vide Spon-
 danum an-
 no 1562.
 num 45.

^a Libro 8.

Et sanè eò magis illa profuit, quò magis Regina, sicuti rescitum est, muliebri pacis cupidine se inclinarat ° ad conditiones turpes ac noxias, quæ ab illa, pridie quàm pugnaretur, signatæ peruenerant ad exercitum inito iam prælio, adeoque hostium sanguine deletæ sunt.

1562.
o Litteræ Gualterij ad Borromæum, 4. Ianuarij 1563.

5 Neque Synodus intra tumultuaria lætitiæ argumenta se contulit; sed Lotharingi petitionibus morem gerens, adiecit alia luculentiora. Concesso elapsoque duodecim dierum spatio Belcarius Episcopus Metensis, vir eloquentiâ præclarus, victorum laudes celebravit magnificâ oratione ad Synodum, publicæ felicitati gratulatus in luctu domestico, quippe qui Gilbertum Belcarium, sui fratris filium, amiserat in conflictu; atque hæc omnia eleganti, quam scripsit, historiæ consignata posteritati tradidit. Eodem manè solemne ad agendas grates sacrificium obtulit Lotharingus, ac postea Cardinales, Oratores, & complures ex Patribus excepit conuiuio. Verùm quò debitum quoque grati animi officium ius præstaretur, qui Religioni victoriam coëmerant non periculo solum, sed profusione vitæ, & numero non pauci, & eximij conditione, postridie ad opem ipsis implorandam à Deo emortuale sacrificium celebravit Ludouicus de Bresze Episcopus Meldensis, cui vniuersa Synodus interfuit.

p Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Ianuar. 1563 & Acta Arcis Æliæ, 10. & 12. Ianuarij, & Diarium iisdem diebus.

q Oratio legitur in syllabo Actorum quæ sæpè citantur, impresso Louanij anno 1567.

r Vide Belcarium lib. 30. à num. 6. ad 10.

s Diarium, & epistola Legatorum ad Borromæum, & Iadrensis, vltimo Decemb. 1562.

6 Interim dies quindecim præterierant, ad statuendum Sessionis diem præscripti. Nouæ dilationis necessitas in comperto erat, sed ambigebatur de Patrum duritia: proinde, sicuti fieri solet in deliberationibus stringentibus magis quàm placentibus, Lotharingus à Legatis accitus est, quò in priuato consilio comprobatâ ab ipso re, quæ vix in consilium cadebat, in publico postea ab eodem rei confectio promoueretur, eiusque auctores defenderentur. Illius igitur sententiâ confirmati Præsides, noluerunt vt Seripandus, tametsi præsentem Mantuano, rursus proponeret, quoniam multorum adhuc sententiæ dicendæ supererant, adeoque præuideri non poterat, quoniam certo die præstò essent Patres ad Sessionem celebrandam. Opportunum existimari, spatium illud ad alios quindecim dies protrahi, intra quos proculdubio & omnes audirentur, & res eam speciem præ se ferret, vt dies, quo functio peragi posset, certò cognosceretur. Atque ita quinta prolatio statuta est, cui omnes simpliciter consentire. Solum addidit Guerrerus, oportere vt Legati consulerent graui temporis iacturæ, vnde hæc prorogationum necessitas oriebatur, partito in classes Concilio, quarum singulis suum opus peculiare committeretur, cum longè expeditius singula singuli, quàm omnes omnia conficiant.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 10.

Triginta quatuor postulata, à Gallicis Oratoribus Regis nomine Legatis tradita. Lotharingi de his significatio. Gualterius Romam profectus, cum Pontifice de iisdem acturus.

Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Ianuarij 1563.

Assidui cœtus peragebantur, cùm denique Gallicani Oratores tertio Ianuarij detulerunt Legatis^a expectatas ipsorum postulationes, easque legerunt, ac misso die postera illarum exemplo, ipsos incredibiliter sollicitarunt ad eas proponendas, affirmantes, Regem Synodi iudicio rem commissurum. Legati petito ad deliberandum spatio, cum Lotharingo eodem die post conuentum habuere sermonem, tria summatim complexi. Ac primò quidem ipsum percunctati sunt, An ea omnia postulata ex eius sententia proferebantur. Secundò demirati sunt, quàmnam ratione, ipso iam pollicito cuncta, priusquàm Concilio proponerentur, communicatum iri cum Pontifice, nunc ab Oratoribus tam festinanter stimulantur Legati ad ea proponenda. Tertiò illum rogarunt, ne tantisper eadem vulgarentur, dum de mente Pontificis certiores fierent: sed hæ preces veriùs querelam sonabant, quòd iam multa exemplaria circumferrentur.

Lotharingus per summam comitatem candoremque respondit. Ad primum, quædam ex illis postulatis haud sibi probari, idque se patefacturum conuentui die postero, si eo die sibi sententia super illis proferenda esset. Quod si quis à se quæreret, cur ipse ea non impedierat, cùm secreto Regis Consilio interesset, & in Oratores auctoritatem obtineret, responsum reddi, eam auctoritatem exercitam à se fuisse in re quæ magis vrgebat, nimirum in Oratoribus vetandis, ne tum duriora proponerent, velut abrogationem *Annatarum*, tum alia Religioni perniciosa; idemque se in posterum præstaturum in iis omnibus quæ læderent conscientiam, cui numquam reluctaturus fuisset, etiamsi Regis imperio adurgeretur. Sed cùm tradita postulata huiusmodi non essent, & ea regium Consilium unanimi consensu comprobasset, noluisse illis obistere, siquidem, pro ut rerum mortalium conditio variat, fieri potuisset, vt aliâ tempestate super his quispiam ab eo ipso peteret rationem, quæ super quibusdam à se gestis petita fuerat Henrico & Francisco II. viuentibus; quod suos ob oculos semper obuersabat.

Ad alterum dixit, Oratores festinare ob accepta ea de re mandata, & quòd notam in se delerent Synodi protrahendæ. Verumtamen

tamen communicarent antè Legati rem cum Pontifice : numquam enim Cardinalem ac Præsules Gallicos ab officio recessuros. 1563.

De tertio affirmavit, Suum fuisse votum, vt petitiones laterent in arcano, donec Pontificis responsa Legatis redderentur : sed Oratores satius existimasse illas euulgare, compluribus Patrum petentibus, præsertim Italicis, qui hærebant solliciti de iis quæ fama iactitaret, cuiusmodi erat inter alia, Patriarchatum totius Galliæ petendum iri in ipso Cardinali collocandum. Quamobrem ad has extingendas nugas rem celerius emanasse.

Postremò spem plurimam fecit successus prosperi, pollicitus ad id nulli se labori siue corporis siue mentis parsurum.

3 Ea postulata Romam Legati miserunt eodem die, & altero interposito, ad Pontificem legarunt Gualterium^b, qui illi exprimeret, quæ sibi à Lotharingo concredita fuerant. In his tria falsò narrat Suavis; vnum, dum ait, Propositum fuisse à Legatis Lotharingo Gualterium, qui ea de causa Romam mitteretur, & assensum fuisse Cardinalem : sed verum fuit, ab illis Vicecomitem antehabitu, selectumque ad eam missionem fuisse, ratis, operam Gualterij Tridenti magis quàm Romæ profuturam : sed cum obuenuisset necessitas Vicecomitem præmittendi, & interim Lotharingus Gualterium proposuisset, sicuti narrauimus, à Legatis eo petente delectus est.

^b Literæ Legatorum ad Pontificem & B. 110. mæum, 5. Januarij 1563.

Alterum, dum refert, Gallorum postulata per Gualterium fuisse ad Pontificem missa. Ita statutum fuerat : sed cum postea innotuisset Legatis, complura exempla Tridenti circumferri, adeoque multa etiam Romam mitti per tabellarium, qui tunc in viam se dabat, noluerunt ea aliorum prius operâ quàm suis litteris in Aula conspici, adeoque per eundem tabellarium illa miserunt.

Sed hæc duo errata digitalia sunt, tertium palmare, dum narrat, Gallos postulata deferentes contestatos fuisse apud Præsides, vbi satisfactum sibi non fuisset in Oecumenica Synodo, se sibi satisfacturos in propriis suæ nationis Conciliis. Ex opposito res contigit : nam Oratores per summam reuerentiam exposuere, Regem Synodi iudicio cuncta commissurum ; idque præstitere non per modum liberæ comitatis, quâ liberum sibi foret sua verba tamquam vrbana, non tamquam obstringentia interpretari, sed per solemnem expressionem, affirmantes, Regem existimare, talem esse in illis argumentis supremam Concilij auctoritatem. Idipsum quoque scripto significarunt in earundem petitionum exordio, quas postea referemus, & habentur latinè & gallicè in libro sæpius à nobis producto.

Historia
Concilij Trid.
Sess III.
Sess IV.
Sess V.

1563.

Enimuerò si iussi fuissent Oratores postulata proponere per eam declarationem obfirmatæ voluntatis, quam Suauis comminiscitur, non tam facile dixisset Lotharingus Legatis, sibi multa displicere, & paratum à se animum geri ad ea reiicienda posttridie, si eo die proponerentur.

Summa petitionum, quæ scripto continebantur, hæc erat. Principio dicebatur, ea seriùs tradi, quia Cæsar eadem ferè suo scripto proposuerat. Sed quando res protrahi videbatur, noluisse Regem ampliùs cunctari, cum affirmaret, se probè nosse, earum rerum cognitionem ac iudicium ad Synodum liberè pertinere. Dein in peculiaribus capitibus, quæ triginta quatuor erant, petebatur.

I. Cum adeo necessaria esset in Ecclesia continentia Sacerdotum, non nisi ætate maturâ promouerentur, & populi testimonio commendati, quod ipsorum futuræ probitatis pignus foret.

II. Ne cuncti sacri Ordines die vnico, eodemque tempore conferrentur, sed post interuallum, per Canones præscriptum.

III. Ne quis ad Presbyteratum assumeretur, nisi vno eodemque tempore aut prouentus ex Sacerdotio, aut ministerium ipsi impertiretur, ex Concilio Chalcedonensi; siquidem antiqui Patres titulos ad suscipiendos Ordines, postea excogitados, non agnouerant.

IV. Vt Diaconis, aliisque ad sacros Ordines euectis functiones veteres redderentur, ne dici posset, esse nuda nomina, & in solis ceremoniis sita.

V. Vt Sacerdotes, & ij qui sacris Ordinibus initiati admouebantur ad Ecclesiæ ministerium, se in sua vocatione continerent, nec alia exercerent munera, nisi quæ Diuinum ministerium decerent.

VI. Nemo crearetur Episcopus, nisi ætate legitimâ, ac præditus cunctis dotibus necessariis ad docendum, ad bonum exemplum aliis præbendum, & ad exercendum munus suum per seipsum.

VII. Idem proportione seruaretur in Curionibus.

VIII. Nemo constitueretur Abbas aut Prior in Cœnobiis, nisi sacras Litteras in celebri aliqua Academia professus fuisset, & ad magisterium aliùmve gradum promotus.

IX. Vt Episcopus siue per se, siue per alios à se substitutos, quotquot Diœcesis postularet, concionaretur cunctis diebus Festis, cunctisque Quadragesimæ, Aduentus aut ieiunij diebus.

X. Idem præstarent Curiones, dummodò auditores haberent.

XI. Vt Abbates & Priores in Cœnobiis sacram Scripturam interpret-

terpretarentur; instituerent Xenodochia; adeoque scholam & hospitalitatem veterum temporum Cœnobiis restituerent.

XII. Vt qui Sacerdotium obtineret, & illud administrare per se ipsum nequiret, aut adiutorem acciperet, aut illud relinqueret.

XIII. Vt de Catechismo doctrinæque Christianæ compendio id fieret quod Cæsar proposuerat.

XIV. Ne vni eidemque plura Sacerdotia concederentur, sublato discrimine veteribus ignoto, *compatibilium & incompatibilium*, quod multas Ecclesiæ calamitates intulerat; & regularia Sacerdotia regularibus, non regularia non regularibus traderentur.

XV. Vt qui reipsa plura Sacerdotia obtinebat, aut illud solum retineret quod breuè sibi elegisset, aut in pœnas veterum Canonum incideret.

XVI. Quò sordes omnes ab Ordine sacerdotali remouerentur, curarent Episcopi, aut per Sacerdotiorum coniunctionem, aut per decimas; & vbi hoc fieri non posset, curarent Principes laici, vt collatis à plebe pecuniis, valeant Curiones se, & duos pluresque Clericos alere, & hospitalitatem exercere.

XVII. Vt in Missis Parœciarum è suggestu exponeretur clarè Euangelium; & precatioes illæ, quæ illic habentur, à populo, præeunte Parocho, vulgari linguâ recitarentur; & absoluto sacrificio preces vulgari sermone recitarentur; quo tempore liceret populo decantare sacras cantiones, aut etiam Psalmos, in idioma vulgare conuersos, & rectè prius expensos, si Episcopus id opportunum arbitraretur.

XVIII. Vt renouaretur Decretum Leonis ac Gelasij, de sumenda Eucharistia sub vtraque specie.

XIX. Quò cuncti, ac præcipuè idiotæ, vim ac virtutem Sacramentorum in eorum singulis intelligerent, præmitteretur linguâ vulgari breuis quædam explicatio illius quod reipsa administrabatur.

XX. Ne secundum antiquos Canones Sacerdotia darentur exteris, neque à Vicariis, nec ab ipsis Ordinariis, quorum industria in hac electione præcipuè exerceri debet. Quod si ea intra sex menses non darentur, aut indignis darentur, potestas transiret in proximè superiorem, & gradatim ad Pontificem, ex Concilio Lateranensi: collatio autem aliter à quocumque peracta, esset irrita.

XXI. Vt mandata distribuendi *Expectatiuas*, *Regressus*, & *Commendas*, reuocarentur, ac reicerentur ab Ecclesia, quippe Decretis aduersantia.

XXII. *Resi-*

Historiæ
Concilij Tridentini
Lib. 19. Cap. 11.
1563.

1563.

XXII. *Resignationes* pro certo quouis capite, omnino extinguerentur ab Aula Romana, cum per Canones interdicatur, ne quis successorem sibi quærat aut seligat.

XXIII. *Prioratus* simplices, quibus contra ipsorum institutionem subtracta fuerat animarum cura, in Vicarios translata cum modica mercede, vbi primum vacarent, in vsum pristinum reponerentur.

XXIV. Cum in multa Sacerdotia abusus inductus fuisset, vt scilicet carerent onere administrandi Sacramenta, aut concionandi, aut similibus functionum, Episcopus de Capituli consilio aut curam aliquam rei sacræ illis imponeret, aut coniungeret cum propinquantibus Parœciis; cum Sacerdotium absque munere nequam deceat.

XXV. Ne pensiones in posterum imponerentur, & vt iam impostæ tollerentur.

XXVI. Vt restituerentur Episcopis in vniuersa Diœcesi Ecclesiasticæ iurisdictiones, exceptis Ordinum capitibus, & Monasteriis, quæ illis subiecta sunt, & quæ celebrant Comitua generalia, aut probant perspicuis monumentis complurium sæculorum immunitatem. Et prospiceretur, ne illa quidem fruerentur plenâ immunitate à correctione.

XXVII. Cum debeant secundum Canones Episcopi negotia gerere ex Capituli sententia, curaretur, vt Canonici essent assidui in Cathedralibus, ornati bonis moribus, & saltem vigesimum quintum annum attingerent; ante quem lex non existimat hominem idoneum, ne priuatis quidem rebus regendis.

XXVIII. Vt retinerentur veteres, & noui constituerentur gradus propinquitatis, tum ad carnem, tum ad spiritum attinentis, intra quos per nullam relaxationem licitum esset connubium, exceptis Regibus ac Principibus, boni publici gratiâ.

XXIX. Cum eâ ætate repullularent Iconomachi, vnde plurima perturbatio exorta fuerat, prospiceret Synodus, vt veram ea de re doctrinam populus doceretur; quod si quæ superstitio aut abusus inductus fuisset, aut in hoc, aut in peregrinationes, aut in sacras reliquias, aut in sodalitia, aboleretur.

XXX. Quoniam sæpè ob enorme delictum populus integer diuexatur, restituerentur Ecclesiæ non modò publicæ pœnæ ob publicas & graues culpas, sed publici luctus ac ieiunia, ad Diuinam indignationem placandam.

XXXI. Cum anathema sit validissimum telum Ecclesiæ, ne vibraretur

braretur nisi ob grauissimas noxas, in quibus persisteret reus post secundam & adhuc post tertiam admonitionem. 1562.

xxxii. Ut cum litigia de Sacerdotiis Ecclesiam penè totam contaminauerint, non solum tolleretur recens discrimen Iudicij *petitorij & possessorij*; sed remouerentur nominationes, Academiis concessæ à Synodo Basileenfi: atque Episcopis mandaretur, vt ex S. Gregorij effato Sacerdotia concederentur non ea quærentibus, sed fugientibus, ac promerentibus. Illa generatim promereri eum, qui postquam in scholis gradum aliquem conscenderit, aliquamdiu concionatus fuerit cum Episcopi destinatione populiq; comprobatione. Obtenat ab Episcopo collatione, aut à Domino nominatione, ne superiori fas esset, alij Sacerdotium conferre; nisi, qui alterutram obtinisset, à Iudicibus declararetur indignus.

xxxiii. Vbi lis oriretur de potestate collationis, aut nominationis, vt primò destinaretur ab Episcopo Oeconomus, qui prouentus omnes colligeret, cunctisque oneribus Ecclesiæ satisfaceret, deinde litigantes conuenirent in eligendis quibusdam viris Ecclesiasticis doctrinâ præditis, qui ad summum sex mensium spatio iudicarent, haud admissa prouocatione: aut vbi prouocatio admitteretur à Synodo, interim sententia deduceretur in opus, nec vnquam adstringeretur vel Oeconomus, vel qui priorem sententiam obtinuit, ad restituendos fructus à se perceptos lite pendente; vtpote qui solum conuertendi sint in alimentum sustentis pondus Sacerdotij, ac pauperum.

xxxiv. Ut decerneretur, singulis annis conuocandas esse Synodos Diocesanas, tertio quoque anno Prouinciales; in quibus ageretur præcipue de Ministrorum delectu, & de pœna delinquentium: & inter Concilia Oecumenica, vbi non intercederet impedimentum, decenne solum interuallum esset.

Hæc postulata expectatione moderatiora euasere, in quibus Religionis studium animaduersum est, & in multis etiam prudentiæ plurimum. Sed compertum quoque fuit, aliqua ex parte parum esse opportuna; ac præsertim in rituum mutatione, quâ nihil est Religioni periculosius, nihil eius auctoritati perniciosius. Ex altera parte optabilia magis quàm possibilia visa sunt, & non congruentia hominum conditioni, quales natura procreat; & rerum statui, quem ferebant tempora: quod postea exemplo ipsius Galliæ comprobatum est, quemadmodum lectoribus patebit. Potissima Legatorum cautio fuit, ne dum ageretur de rebus vnde videbantur vincula posse iniici manibus Pontificis, impingeretur in seditiosam questionem de prærogatiua inter ipsum & Concilium; ac de eo

Constat ex
epistolâ Le-
gatorum ad
Borromœum,
9 Ianuarij
1563.

Pars III.

R r

præ

Historia
Concilij Trid.
lib. 19. Cap. 11.

1562.

1563.

^d Litteræ Fufcararij ad Moronum, 4 Ianuarij, & Iadentis ad Corneliū, 7 Ianuarij 1563.

præcipue fufius differuit Mantuanus cum Gualterio antequam ipsum dimitteret. Quin ferunt^d, inter alias petitiones, quas Oratores parauerant, & Lotharingus cum Gallicanis Episcopis impedierat, hanc haberi, quæ ad Monarchiam concutiendam tendebat: Ne Conciliorum sanctiones relaxationibus subiacerent; perinde ac si huiusmodi relaxationum, ipsi Principes frequentissimi maximeque ineluctabiles petitores non sint. Sed nouum non accidit, ut cuiquam res aliqua in vniuersum displiceat, eamdemque simul appetat in euentu peculiari.

CAPVT XII.

Vicecomitis aduentus Romam. Gonzaga & Medicus Cardinales creati. Pontificis consilia Bononiam se conferendi, eoque accersendi Synodum; sed contrarium Mantuani consilium. Adhibita à Nuntiis studia cum Hispania Rege; eiusque iussa Lunensi Comiti, & Gastellio, qui à secretis erat, data. Moderati piique eiusdem sensus de loco superiori. Lunensis à Pontifice ac Legatis per Scipionem Lancellottum inuitatus. Mandata ad Præsides scripta de ratione agendi cum Lotharingo, ac de discordiis componendis.

^a Litteræ Borromæi ad Legatos, 26 Decembris 1562.

Vbi rescit Pontifex, Gualterium fuisse nominatum à Lotharingo, ut is quæ ipse mandauerat, Romam perferret, atque ab illo eum laborem libenter suscipi, non modò tamquam peridoneum Gualterium comprobauit; sed censuit, posse ipsum duplici fungi munere, Præsidium simul mandata gerendo. Quare per fiduciæ libertatem Vicecomitis accessum reuocauit, nisi discessisset. Sed iam ille iter faciebat, & Romam peruenit altero ante anni exitum die^b.

^b Litteræ Borromæi ad Legatos, 30. Decembris 1562.

^c Litteræ Vicecomitis ad Legatos, 2 Ianuarij 1563.

^d Acta Consistor. & litteræ Vicecomitis ad Legatos, 6 Ianuarij 1563.

Facile ipsi fuit, suæ testificationis auctoritate, suæque linguæ efficaciam nubem omnem suspitionis, si quæ erat erga Legatos, ex animo Pontificis dispellere^c: quod tamen Pius in cunctis litteris, & suis & Borromæi, semper negauit. Atque huiusce tranquillæ animi sui non solum vocibus aperta prodidit argumenta Vicecomiti, sed magis paulò post factis primo Legato. Etenim sacro Epiphaniæ die, sibi que fausto, quo Pontificiam tiaram acceperat, generalem Cardinalium cœtum habuit, eisque^d duos primæ magnitudinis addidit; alterum, Fredericum Gonzagam, natum ex fratre memorati iam

iam Herculis Cardinalis, & fratrem Ducis; & dum ipsum nominaret, illius Legati merita, illiusque familiæ decora pluribus commendavit. Novus Purpuratus quò discerneret à Gonzaga Cardinali sobrino suo, & à patruo, qui Mantuanus dicebatur, denominationem cepit ab altera fraterna ditione Montisferrati, donec Hercule demortuo Mantuanus est dictus. Alter in collegium cooptatus, Ferdinandus Mediceus fuit, filius Florentiæ Ducis, qui alterum eadem ornatum purpurâ, sicuti narrauimus, iam amiserat. Et sanè Cosmi obsequia in Apostolicam Sedem, & perutilia officia, quæ ad eam sustinendam eum Episcopis sibi addictis continenter adhibebat, merebantur eiusmodi remunerationem; quæ tantò maior fuit, quantò minor erat filius, qui annum vndecimum non excedebat. Sed fortasse Pontificem inter alia permouerunt fulgores iam emicantes in puero præcelsi illius animi, raræque prudentiæ, quibus idem postea & in dignitate Cardinalis summam lucem affudit Aulæ Romanæ, & in potestate magni Ducis attulit singulare decus Italiæ.

3 Electionem Frederici Mantuano eius patruo significauit Pontifex per litteras studiosissimas, suâ manu exaratas, & in hanc sententiam: Se ampliùs cunctari non potuisse in prò mouendo fratris filio; cum id tandem nimia lentitudo, nimisque indignum videretur, dum patruus tot labores ac molestias in obsequium Dei, Sedis Apostolicæ, & ipsius Pontificis tolerabat. Ibi simul animum suum aperiebatur, adeundi breuè Bononiam, quò conatum omnem impenderet ad res Christianæ gentis componendas; aut certè ad ostendendum cunctis hominibus, per se non steterit, siue id fieret per honestam emendationem, siue quocumque alio modo; sperabatque, è propinquo posse melius simul agere, rebusque consulere. Ita Pontifex: sed per hoc fortassis ille intendebat non tam accedere ad Concilium, quàm suauiter ac libenti Patrum animo Bononiam ad se trahere Concilium. Ad id cohortatus fuerat Pium Serripandus, ac postea ipse Ferrerius, sicuti suis in locis dictum est. Dein verò propensionem animi præ se tulerat Lotharingus, quæ propter utilitatem Synodi, cui sperabatur pacificus ac fortunatus exitus ex ea noua coniunctione cum suo Capite, quæ ex cupidine quadam augustioris theatri suarum dotium lumini. Idcirco Pontifex, huic adhærens consilio, negotium dederat Camillo Paleotto, fratri Gabrielis Romanæ Rotæ Duodecemuiri, Concilio assistentis, qui Camillus Orator Bononiæ apud se degebat, vt id Bononiensis Senatui prænuntiaret, & tempori com meatui prospiceret.

R r 2

Sed

1563.

Patet ex responsis Mantuani ad Pontificem,

15. Ianuarii 1563. inter monumenta Musotti.

f. Diarium, 2. Martij

1563.

g Signaturæ 7. Ianuar. 1563.

h Litteræ Fuscarij ad Moronum, 17. Decembris 1562.

i Acta Paleotti.

Historia
Concilij Tridentini
Papa III.
1563

1563.

h. Epistola
Mantuanæ fu-
præ citata
a Pontif.
15 Ianuar.
1563.

Sed Mantuanus cum ad Pontificem mitteret Episcopum Nolanum, familiæ suæ subditum, ut pedem ipsius nomine deoscularetur, gratulæque ageret ob collatam fratris filio Purpuram, voluit simul officium aliud grati animi exhibere; quod eo maius est, quod minus persæpè gratum accidit accipienti, nimirum, contradictionem. Significavit igitur^k, Videri sibi Concilium in eo statu non esse, ut liceret Pontifici ad ipsum appropinquare, certo animo se auctorem fore exitus gloriosi, & non potius perturbationis pudenda spectatorem. Quanto plus magnifici ac prosperi eius aduentus ingenerasset in communi spe, tanto tristius turpiusque euenturum tenue illud ac forsitan improperum, quod postea reipsâ pareret, Consultius à se putari, si Pontifex in præsentia iis bonis contentus, quæ posset influere ipsius aduentus expectatus, sed non peractus, conquiesceret, & exultationem Pontificiam procul à discrimine custodiret. Interim autem obseruaret, quod inclinarent controuersia quæ agitabantur de institutione ac mansione Episcoporum, & quod susciperetur consilium de Casarianorum Gallorumque postulatis; adeoque tam alta machina in scenam non descenderet, nodi soluendi adhuc incerta.

Hæc Mantuanus obiecit. Legati verò multum spei, quod curæ quas diximus difficultates essent emolliendæ, collocabant in opera Lunensis; tametsi tepidiorem agendi modum in litteris ad Pagnanum ab eo adhibitum cognouerant, sibi persuadentes, hunc ipsum sensuum teporem vim habiturum ad aliorum æstus temperandos, cum ille sequestrum ageret illius concordia, ad quam ipsius consilia vnicè collimare videbantur. Et erat opinio, auctoritatem Regis Catholici, non amplius in inferioris notæ ministro, sed in manu præualida egregij Oratoris, magni roboris futuram apud Gallos, qui ab eo Rege potentissimo auxilia præualida accipiebant; multò maioris apud Casarianos, ob summam & coniunctionem Cæsaris cum Philippo, & huius fiduciam in Lunensi, & longè maximi apud Episcopos Hispano subiectos. Excreuerat spes ex recentibus litteris ad Pontificem^l, tum à Rege, tum à Nuntio apud ipsum. Alter ex his erat Alexander Criuellius Episcopus Cariatenensis, diu iam suffectus^m, Reuerte defuncto, in eo munere, qui postea inter Vaticanos Senatores adscriptus est. Alter erat Paulus Odescalcus, eò postea missus Nuntius peculiaris, qui deinde Pennensem Ecclesiam obtinuit, & tum antea tum postea magna

l. Consta ex
tant in lute-
ris Borro-
mæ: ad Le-
gatos,
20 Decem-
bris; & in ar-
chæis notis
Nuntij Ode-
scalci; &

in duabus litteris communibus ipsius, & in Criuelij, Nuntij ad Mantuanum, alteris ad Legatos simul.

m. Ex litteris Borromæ ad Mantuanum, 9. Nouembrii 1562.

cum laude nobiles magistratus gessit. Itaque per eos Pontifex Regem monuerat; Ab Episcopis illi magis obstrictis, cum esset ipsis incumbendum ad hæreses proscribendas, ad stabiliendam & componendam Ecclesiam & firmissimo dogmatum robore, & sanctissimæ morum emendatione, excitari controuersias non inuitiles modò, sed noxias, utpote fomitem contentionis inter Patres, & scintillas schismatis in Christiana Republica. In huiusmodi postulationibus non solum cum Germanis, sed cum Gallis etiam consociatos uideri. Id planè repugnare beneuolis promissis, piæque menti Philippi, à quo tum ex Religionis studio, tum ex prudentia rectæ politiæ, impedienda erat huiusmodi nouitas, cui consuetum erat Rempubliacam peruertere: aliud sibi efficacius non occurrere, quàm præsentiam in Synodo destinati iam Oratoris, cui demandaretur, ut nauiter exprimeret inprimeretque regios sensus Hispanis Episcopis, tum pro Synodi concordia, tum pro Sedis Apostolicæ dignitate.

6 His à Nuntiis expositis, promptum animum, minimeque tepescentem Rex præ se tulerat, declarans, haud sibi satisfieri, præsertim à Guerrero, qui earum turbarum auctor uidebatur, adeoque statuerat illum grauius de his admonere suis litteris, perferendis à Gastellio, qui à secretis erat, & ad Concilium, ut assisteret Lunensi, mittebatur. Hic autem Gastellius per Galliam transiturus erat, pari que functurus officio Regis nomine cum Regina, & Tridenti postea cum Lotharingo; & scripturum se etiam manu sua Rex pollicebatur. Præterea per certum cursorem ad id missum imperauerat Lunensi, ne protraheret ampliùs suum ad Concilium accessum, missis ad eum mandatis, quæ Nuntiis communicata plenè ipsis satisfecerant. Videbatur quoque disiectum obstaculum ex loci prærogatiua; siquidem scribens ad Pontificem Philippus manu suâ de alio argumento, hæc Hispanicè apponebat: *Statui iam Venetias Oratorum mittere, consilium tuum secutus, & virum idoneum ad huiusmodi munus conquirere. Nec id temporis honoratioris loci rationem habuerim: iis enim, qui obstringuntur muneris vinculis, quibus ego teneor, spectandum non est ad hunc inuitatis fucum in quo inest nihil; sed solum ad id, quod tanti refert ob Diuinum obsequium, ob Ecclesie bonum, & ob Pontificiam auctoritatem, cuiusmodi est Religionis conseruatio, & malorum remedium, que in presentia Christianas nationes afficiunt.*

n Eorum exemplum missum ad Legatos à Borromæo in citata iam epistola, 10. Decembris.

7 Hæc Regis epistola ad Pontificem, addita superiori Varæge, ipsius ipem confirmauit, quòd loci controuersia nec Lunensem ab accessu ad Concilium retardaret, nec post eius aduentum

Gloria
city Trid.
urs III.
1563

1563.

8 20 Decem-
bris 1562.

uentum turbas cieret. Quocirca voluit Pontifex suã etiam epistolã illum inuitare ac sollicitare, quã insinuabat, sibi pergratum accidisse, ipsum ad id operis seligi; ac simul pollicebatur pluribus verbis, suo calamo adscriptis, æqua omnia ac decencia in Reipublicã Christianã commodum. Atque hanc ipsã epistolã ad Legatos misit, eorumque iudicio remisit vt ad Lunensem deferendam curarent: simul etiam significauit, opportunum sibi vidẽri, vt ipsi hominem aliquem ad eum legarent, sed non Præsulem, qui consimile officium eorum nomine illi exhiberet, indicaretque ipsos conscios eorum, quã Comiti Rex mandabat, & Nuntijs communicarat. Quare Legati, cum cognoscerent Lunensem Augustã degere apud Regem Romanorum, lenteque de itinere meditari, Scipionem Lancellottum P Synodi Aduocatum miserunt, qui eorum desiderium illi exponeret de ipsius aduentu, per eam significationem, quã ostendit, adeoque parit beneuolentiam: quique eidem communicaret quã proponebantur à Cæsare ac Rege Christianissimo, vt illius animum præoccuparent rationibus, quã variis eorum postulatis obiectabantur.

p Litteræ Legatorum ad Borrom. 4. Ianuarij 1563. & acta Paleari.

Nec minori solertiã Pontifex sibi coniungendum curabat animum Lotharingi, qui multis antè diebus misso, sicuti narrauimus, Romam Bertano, per litteras cum eo grauius questus fuerat de tam multis obtrestationibus, quibus Romã sua fama lacerabatur, suãque mens falsò insimulabatur. Pontifex igitur peramantes litteras ad eum rescripsit, Compertum illi esse, quanta ex antiquo tempore esset Romã licentia loquendi obloquendi que de omnibus, etiam de ipso Principe, cui potentia deerat illius frænandã. Salubre atque vnicum esse remedium, si ipsi tanto melius agerent, quanto deteriorius alij blaterabant. Certus esset Cardinalis, in ea se opinione à Pontifice haberi, quam idem ipse desiderasset. Debere hoc illi satis esse, & *malignum* (sic planè scribebat) *spernere vulgus*. Negligenter oblocutorum nugã, mereque nauaretur opera tum communi Ecclesiã bono, tum proprio Galliã: nam vtrumque à se promotum iri spondebat quacumque liceret ratione, pro eo ac fufius Episcopo Viterbiensi dixisset.

q 30 Decembris 1562.

v Horatius lib. 2 Ode 13

Et quoniam Pontifex in animum induxerat, tum ex modo quo Cardinalis scribebat, & ex dictis Bertani, tum ex Gualterij litteris supra memoratis, à Lotharingo Legatorum parsimoniam in fiducia erga se, tribui aut vili aut malã de ipso opinioni, significandum Legatis curauit, Audiri à se ex varijs partibus has querimonias Lotharingi, cui videbatur, non solùm se præteriri tamquam con-

f Litteræ Borrom. ad Legatos 30. Decembris 1562. & Legatorum ad Borrom. 7. Ianuarij 1563.

1567.

temendus, sed ex industria procul haberi à negotijs tamquam inimicus: quamobrem velle se, vt cum eo res Concilij abundè communicarentur. Iisdem etiam imposuit, vt Lotharingo redderent, sicuti fecerunt, Pontificis responsionem, quam recensuimus vnà cum altera Borromei, quâ ipsum hortabatur, vt Scotiæ Reginam, fratris sui filiam, benè animaret aduersus technas & impetus hæreticorum, & ex parte Pontificis omnem ipsi opem polliceretur. Verùm Præsides, rati à manu minùs beneuola sibi hunc ictum incuti, & quò magis iam assueti, eò magis defessi, quòd quasi signum accusationibus extarent, cum acrimonia rescripserunt; Mirari se, audiri à Pontifice, nedum fidem præberi huiusmodi mendacijs, postquam toties ipsum monuerant: miseram ipsorum conditionem esse, quòd cuiuslibet calamo subiacerent: quam verisimilitudinem persuadere Pontifici, se à Lotharingo tamquam ab inimico cauere, quando tam sæpè suis in litteris res ab eo dictas gestasque commendarant. Compertum à se fuisse in Lotharingo tantum probitatis, religionis ac studij in Pontificem & Apostolicam Sedem, vt ipsius præsentiam sibi fortunatam duxerint, quasi Angelum pacis à Deo missum ad Synodum illum existimantes. Hinc adhibitam à se fuisse vsque ab initio omnem industriam, vt sinistram in quam coniectus fuerat opinionem detergerent, quòd malè animatus in sanctam Sedem venisset; conquesti cum Borromæo, quòd à nonnullis Romæ litteris, & à quibusdam peruersis ingenijs Tridenti huic ipsorum industriæ officeretur. Lotharingum semper negotiorum participem à se factum, ne vllam vmquam animaduersionem ab ipsis causam, cur ab eo se abstinerent: si Pontifex commeritâ animaduersione huiusmodi calumniatores coercuisset, Legatos ab iniusto dolore, & Pontificem ab inutili molestia liberos perstituros fuisse. Hæc illi. Et tamen dum expostulabant habitam à Pontifice fidem vanis narrationibus, vanam ipsi fidem suis suspicionibus habebant. Id enim non ex falsa calumnia profectum erat, sed ex vera narratione alicuius querimonix, à Cardinali iactatæ, & à Gualterio Pontifici significatæ; non quò Legatos læderet, sed quò ab illo impellerentur quò ipsorum plerique vltro sed timidè propendebant.

10 Interim Romæ accuratius impendebatur opera ad componenda Decreta contentionibus agitata; & expensis priùs rationibus Tridento scriptis, & Romæ coràm expositis à Vicecomite, in hanc sententiam Legatis responsum est: Primò ipsis communicari varias animaduersiones, habitas super Decretorum tenore. Secundò, cum admota esset manus ad formandos Canones de Hierarchiâ, cumque

30. Decem-
bris 1562.

Litteræ
Borromæi ad
Legatos
9. Ian. 1563.

1563.

cumque à Lotharingo præter septem iam paratos octauus fuisset propositus, quò declararetur, vt rationi consentaneum videbatur, Pontificis prærogatiua; necessarium censeret, vt adderentur verba aliàs memorata, pene ad verbum exscripta ex ijs quæ Florentina Synodus definierat, sine quibus sententia manca & ambigua remansisset. Curarent idcirco Legati, vt Canon eo modo, conficeretur. Et quamquam credendum esset, eos in tam æqua petitione oblatulum non offensuros; tamen si fortè illud offenderent, ne propterea desisterent, sed conatum omnem exercerent ad illud superandum, consideratâ intentionis æquitate, atque honestâ specie, quam excipiebat ab auctoritate tam sancti venerandique Concilij, cuiusmodi fuerat Florentinum. In septimo Canone curatum fuerat, vt multum retineretur ex forma cuius auctor erat Lotharingus; ita tamen, vt in quibusdam vocibus reconcinnaretur, tribus ad id modulis digestis, inter quos primus secundo, secundus tertio præferbatur, adeoque eò ordine illos proponerent. Tres * moduli tales erant.

x Erant in Actis Paleotti.

1. *Anathema sit, si quis dixerit, Episcopos assumptos à Romano Pontifice, in partem sollicitudinis non esse positos à Spiritu sancto ad regendam Ecclesiam Dei in ea parte, ad quam assumpti sunt; aut per sanctam Ordinationem non esse maiores Presbyteris, cum reliquis quæ habebantur in Canone dictato à Lotharingo, quæ pariter in duabus alijs formis continebantur, nimirum: Aut non habere potestatem ordinandi; aut si habent, habere communem cum Presbyteris; aut Ordines ab ipsis collatos sine consensu & vocatione populi, esse irritos.*

2. *Ordinem aut Gradum Episcopalem non esse institutum à Christo in Ecclesia; aut Episcopos per sanctam Ordinationem non esse maiores Presbyteris.*

3. *Episcopos nullo modo esse institutos à Christo in Ecclesia; aut per sanctam Ordinationem non esse maiores Presbyteris.*

Octauus verò ita sonabat: *Anathema sit, si quis dixerit, B. Petrum per institutionem Christi non fuisse primum inter Apostolos, & eius Vicarium in terra; vel necesse non esse, vt sit in Ecclesia vnus Pontifex, Petri successor, eiq; æqualis in auctoritate regiminis, atque in Romana Sede legitimos eius successores ad hoc vsque tempus non habuisse ius Principatus in Ecclesia, nec fuisse Patres, Pastores, & Doctores omnium Christianorum, nec fuisse ipsi traditum à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem pascendi, regendi, & gubernandi Ecclesiam vniuersalem.*

In Decreto mansionis eo pacto procedendum esse, vt hinc efficaciter consuleretur stabili mansioni; hinc, ne tot Patribus inuitis deueniretur ad superuacaneam illam decisionem Iuris Diuini. Quare

Legati

Legati ad declinandam hanc & consimiles sanctiones, ob oculos semper ponerent, quàm indecorum sit, dogma stabiliri tot capitum suffragijs repugnantibus. 1563.

Impetrato consensu in hanc formam conueniendi, confestim celebraretur Sessio. Offensâ difficultate in septimo Canone, aut in Sessionis Decreto, formari posse hos reliquos Canones, & simul octauum nullâ ratione prætereundum, suspensis septimo, & Decreto mansionis. Vbi alterutrum ex his modis assequi possent, constanter exequerentur, nihil morati quidquid diceret agerētve quicumque mortalium. Quod si vererentur ne secundus etiam modus prosperè cederet, Sessionem prorogarent adhuc per integrum Martium, aut quantum opus esset, fauorem temporis præstolaturi, & quidquid subinde accideret, Romæ nuntiarent.

13 Non obliuiscitur hoc in loco Suauis consuetudinis suæ, scribendi quò minori notitiâ, eò maiori audaciâ. Vice triplicis ideæ Romæ missæ Canonis agitati vnicam affert, eamque mendacem, & supra hoc mendacium extruit nouas contradictiones exortas. Pariter errat in octauo, ponens in Decreto doctrinam quod digestum erat in Canone, & confingens Canonem prorsus alium ab eius vera sententia; adeoque vix ille quidquam veri cognouit præter diem quò tabellarius Tridentum peruenit, hoc est, decimoquarto Ianuarij, sicut ipse narrat. Quod obseruo, vt illi semel certè honorem seruem veridici in recensendis diebus.

14 Alteram præter hanc epistolam scripsit Borromæus ad Legatos, Lotharingo communicandam, vbi appositis reliquis quæ epistola prius recitata continebat, omittebantur mandata ipsis tradita, si repugnantia contingeret: ostendebatur studium impensum in retinenda quàm maximè licuerat forma proposita à Lotharingo, addebaturque commentarius Theologorum Romanorum, in quo mutationum ratio reddebatur:

Haud relictum fuisse minoribus Episcopis nomen Vicariorum Christi: quamquam enim in Missa de cunctis Apostolis dicat Ecclesia, loquens cum ipso Christo de suo grege, *Quos operis tui Vicarios eidem contulisti præesse pastores*: & quamquam aliqui ex antiquis Patribus ita locuti fuerint ante ortas hæreses; tamen recentes Patres eorumque discipuli eam postea tituli ratione à Episcopis vniuersè non tribuerunt, ad ambiguitatem euitandam, quæ frequenter errorem nutrit. Ceterà quicumque Sacramentum quodpiam administrat, ab ipso in ea functione Christi vicem exerceri.

Similiter, vbi in exemplo quod Lotharingus confecerat definitur,

Pars III.

S s

batur,

1663. batur, fuisse institutos à Christo Episcopos, Episcoporum loco positum esse *Ordinem*, aut *gradum Episcopalem*, ne damnarentur plures Doctores de Catholica Ecclesia benemeriti, qui affirmant, proximè ab ipso Christo solum Petrum institutum fuisse, reliquos verò per Petrum, aut per eius auctoritatem; vt proinde satius ductum fuerit, seligi verba quibus vtraque sententia salua esset, præcipuè verò ne laxaretur aditus importunis illis corollarijs; nimirum, denegari facultatem Pontifici restringendi Episcopis auctoritatem, aut in reseruanda sibi quarundam noxarum absolutione, aut in reliquis. Insuper non placuisse aliam particulam insertam à Lotharingo, *Episcopos fuisse positos à Spiritu sancto ad regendam Ecclesiam Dei*. Id quidem conspici à Paulo prolatum in Actis Apostolorum; sed ibi sermonem esse peculiarem de Ecclesia Ephesina, non de vniuersali, sicut hîc sonaret: præterquam quòd nomen Episcoporum illic non accipiatur in arctiori significatione, sed laxius pro cunctis Ecclesiarum senioribus, propositis ad eam administrandam; sicuti ex integro contextu colligebatur. Et summatim, tum in mutatione huiusmodi particularum, tum in eius additamento, quo firmabatur prærogatiua Romani Pontificis, visum esse Theologis claritatis plurimum adhibendum; quandoquidem animaduertebatur, cunctas nouas hæreses quasi lineas esse, quæ per varias semitas ad hoc centrum concurrerant, vt Caput ipsi Ecclesiæ tolleretur: & perspicuum esse, sublato capite omnia membra perire.

y Constat ex
arcana epistola
Legatis
scripta.

Alteram simul Epistolam scripsit Pontifex ¶ ad Lotharingum, in qua illi gratulabatur victoriam in Gallia reportatam Guisij Ducis fratris virtute: & consilium se conferendi Bononiam significabat; de quo eius cohortationes acceperat, sed nondum opposita Mantuani consilia. Enimuerò nonnulli Principum, sicut aliquam obtinent similitudinem Dei in eo quòd supremi aliarum rerum motores sint; ita pariter obtinent in eo, quòd sint immobiles.

Mors Ludouici Theoduli; unde materia suppetit ad duos alios Episcopos remunerandos. Liberum Legatorum responsum memoratis litteris Borromæi. Agitata ab ipsis cum Lotharingo super septimo & octauo Canone. Dies Sessioni delectus. Difficultates obiecte Lotharingo à suis, & ab Hispanis. Ipse & Madruccius destinati ad componendam controuersiam de mansionis Decreto.

IN cunctis expeditionibus, siue bellicis siue ciuilibus, nulli maius famæ præmium debetur, quàm illi, cui profusâ ibi vitâ nullum aliud præmium reddi potest. Vt hanc ego legem obseruem, enarrandum mihi est, id temporis, hoc est decimo Ianuarij, naturæ cessisse Ludouicum Theodulum Foroliuiensem, Bertinori Antistitem, quem abundè laudatum comperio ^a ex probitate ac doctrina, quâ viuens collegas adiuuerat, & ex pietate quâ moriens ad eam excitauerat. Sed cum verè contingat perinde in ordine naturali ac in politico, vt corruptio vnus sit generatio alterius, huius obitus opportunitatem Legatis præbuit commendandi Pontifici duos Episcopos Concilij ^b, qui plurimum merebantur. Alter fuit Egidius Falcetta Cingulanus, cuius operam Borromæus iam destinarat suæ Mediolanensis Diœceseos vtilitati, & cuius Ecclesia Capulana ^c erat pauperrima prouentuum, ac reliquarum omnium conditionum, ex quibus domicilium perpetuum fit tolerabile. Alter, Iulius Soperchius Mantuanus, Carmelita, cui mendicus Episcopatus Acciensis nihil aliud de Episcopi munere conferebat, nisi obligationem habendi se pro Episcopi dignitate: quare prosperitatis loco accepisset, quod Falcetta tamquam miseriam relinquere cupiebat; cum hoc præstet miseri præ diuitis statu, quod vni facilis est ingens lætitia, alteri agrè possibilis. Pro vtraque parte preces exauditæ.

² Sed non æquè placuerunt Legatis quæ de publico negotio Româ rescripta fuerant. Credi vix potest, quàm molesta ad ipsos perueniret Borromæi responsio, de qua diximus. Statim Lotharingo eam ostendêre, vnâ cum animaduersionibus illi adnexis super forma Canonum ac decretorum; qui alienum omninò animum præ se tulit. Idcirco illi eò acrius extimulati sunt, tum ex molestia nouæ offensionis, tum ex auctoritate alieni iudicij ad ea improbanda, Romam

^a Litteræ Fulcaratij ad Moronum 10. Ian. & Iadrensis ad Cornelium 21. Ianuarij 1563.
^b Litteræ Legatorum ad Borromæum 11. Ianuarij 1563.
^c Constat ex litteris Vicecomitis ad Borromæum 2. Febr. 1563

1563.

Romam scribentes acribus formulis, ac penè dixerim felle permixtis. Primo locoangebantur, se nesciuisse tot scriptis ac nuntijs fatis exponere Pontifici, eiusque Consiliarijs, illius Concilij statum, & quam periculosum foret quodcumque aliud susciperetur consilium, præter pacificum illius exitum: cui aduersari videbantur ea mandata, vt certa quedam exequerentur, etiam quocumque mortalium repugnante; & simul, quantum difficultatis euincendum, quantumque industriæ impendendum, quò hic pacificus exitus haberetur; ac proinde quàm dissentanea rerum conditionibus essent mandata limitata ac præcisa, perinde ac si vna eademque res foret, velle ac posse. Durissimo Legatis esse obstaculo firmam eorum coniunctionem, qui addicti Pontifici non habebantur; sed non minùs firmam discordiam eorum, qui se illius studiosos prohibebantur, quæ ortum ducebat à singulorum cupiditate ostentandi maioris studij in Apostolicam Sedem ac Pontificem. Dicebant deinde, animaduersiones ad se missas Româ, Patribus ac Theologis Tridentinis visas non fuisse tanti pretij, quanti tempus ab earum auctõribus ad id impensum, neque pares aliorum expectationi; quin plenè iam excogitatas à doctis viris Concilij, adeoque tales, vt earum causâ, aliarumque plurimarum, etiam non minoris momenti, ne vnum quidem diem Sessio retardanda esset. Fuisse tamen illas à se communicatas cum Lotharingo, vt ostenderent se illi fidere, & ex sua propensione, & ex iussu Pontificis; sed eas primo aspectu nihil illi satisfecisse; cum indignas putaret & loco vnde prodierant, & hominibus qui eas dictarant. Ab eodem postea vnâ cum Madruccio, Legatos inuisente, id ipsum confirmatum. In primis mirum omnibus accidisse, quòd Romæ non fuisset animaduersum, si Concilij Florentini verba proponerentur, non tentatis antea inflexisq; Patrum animis, faciliè excitatum iri disputationem, omni studio fugiendam, de Pontificis auctoritate: à Lotharingo subinde difficultates expositas fuisse, in quas offendeat in forma Canonum Romæ concinnata, cui cum responsum fuisset à Legatis eâ lenitate, quæ conditionem & iuris & negotij decebat, in hoc tandem consilium eum deuenisse, iniquitatem temporum postulare, vt tum per Decreta doctrinæ, tum per Canones, statueretur Pontificis auctoritas; se verò arbitrari opus esse, vt id præmitteretur Episcoporum auctoritati, tamquam inferiori, & à Pontificia pendenti, mutato Canone octauo in septimum, & septimo in octauum: à se quidem operam nauatum iri, vt prior communiter exciperetur ijsdem verbis Româ missis, vnico adiecto ob respectum postea

posterioris, sicuti videbimus: in posteriori existimari à se opportunas mutationes quasdam, quas scripto exhibebat. Hæ vero quatuor omnino fuere.

3 Prima in primo Canone habenda respectu secundi erat, ut nominaretur Romanus Pontifex non simpliciter *Christi Vicarius*, sed, *Supremus Christi Vicarius*: cum utique Episcopi quoque, atque etiam simplices Sacerdotes sint aliquo modo Christi Vicarij ex Canone *Mulierem*, in causa 33. quæst. 5. idque Romanum scriptum fatebatur.

Secunda, ut si Canon septimus poneretur secundum primam ex tribus formulis Romæ missis, delerentur ea verba, *in partem sollicitudinis*, ac merè diceretur, Episcopos à Pontifice assumptos, à Spiritu sancto positos esse.

Tertia, ne exprimerentur functiones Episcoporum, quin simul adijceretur, eos posse *regere ac sacris interdicerè*, quod pertinet ad iurisdictionem.

Quarta, ne dicerentur simpliciter *maiores*, sed, *superiores* Presbyteris, quod auctoritatem importabat.

4 Pergebant Legati, coactum à se fuisse ad deliberandum peculiarem cœtum Patrum, quorum alij Theologi erant, alij Canonum periti, additis tamquam viris bene cordatis Marco Antonio Columna Archiepiscopo Tarantino, & Dominico Bolano Episcopo Brixienti, & omnes consensisse ut ea admitterentur, exceptis Petro Antonio Capuano, Archiepiscopo Hydruntino, Alexandro Sfortia, & Sebastiano Vantio Episcopis, altero Parmensi, altero Vrbeuetano, qui plus minúsve se alienos ostenderant: sed ipsorum difficultates fuisse à reliquis aptè dissolutas. Et sanè compendiosè, Scripandum semel ardentè inuectum esse in morosam illam auersationem ab omni verborum formula, quod ea possent perperam detorqueri, admonentem, ne Spiritum sanctum quidem voluisse hanc immunitatem concedere suis effatis, cum permitteret, ut ea subiacerent sinisteris interpretationibus, in quas ab hæreticis in diestrahebantur. Addebant in suis litteris Legati, Scriptas fuisse eas appendices & mutationes, quæ censoribus probabantur, missalque ad Lotharingum: qui cum ipsos inuideret, ægrum animum præ se tulerat, fassus spem sibi non esse, effecturum se, ut illæ ab Hispanis Gallisve reciperentur, quin nec se ipsis assensurum, nisi à Spiritu sancto aliter impelleretur. Tum verò Legatos, malorum sollicitos, quæ præuidebant nisi concordia obtineretur, cum præsertim ille postremus iam dies esset ad futuræ Sessionis diem describendum, iniunxisset Paleotto, ut ipse digereret vltimum do-

Hæc fusè habentur in Actis Romanæ ar. 15, & Palecti, & in litteris Legatorum & in scriptis ad hæc voluntati litterarum Struzzi ad Cæsarem Ducem, & in Epistola Felca ad Mercurium 18. Januarij 1563.

In Actis Palecti.

Historia
cily Trid.
ars III.
VII
7

1563.

trinx caput, duosque postremos Canones, pro eo ac idem arbitra-
 retur id conformari sensibus vtriusque partis: quæ ambæ illis au-
 ditis consensum illicò absque contentione præbuerunt, & eorum
 omnium exemplum ad Borromæum miserunt. Visum esse Lega-
 tis, particulam illam adiectam, *assumptos à Romano Pontifice*, vali-
 dum esse alexipharmacum aduersus quamcumque iniquam reli-
 quarum vocum interpretationem, quippe quæ vnà cum eo addita-
 mento non nisi de iurisdictione intelligi poterat. Et quamquam
 non exprimeretur, Episcopus assumi in partem sollicitudinis, tamen
 id colligi per euidentem consecutionem, quandoquidem formis
 amplissimis ac præualidis suprema Romani Pontificis auctoritas
 firmabatur; adeoque exponi non poterat, eos assumi nisi in eam
 partem, in qua Pontifex illis indigebat ad Ecclesiam administran-
 dam. Existimasse Præsidēs, eiusmodi consilium suscipi posse: si-
 quidem hinc Pontificis Romani prærogatiua post tam atroces re-
 centium hæreticorum oppugnationes confirmabatur, nulla ex par-
 te quidquam diminuta; hinc vbi ea concordia non succederet, Lo-
 tharingus apertè prædixerat, numquam celebratum iri Sessionem:
 quod extremam offensionem illaturum fuisset nationibus Transal-
 pinis, cum ipsis innotesceret, non posse Catholicos de Romani
 Pontificis auctoritate conuenire. Præterquam quòd timenda esset
 contestatio, nec ea quidem simplex, sed fortasse cum prouocatio-
 ne ad aliam Synodum liberiolem, & per formarum acerbitem,
 quæ ab ira dictari solet: posse quoque ex huiusmodi discrepantia
 sequi Synodi dissolutionem, cui se numquam consensuros Legati
 profitebantur sine disertis mandatis, & à Pontifice subscriptis.
 Cum enim ex ea grauissimæ calamitates Ecclesiæ prænoscerentur
 ab ipsis, æquum non esse, vt in se tota cùlpa recideret, qui ope-
 ram illi non contulerant, imò repugnarant, vtpote qui si summi
 boni auctores esse non poterant, nolebant cladium esse administri.
 Itaque præciperet Pontifex in tempore, siue vt consilium illud ac-
 ciperent quod bonum sibi videbatur, siue vt eo reiecto sinerent
 quodcumque incommodum inde succedere. Animaduerti coniun-
 ctionem Cæsarianorum, Gallorùm & Hispanorum, quæ ex concor-
 dia petitionum inter Cæsarianos & Gallos, quæ ex indulgentia
 Hispaniensium Gallorum voto de mansionis negotio post tot cla-
 mores, totiesque patefactam ipsorum mentem: & hinc esse verissi-
 mile, Gallos vicissim cum Hispanis de alijs argumentis conuentu-
 ros. Narrabant, à se ductis eà spe concordia, die xv. in cœtu vni-
 uersali, & ex vniuersali consensu, fuisse præscriptam Sessionem
 die

die quarto Februarij, ibique simul statutum, vt ab ipsis aliqui deligerentur ad conficiendum mansionis Decretum: habere se in animo, duos Cardinales, Lotharingum & Madruccium eligere; hunc, tamen iuuenem, præditum esse peritiâ, prudentiâ, ac singulari in Pontificem studio, adeoque eius operam non nisi prudentem & opportunam rebus agendis euasuram. In hanc sententiam ad Borromæum Legati scribere.

1563.

5 Ea Sessionis denuntiatio ad quartam Februarij diem ^f proposita fuerat à Mantuano verbis perpauca, vt fieri solet in ijs quæ dicenti simul & audienti displicent; omnesque consenserant præter Antonium Ciureliam ex Bario, Budoensem Antistitem: in altera deliberatione, vt Legati deligerent Decreti correctores, nemo dissenserat.

^f Diarium
15 Ian. 1563

6 Legatorum epistola modò exposita, quod spectabat ad priorem partem de animaduersionibus Româ missis, adeò aculeata visa est Pontifici, vt ^g per Vicecomitem Tridentum redeuntem ipsos, & Olium, qui erat à Secretis, monuerit, ne Romam scriberent, nisi tam placidè, vt litteræ legi possent in Romanis cœtibus absque auditorum offensione. Verùm eadem Legatorum epistola non seiuncta perrexit ab altera, ab ipsis paucas post horas Romam scripta, quâ tota negotij facies mutabatur. ^h Nam eodem die Lotharingus ad se Paleorum acciuerat, ei que significarat, se non potuisse, quantis adhibitâ diligentia, suos & Episcopos & Theologos adducere ad Decretum illud Canonisque acceptandos.

^g Ex Epist.
Vicecomitis
ad Borrom.
3. Febr. 1563

^h Litteræ Legatorum
16. Januarij
1563. ad
Borromæum.

7 Nolebant, vt apponeretur in Decreto, ab Episcopis locum obtineri à Romano Pontifice dependentem; obijcientes, in Ordine illos certò non pendere, & in Iurisdictione, in controuersia id versari.

Præterea in Canone, qui recenter septimus erat, non admittebant ea verba, inesse potestatem summo Pontifici regendi Ecclesiam vniuersalem; cum illa officerent sententiæ neganti eum esse superiorem Concilio; ac proinde, loco *Ecclesiam vniuersalem*, ponendum esse, *omnes fideles, & omnes Ecclesias.*

Tertiò volebant in altero Canone, vt liquidò declararetur, esse institutos Episcopos à Christo, non adiectis illis vocibus, *assumptos auctoritate Romani Pontificis*, sed simpliciter, *assumptos à Romano Pontifice.*

Denique non consentiebant, vt diceretur, *esse Romanum Pontificem æqualem Petro in auctoritate regendi*: siquidem vbi maior est sanctitas, ibi pariter, aiebant, auctoritatem esse maiorem; ac propterea posse quædam à Petro confici, quæ successoribus negabantur, cuiusmodi erat, libros Canonicos dictare.

Hæc

Historia
cily Trid.
1563
III
IV
V

1563.

Hasce difficultates distinctè Paleotto tunc non exposuit Lotharingus, sed tantummodò excusauit se, quòd antea considerat supra quam posset; vt qui sibi persuaserat, quemadmodum à se doctoribus satisfactum fuerat, id sibi apud reliquos euenturum, quòd postea re ipsa, quantauis impensà industrià, non euenerat, spem tamen reliquit rei aliquo pacto conficiendæ.

i Litteræ Legatorum ad Borromæum
18. Ian. 1563

His commoti Præfides, detento tabellario iam equum ascensuro, prioribus litteris posteriores addiderunt. Postea verò Osius & Simonetta cum Lotharingo collocuti suntⁱ, quòd id perficeretur quòd antea statutum fuerat. Sed ille nihil ampliùs præstare potuit, quam ingenuè fateri, affirmantem sententiam sibi probari, sed vires non suppetere ad suos Gallos aliosque dimouendos à sententia pernegante; ac die postero Legatos conueniens idem confirmauit, eisque quatuor difficultates, quas attulimus, distinctiùs exposuit.

k Litteræ Legatorum ad Borromæum
24. Ian. 1563

Idcirco Legati admodum anxij, posse quidem existimabant cum aliquo ex antesignanis facillè rem componi, sed in alijs duriorè difficultatem animaduertebant. Firmi tamen in sententia persistebant, priùs extrema quæque tentanda, quam ad dissidia deueniendum. Quapropter negotium dedere Castanea, Boncompagno, Fichinetto, Paleotto, & Castello, vt quatuor obiecta expenderent opportunè: postea verò illorum responsa cum Lotharingo communicarunt^k, & ipse quoque cum Oratoribus, eos rogans vt concordiam auctoritate officiorum ipsi pariter apud Præfules, & consiliorum prudentià apud ipsos Legatos promouerent. Dura hominis conditio, qui se inter angustias videt aut iacturæ aut dissidij, & in dissidio ingentem etiam iacturam videt.

CAPVT XIV.

*Decretum de mansione à Lotharingo ac Madruccio reconcinnatum.
Nouæ difficultates inde subortæ. Oratorum Gallie colloquium
cum Legatis de prerogatiua Pontificis supra Concilium.*

a Litteræ Legatorum ad Borromæum
19. & 21. Ianuarij 1563.
b eorum semel eundem
24. Ianuarij

Interim Legati duos illos Cardinales destinarunt^a ad reficiendum mansionis Decretum, cum facultate alios sibi deligendi operam collaturos, delectique sunt quatuordecim, natione varij, & sapientià præstantes. Tum Lotharingus^b gloriam inuentoris appetens, protulit ex incogitato formam Decreti, aliam ab ea quam in cæteribus Legati proposuerant. In cuius proœmio minutius explicabantur Episcopi functiones: de cetero abstinebat à vocibus,

per quas detrimentum pateretur hæc illave litigiosarum opinio-
 num. Verumtamen incredibile est, quantum laboris impenderint
 duo illi Cardinales, ac præcipuè Lotharingus negotij Princeps, ad
 componendam immensam opinionum sensuumque varietatem,
 adeò vt non semel de sua patientia desperarit. Die quodam aliqua
 contentio accidit inter ipsum & Archiepiscopum Hydruntinum,
 & maior postea inter hunc & Granatensem, quicum Hydruntinus
 tam frequenter altercabatur, vt id in æmulationem prorumpere
 videretur. Res ita contigit. Hydruntinus ^d reprehenderat, in forma
 proposita exprimi curas peculiare Episcoporum & hoc pacto no-
 uas induci quæstiones, non veteres tolli; & insuper dum ibi pro-
 nuntiabatur, pascendi munus, & Episcoporum officia esse ex di-
 uino mandato, declarari ex eo, etiam mansionem ad ius diuinum
 pertinere; quam declarationem compertum sibi esse maioris partis
 sententiæ repugnare: nec illi cœtui potestatem fuisse traditam noui
 Decreti condendi, sed concinnandi prioris, à Legatis iam formati.
 Id quod affirmabat de sententiâ maioris partis, reiecit Lotharin-
 gus, factum inficiatus. Quapropter necesse fuit, vt qui à Secretis
 erat, summam caperet sententiarum quæ dictæ fuerant; ex qua
 cum vera comperiretur affirmatio Archiepiscopi, quin pauci nu-
 merarentur qui declarationem flagitarant, Cardinalis, more Prin-
 cipum cum in disputationibus premuntur angustijs, respondit in-
 flammator, Penes se quoque summam esse eorum quæ fuerant
 pronuntiata, plurimumque discrepare, quæ ipse & is qui à Secre-
 tis erat notauerant, nec eâ ratione sententias aptè notari: impro-
 bavit proinde, vnicum esse Præsulem à Secretis, cum plures & ex
 pluribus nationibus esse deberent. Sed Hydruntinus perstitit in eo
 quod dixerat. Guerrerus subinde eius loco sustinuit distinctam
 illam expositionem curarum ad Episcopos spectantium, tamquam
 maximè condecens, quin ex eo tantummodò eam sibi displice-
 re, quòd amplior non esset. Et subdidit, Ab eo qui diceret, non
 esse ex diuino mandato munus pascendi, & reliqua ad Episcopos
 pertinentia, hæresim dici. Quo dicto commotus Hydruntinus,
 petijt vt Cardinales ad modestiam cogerent locutores, aliter
 se quoque eam depositurum: se Catholicum æquè ac quemli-
 bet hominum vbiq; gentium profiteri, nec ampliùs illi cœtui se
 interfuturum. Tum Granatensis: Posse quidem proferri hæresim
 ab eo qui non esset hæreticus, quemadmodum innocenter hære-
 sim affirmasset, qui ante definitionem Ecclesiæ negasset Spiritum
 sanctum etiam à Filio procedere: quæ ratio tametli alterum pur-
 gasset

1563.
 c Ex duabus
 Legatorum
 ad Borrom.
 21. & 25. Ia-
 nuarij 1563.

d Litteræ Le-
 gat. ad Bor-
 rom. 24. &
 25. Ianuarij.
 & Iadrensis
 25. Ian. 1563

Pars III.

T t

Historia
 concilij Trid.
 Pars III.

1563. gasset hæresi, non tamen ignorantia purgasset. Lotharingus vero Guerrerii responsione contentus, nihil amplius mouit. Et qui vellet ab alterius partis studio illum absolueret, posset in animo indocere, haud opportunum Lotharingo visum, siue antea reprimere, siue postea reprehendere insignem Antistitem æmulæ nationis. Quare Hydruntinus ab huiusmodi cœtibus abstinuit, & cum ipso etiam Dertusensis, qui cum Granatensi contenderat: sed uterque petentibus Legatis postea rediëre.

Religiosiores in eo Decreto erant memoratus Hydruntinus, Castanea & Boncompagnus; Marinus anceps substitit. Verum cum à reliquis omnibus, maiori scilicet parte, comprobaretur, à Lotharingo ac Madruccio ad Legatos delatum est, reddita ipsi ratione distincta singularum vocum, ostensoque, earum nullam magis importari mansionem esse iuris Diuini, quam importaretur in Decreto promulgato in Synodo vsque ab ætate Pauli III. Dein Lotharingus ægro animo propter contradicentium duritiam quam offenderat, in atrocissimas querimonias prorupit aduersus nonnullos Patres generatim; Velle illos ob rationes humanas Religionem, Ecclesiam, & Summum Pontificatum perdere, cum in causa essent, ut à Romano Pontifice secederet Gallia, & fortasse cum Gallia reliquæ Catholicorum Prouinciæ: ex eo sibi extremum dolorem infligi, quando iam animaduertebat, infructuosos effluere labores immensos à se suisque fratribus susceptos ad regnum illud in obsequio Romanæ Sedis retinendum. Adesse Præfulem, qui ardentem nauaret operam Synodo dissoluendæ. Certum sibi esse, ea tentari & nolente & incio Pontifice: in eo mens inerat supra quoscumque mortalium rectissima: sed obstringi Legatos, ut de ijs ipsam redderent certiore, quod se præstiturum aiebat, quippe studiosum ac perpetuum Pontificis famulum. Dubitari non posse, huiusmodi homines omnem lapidem esse moturos, quò Decretum impedirent; sed velle se illius exemplar ad cunctos Christianos Principes mittere, quò palam fieret, quàm sincerè, quod in se erat, res gesta fuerit, & quàm parum laborarent alij de Ecclesiæ Orbisque terrarum peruersione. Denique dolorem & indignationem animo spirans, affirmavit, apud se statuisse Sessioni non interesse, sed ad Ripam Tridenti se conferre: à quo multis rationibus, & auctoritate magis, illum ægrè remouit Mantuanus.

¶ Dicitur Littera Legatorum ad Borrom. 25. & dicitur 28. Ianuarij 1563.

Dici spatium petiere Legati, quo responsum redderent de Decreto. Et primò quidem sperabant, se modicam ac superabilem difficultatem offensuros; sed postea quò diutiùs habebatur consilium,

filium, eò plura studium ac subtilitas excogitabant; nouasque dubitationes amplius suggerebant, & sui cuique amor nodum à se inuentum alijs insolubilem depingebat. Non quidem inter Theologos certabatur, nec inter illos & Canonum Consultos; sed inter ipsos Canonum peritos inter se dissidentes. Atque in monumentis compertio^f, reliquos Præsides conuenisse de recipiendo Decreto, & illi qui erat à Secretis iniunxisse, vt in hanc sententiam scriberet Romanam; sed Simonetam recusasse litteris subscribere. Iam verò, cum ipsi omni sollicitudine conarentur negotium componere, sæpè rebantur ad concordiam se peruenisse, planeque eam contrectare; sed eadem postea ex improviso non è manibus solum, sed è conspectu dilabebatur, ita vt illam omnino desperarent. Cum eo motu tam turbido perpetuò agitarentur in re, quæ tum religionis tum existimationis studio sibi adeò cordi erat, scripserunt, se nonnumquam propè fuisse vt ipsos vitæ tederet.

4 Neque labor hic leuabatur meliori reliquarum rerum conditione. Communicarant ipsi cum Oratoribus Principum, sicuti narratum est, ea quæ Præsules Galli obiecerant formæ à Lotharigo dictæ de Romani Pontificis auctoritate, & Episcoporum institutione, ipsorum opem & consilium pro concordia implorantes. Porro die vigesimoquarto Ianuarij Gallix Oratores ad Legatos vespertinè accessere; ac Lansacus cœpit ostendere, obstacula concordis processus non minùs ipsis Oratoribus quàm Legatis displicere. Ad illum obtinendum numquam à se prætermissa fuisse, nec prætermisum in posterum iri officia vniuersalia, non vtique peculiaria, vt Decretum illud, & illi Canones reciperentur; cum sibi mandatum non fuisset à Rege Christianissimo, vt ipsi Præsules cogere in ijs quæ conscientiam inuoluerent, quin potius vt plenissimè compotes libertatis suæ illos relinquerent. De consilio à Legatis quæsito aliud sibi non suppetere, nisi vt procul tum à doctrina, tum à Canonibus haberetur quidquid dissensionem posset inducere; subiecitque, operam se relicturum collegis suis ad reliqua proferenda. Tum Fereus quasi pro certissimo posuit, Concilium supra Romanum Pontificem esse: Religionem & Ecclesiam Gallicanam non modò id sentire, sed profiteri, & iureiurando affirmare tamquam articulum necessarium; idque iure optimo ex Constantiensis Concilij auctoritate. Præscribi quidem sibi in mandatis regijs, ne huiusmodi controuersiam excitarent; sed simul, ne liberum finerent aditum cuiilibet verbo, quod illi ipsorum religioni opponeretur: ac propterea huius rei declarationem à se retardatam fuisse, donec ab ipso

1563.

f De hoc plura habentur in litteris Moruenfis ad Moronũ 28. Ian. & in varijs antecedentibus & sequentibus; & in Epistola Legatorum ad Borom. 25. Ianuarij 1563.

g Litteræ Legatorum ad Borom. 24. Ianuarij 1563.

Historia
cily Trid.
1563

1563. tempore ac negotio cogerentur. Allatas postea petitiones memoravit, adiecitque, cum Pontifex iam dixisset, argumenta illa omnino à se in Concilio reponi, se minimè consensuros, ut rursus à Concilio in Pontifice reponerentur. Atque de his omnibus verba faciens, firmam ardentemque voluntatem patefecit.

Ad hæc primus Legatorum ipsis grates egit ob animi studium erga se. De consilio respondit, fas sibi non esse illud aut amplecti, aut commendare; quin numquam se destituros in forma Canonum ac doctrinæ ea ponere, quæ supremam Pontificis auctoritatem declararent. Si Oratores studebant suam opinionem tueri, Præsides studere veritatem propugnare, hoc est, Pontificem superiorem esse Concilio. Ne inducerent animum, ut oppositam sententiam agitandam proponerent, neque ut à Concilio illius definitionem exposcerent: etenim Legatos tam certos in eo persistere, ut vitam potius amitterent, quàm id in dubitationem adduci permitterent. Hic Seripandus ad Fererium conuersus dixit: Allatum ab illo fundamentum Synodi Constantiensis, haud solidum esse: id temporis certum Romanum Pontificem non extitisse; atque hinc ad schisma sedandum opus fuisse, ut declaratio ad Synodum pertineret, adeoque ut illa præfesset cunctis illis Pontificibus litigiosis. At in præsentia viuere inter Catholicos supremum Pontificem, certum, legitimum, atque indubitatum, cui vniuersa Ecclesia subdebatur: & ea de re disseruit eruditâ eloquentiâ, pro dignitate viri, & argumenti grauitate. Orationem conclusit, se numquam destituros, quin ea omnia proferrent, quæ hanc veritatem & palam facerent & confirmarent.

Hinc ad inquirendum progressi sunt, quis importuni illius litigij causam præbuisset. Et Legati contenderunt, ac postea patefaciendum curarunt eodem ipso vespere in Oratorum scriptis, à Galis illud excitatum fuisse, opponentibus formæ cum Lotharingo compositæ dictionem illam, per quam affirmabatur, in Pontifice Romano auctoritatem regendæ vniuersalis Ecclesiæ ex Florentino Concilio, officere ipsorum opinioni quod Concilium summo Pontifici præsit. Subijcientibus denique Legatis, se de ijs omnibus, quæ dicta fuerant, acturos cum Lotharingo Cardinali; Oratores inexpectatum responsum reddidere, sibi nihil esse agendum cum illo, nec ipsi obtemperandum, sed solum exequenda Regis mandata, pro eo ac sibi fuerant imposita. Quod vnâ cum reliquis, quæ præcesserant, Legatis palam fecit, non obtineri à Lotharingo eam auctoritatem quam ipsi conceperant, & ille sibi tribuerat: & planè
per

per eos dies ^b Infulanus ad Reginam scripserat, Cardinali diffidens, indicansque, à Gualterio delata fuisse ad Pontificem arcana Lotharingi monita, & ampla promissa; atque idcirco, cum ille Præsul antequam Tridentum adiret, pessime loqueretur de Cardinali, nunc eundem summis ab ipso laudibus ad cælum euehi. Tam duræ conditioni subduntur Principis cuiuspiam administri in negotijs cum altero transigendis: si hunc lædunt, in finem qui intenditur peccant, & tamquam impetu perciti, ac imprudentes vituperantur: si blandis modis ac temperatis concordia student, eneruium aut infidelium notam incurrunt; & tamen ad has difficultates, & ad hæc discrimina, tamquam ad felicitatem mortales aspirant, siue quòd singulis amor sui consilium, gratiam, prosperitatem pollicetur; siue quòd humana superbia tamquam minus incommodam tolerat conditionem vexati quàm neglecti.

C A P V T X V.

Oratoris Sabaudi aduentus ad Concilium. Lancellotti reditus Tridentum. Obstacula ne Lunensis accedat, ob loci controuersiam. Acta super eo cum Gallis à Legatis. Responsa quæ Vicecomes retulit Romæ communibus Præsidentum mandatis, & peculiari- bus Mantuani.

Accessit eâ tempestate Concilio nouus Orator, qui non modo nihil perturbationis attulit; vt plerique solebant, sed sæpè profuit ad sedandas perturbationes excitas ab alijs. Fuit hic Marcus Antonius Bobla Episcopus Augustensis in Pedemontio, ac postea Cardinalis: adfuitque ^a nomine Emmanuelis Philiberti Sabaudia Ducis; qui ne fomitem afferret contentioni- bus de loci dignitate, Synodo molestis, virum Ecclesiasticum ele- git; in quo ipsum paulò postea, sicuti constabit, imitatus est Flo- rentia Dux. Is itaque Orator post consuetos honores exceptus fuit in cætu generali postremâ Ianuarij ^b; siquidem à die decimo octa- uo, quo duobus Purpuratis tradita facultas est seligendi quoscum- que censuissent ad habendum consilium de mansionis Decreto, ad eum vsque diem huiusmodi conuentus ^c intermissi fuerant, quò aliqua concordia ratio antea excogitaretur, Patribus proponenda. Habuit Orator consuetam orationem magna cum ^d laude; datum- que negotium est, vt illi responderet Bartholomeus Serigo Castel- lanetensis Episcopus, cum is qui erat à Secretis agrotaret.

^a Diarium, & litteræ Fufcararij ad Moronum 25. Ian. 1563

^b Acta Arcis Æliæ 31 Ianuarij 1563.

^c Diarium 28. Ianuarij 1563.

^d Diarium, & acta Arcis Æliæ ultimo Ian. & Epist. Fufcararij ad Moronum 1. Febr. 1563

T t 3

Ab

Historia
cily Trid.
s III
1563

1563.
 e Litteræ Le-
 gatorum ad
 Borrom.
 23 Jan 1563

Ab altero Oratore, qui auidius expectabatur, nuntij parum gra-
 ti aduenere. Redijt vigesimotertio Ianuarij^e Lancellottus, ad Lu-
 nensem Comitem missus; retulitque, illum post exhibita amoris flu-
 dijque officia liberè dixisse, non licere sibi eò accedere, nisi prius
 aut certus redderetur loci pro sua dignitate obtinendi, aut peculia-
 re mandatum oppositum acciperet a Rege. Nec ad permouendum
 hominem vim habuit id quod Lancellottus proposuerat, fuisse
 scriptum à Rege ad Pontificem, vbi agebatur de causâ publicæ vu-
 litate, nolle se vt de his loci potioris conditionibus, ac de his, vt
 ipse nominabat, inanijs laboraretur. Quare interrogatum quem
 ipse locum dignitati suæ congruentem intelligeret, respondisse,
 Proximum infra Cæsareos Oratores, siue is esset infra laicum, siue
 infra primum Ecclesiasticum; alter enim Orator Ecclesiasticus
 Ferdinandi non tamquam Cæsaris personam gerebat. Legati cu-
 pientissimi illius splendoris accessuri Concilio, illiusque munimen-
 ti Pontificatui, quod à Lunensis præsentia sperabant, Lotharingum
 adiere, vt is permotus desiderio ingentis adiumenti, quod afferret
 operi Orator Principis, imperantis tantæ parti orbis Catholici, Gal-
 los emolliret ad posterius postulatum, cum illi ad prius adigi ne-
 quaquam possent. Sed is affirmavit, nequaquam etiam ad poste-
 rius adigi posse, cum locus dignior haberetur Oratorum Eccle-
 siasticorum quàm laicorum. Adiecit, Lansaci fortasse consilio,
 quò huic propositioni rimula quauis occluderetur, fuisse statu-
 tum in Gallia, vt eidem Lansaco illuc reuocato sufficeretur Ioan-
 nes Moruelerius Episcopus Aurelianensis, suprâ memoratus, qui
 perpaucis antè diebus^f peruenerat, adeoque interuenturos esse
 Oratores vtriusque gradus. Quocircâ Legati & consilium, aliàs in
 deliberationem adductum, iterum tentarunt; videlicet, vt Hispan-
 nus è regione Præsidum sederet, quemadmodum sederat Lusita-
 nus ætate Iulij, cum litigabat cum Hungarico: & quamuis ab Ora-
 toribus Gallicanis id exclusum fuisset, sperabant tamen ab aucto-
 ritate Lotharingi, in quo studium maius, & minor animi commo-
 tio inerat, eos flexum iri. Et re ipsa censebat Lotharingus, dum
 sedes antiqua Gallis seruabatur, nihil illos moraturos locum extra
 ordinem Hispanis concessum. Sed alia erat Oratoribus ratiocinatio,
 aientibus, id quod à se vnice intendebatur, esse, vt facta recta custo-
 diretur Regi Christianissimo dignitas primi post Cæsarem: id mi-
 nime patcheri, sed in obscuro persistere, quicumque alius gradus
 concederetur Hispano Oratori præter gradum illi congruentem, &
 proximum infra Gallos: se in mandatis habere, vt it quid atten-
 taretur

f Diarium
 17 Ianuarij
 1563.
 g Dux Lega-
 torum ad
 Borromæum
 28. Jan. 1563

taretur ad rem in litigium reuocandam, illinc abscederent, iuberentque Præsules abscedere, denuntiata perduellionis nota, bonorumque proscriptione. Cum tamen sperarent Legati obstitendo Gallos ad id impellere, animum præsulerunt, quo tamquam pernicitiam rationi dissentaneam id putarent, uellentque locum illum Hispano tradere. Ex quo summam indignationem Galli conceperunt; rati que, Præsides loqui non solum de Sessionibus, sed etiam de conuentibus, in quibus ex conditione theatri ea sedes ex aduerso Legatorum fuisset maximè honorifica, etiam supra sedes Cæsareis Oratoribus tributas, induxerunt in animum, opportunitatem à Legatis quæri ad Synodum dissoluendam: ipsi uero, ut è contrario cauerent, ne dissolutio contingeret, ex qua dissidium oriretur inter Gallia & Hispania Regem, cuius ope tunc alter ad eum indigebat, aggressi sunt ea moliri, quibus adigerentur Legati ad abruptandam cum ipsis Gallis concordiam. Et iam tabellarium destinabant, qui rei nuntios ad regiam aulam deferret: sed Præsides in tempore id moniti à Lotharingo, per eundem Oratores ab errore deduxerunt, suam mentem interpretati de solis Sessionibus, ubi ex locorum situ sedes Hispano designata eam prerogatiuam non præserebat, quæ in conuentibus cernebatur; ab his uero ut abstineret Lunensis se postea daturus operam, utpote à priuatis functionibus. Quare superesse uidebatur difficultas maximè inexpugnabilis solum in supplicationibus, ac solemnibus sacrificijs, de pacis osculo, & thuris suffimento; de quibus Lotharingo alia non suppetebat ratio, nisi ut Hispanus cederet habitam contestatione. Ceterum etiam de conuentibus consilium ab eodem excogitatum est, ut sederet Hispanus ex aduerso Legatorum, sed extra ordinem Oratorum, & prope Antistitem qui à Secretis erat; ita tamen, ut ea sedes haud uideretur à Concilio, aut à Legatis Lunensi destinata, ne quid sibi noui iuris acquireret. Verum hæc omnia ex se ratiocinabatur Lotharingus, & incertus consensurine essent Galli Oratores. Interim effectum est, ne ipsorum motus ultra progrediretur.

3 Legatorum sollicitudini aliquod leuamen attulit reuersus Vicecomes, qui Romam profectus exeunte Ianuario, spretis educationis delicijs, ac tempestatis iniurijs, quadriduo Tridentum appulit, quo possent Præsides in tempore ab ipsius narrationibus lucem haurire ad deliberandum de futura Sessione, pridie nonas Februarias denuntiata. Et vix die unico illum prauerterat cursor, una cum eo Romam profectus cum responsis, quæ celeritate præ cæteris indi-

h Duæ Legatorum ad Burrom. 1. & 2. Februarij 1563.

Historia
cily Trid.
1563
III

1563. indigebant, super argumentis de Episcoporum auctoritate ac man-
fione.

i Variæ litte-
ræ Borrom.
a l Legatos &
ad Mantua-
num 24. 27.
& 28. Janua-
rij 1563.

Habebatur in litteris^l, nolle Pontificem dissolutionem Concilij, aut dissidium cum exteris nationibus. Tum varij apponebantur modi, per quos vt maximè posset satisfaceret non solum rebus antea à Lotharingo propositis, sed etiam posterioribus Gallorum postu-
latis. Et cuncta videbantur haud difficulter perfici posse, vnico exce-
pto, nimirum, ne concederetur Pontifici quod à Florentina Syno-
do ipsi tribuebatur, hoc est, illi deberi vniuersalis Ecclesiæ regi-
men. Iniquissimè id negari, quando etiam ante eam Synodum in
eo cognouerat eandem prærogatiuam alia Synodus œcumenica, in
Gallia Lugduni celebrata; & quando apparebat in vetustissimis di-
plomatibus præsens consuetudo appellandi Romanum Pontificem
Episcopum Ecclesiæ Catholice, quod tantum sonat quantum *uniuer-
salis*: quin etiam, quando ritus est à Cæsare vsurpatus, cum ad Pon-
tificem scribit, vt apponat inscriptioni, *Ad Pontificem Ecclesiæ uni-
uersalis*. Verumtamen addebatur, ne cum alieni animi duritie de-
certaretur, posse loco dictarum vocum has poni: *regere vniuersum
Domini gregem*; quo pacto loquitur Innocentius IV. cap. 5. *de
Schism. lib. 6. Decretalium*; aut etiam posse illic relinqui simplicem
vocem, *Ecclesiæ Dei*, omissa *uniuersalis*, dummodò alia quæpiam
vox mutaretur ex vsurpatis à Concilio Florentino, nec in hac tan-
tummodò mutatio deprehenderetur. Pontifex verò dum quadam
die sacris operaretur, eâ disputatione feruescente, obseruauit, iustit-
que significari Legatis, cunctos Sacerdotes Catholicos in tribus
precationibus, quæ ad implorandam opem Romano Pontifici re-
citari solent, cum Deo loquentes, ter iterare, Deum voluisse, *vt
Pius præsit ipsius Ecclesiæ*, adeoque id sibi ab vlllo Fidelium negari
non posse. Sed subdebatur, vbi arduitas in eo quoque offenderetur
sine dissidio insuperabilis, satis futurum Pontifici, si nec de
sua, nec de Episcoporum potestate quidquam exprimeretur, illis
tantum editis definitionibus, in quas Patres vnanimi consensu con-
spirarent. Breuiter, modò Sedis Apostolicæ auctoritas haud vulne-
raretur, ea Præsides agerent, quæ in obsequium Dei, & in rem Chri-
stiani generis cessura existimarent. Quòd si animaduertenter adhuc
acerbos animorum sensus, & res effrenatiùs agitata, protraherent
Sessionem, præstolantes auxilium temporis, quod crudiora ma-
turat, & violentiora moderatur.

k 24. Ianuarij
1563. vt in
monumentis
Burghestorū.

Insuper in responsione^k reddita libello tradito à Legatis Vice-
comiti, Pontifex integram in se illorum satisfactionem declarabat,
affir.

affirmans, ab eorum fide ac virtute releuari sibi onus ponderosissimum, quod humeris sustinebat; huiusmodi in eo sensus & publica & priuata argumenta posse indies ab illis agnosci: eorum excusationes quò magis exactas, eò minùs fuisse necessarias; quemadmodum ipse æqui faciebat illorum in scribendo libertatem, ita pariter iisdem æqui facerent ipsius libertatem, quæ semper temperabatur negotijs in eorum prudentia repositis: tempus illud, seu longum seu breue, à se exilimatam iri opportunum Sessioni, quod ab eorum iudicio statueretur: se ipsorum monita expleturum in habenda parciùs fide narrationibus Tridentinis, de ijs quæ à Legatis gerebantur; sed non minùs ipsi idem obseruarent in narrationibus Romanis de Pontificis dictis. Eorum testificationes de propitio Lotharingi animo, & spem fructus, quem illius præsentia in Concilio afferret Ecclesiæ, gratas quidem Pontifici aduenisse, non tamen inopinatas: proinde se cupere, vt ipsi pergerent cum eo blandè ac honorificè agere, atque illi fidere. Quod ad Gallorum postolata spectabat, cum breuè reuersurus esset Gualterius cum æquis responsis, haud videri credibile, Oratores quidquam violenter tentaturos. Sed vniuersè tuerentur Legati prærogatiuam suam proponendi, nec alius eam sibi auctoritatem arriperet: numquam autem quidquam proponerent, quod officeret Pontificis Sedisq̃ue Apostolicæ auctoritati, perinde ac obseruatum fuerat in legitimis omnibus Concilijs. Varia diplomata ad eos misit, à se promulgata ad Rotam aliaq̃ue Tribunalia reformanda: significauitq̃ue, parari à se arctissimam emendationem Datarix ac reliquorum. Videri sibi, nouis legibus quæ statuerentur, solùm futurum complectendum esse; sed se effecturum, vt fortassis illæ ad præteritum etiam extenderentur, vbi Synodus ita censeret.

Subiecerat Vicecomes oculis Pontificis alia mandata ipsi tradita à Mantuano. ¹ Petebat hic à Pontifice, vt ipsum, laboribus & ætate iam attritum, nisi Concilium Aprili proximo absolueretur, Pius eo munere exoneraret: & quoniam duo illa munera sustinebat, & Cardinalis à quo Romanus vocabatur, & Episcopi à quo Mantuæ alligabatur, studiosissimè flagitabat, vt sibi liceret prius, magis speciosum, deponere, quò se totum impenderet posteriori, magis operoso.

1 Cuncta extant in monumentis Burghesiorum.

Huic postremæ petitioni nihil responsum, cum id maximè honorificum responsum videretur, quasi de re tam apertè contraria utilitati ac splendori Sedis Apostolicæ, vt ne tantum quidem curæ mereretur, quantum sufficeret ad repulsam. Alteri responsum est:

Pars III.

V v

Cum

1563. Cùm Synodus tam citò absolui non posset, priuandam non esse tam egregio capite, cum inæstimabili detrimento Diuini obsequii, boni publici, dignitatis in ipso Cardinali, & satisfactionis in Pontifice; qui propterea illum hortabatur, vt alacri animo opus proficeretur, quò simul omnibus postea liceret felici operis exitu pergaudere.

Significabat Pontifici Mantuanus, opportunum à se censerì, vt ad Cæsarem, O Enipontum accedentem Olius Legatus mitteretur eum veneraturus, quippe illi admodum acceptus, magnæque apud ipsum auctoritatis, & qui posset ab eius animo detergere sinistram aliquam de Concilio opinionem. Et monitum Pontifici probatum est, traditâ Legatis potestate de re deliberandi, eamque per seipsum exequendi.

Nec minùs Mantuani sententiam amplexus est Pontifex in concedenda absolutè venia Altempio Cardinali deponendæ legationis.

Aliqui, quos idem commendarat, in ipsius gratiam beneficijs affecti sunt.

Iniunctum pariter est Vicecomiti, vt verbis perhonorificis, ac beneuolentiæ plenis alloqueretur Lotharingum. Hic illi Præfuli, discedendi veniam ab ipso petenti, tria plurimùm commendat: Morum emendationem, Pontificis accessum Bononiam, & Subsidia liberè suppeditanda ad animandos adiuuandosque Catholicos in Gallia. Quamobrem demandatum est Vicecomiti, vt quod spectabat ad primum, ipsum doceret quæ secum Pontifex comunicarat: ad alterum responderet, Pontificem ipsius consilia secuturum: de tertio palàm faceret, moram solutioni iniectam fuisse ab ijs ministris, qui has suppetias Catholicorum causæ minime cupiebant, quandoquidem quæsitæ à Pontifice conditiones non æquissimæ solum, sed facillimæ videbantur, quod illic plene intellexisset Cardinalis, utpote negotiorum ingeniorumque suæ regionis peritus: tamen sciuisse tandem Pontificem, magnam earum conditionum partem negligi.

Grata similiter responsa retulit Vicecomes ad plurima, quæ petierant tum Legati, siue communi siue proprio nomine, tum Lotharingus, ac varij Patres, tum etiam Martinus Mascaregna Lusitanus Orator; cui redditæ sunt duæ epistolæ, vna Pontificis, altera Borromæi, vbi grates illi agebantur, honorificentissimis formulis conuestitæ, ob eximium viri studium in promouenda Concilij concordia, Sedisque Apostolicæ dignitate sustinenda.

Et

Et fanè laus nulla suppetebat quæ illi hoc nomine non deberetur: imò post hæc litteras à Pontifice missas, sed nondum Tridentum perlatas, nouam ipse laudem promeruerat. Cùm enim certamen ferueret super eo præsertim Canone, in quo potestas Romani Pontificis in Ecclesiam vniuersalem firmabatur, ille ^m cum suis Theologis tres ipsos dies cohortatus est Gallos, vt Canoni assentirentur. Præcipuè verò Didacus Payua ⁿ, & Doctor Comanus, à Rege Lusitanæ ad Synodum missi, eruditos commentarios elaborarunt ad Pontificiæ auctoritatis emolumentum, qui cum ingenti commendatione à Legatis ad Borromæum missi, parem quoque laudem à Romanis Theologis, & ab ipso Pontifice acceperunt ^o. Quapropter eius nomine relatæ sunt auctoribus singulares illæ grates, quæ non modò intimæ beneuolentiæ argumenta sunt, sed æstimationis plurimæ; quæ supra modum confert, vt reddatur cuiuspiam beneuolentia Principum non solùm gloriosa, sed etiam fructuosa.

1562.
m Litteræ
Fulcaratij ad
Moronum
28 Jan. 1563
n Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
28. Jan. 1563
o Litteræ
Borromæi ad
Legatos
6. Februarij
1563.

C A P V T XVI.

Errata Suauis. Difficultates tunc insolubiles habitæ, tum in discordia inter Gallum Hispanumque Oratorem, tum de Canonibus Decretis que memoratis. Lotharingi epistola ad se purgandum Romanam missa. Consilium concorditer susceptum, & re completum prorogandi Sessionem ad 22. Aprilis, & interim expendendi argumentum Matrimonij.

DE his omnibus euentis non nisi extimam, & quasi in cortice notitiam ostendit Suauis, & hunc ipsum corticem sæpè falsò commaculat, dum colorat. Susceptam in postremis Operis huiusce libris consuetudinem prosequar, adeoque nonnullos solùm ex eius erroribus indicabo. Scribit, Aduenisse ad Concilium Ducis Sabaudi Oratorem Episcopum Astiensem. Satis erat legere non inquam monumenta manu scripta, sed Concilium Antuerpiæ impressum, vt sciret, Augustensem fuisse.

Sed hic leuis est error; at verò grauis est calumnia, Lotharingum inducere strenuum vituperatorem Pontificis, quasi ab eo libertas Concilio adimeretur. Quemadmodum Hebræorum scripta præposterè nobis legenda sunt ad sententiam percipiendam, ita Suauis dicta præposterè pariter credenda sunt ad veritatem eruendam; quandoquidem Lotharingus, sicut ostensum est, Pontificem ad accessum sollicitabat: quòd, siue præsentia, siue propinquitate, res

Historia
cily Trid.
rs III.

& concordiam Synodi promoueret. Acerbè quidem conquestus de quibusdam, qui per affectatum Sedis Apostolicæ studium, ut ipse rebatur, veritati & condecientiæ repugnantes, maximum illi detrimentum inferebant; in quam sententiam Legati pariter concurrebant, sicuti toties exposuimus.

Refert colloquium inter Oratores Gallicos & Legatos, profusè alienum à vero; quod constat ex Præsidentum litteris ad Borromæum, illud distinctè narrantibus, ex quibus nos penè ad verbum desumpsimus. Neque hæc tanta narrationis discrepantia tribui potest Legatorum in scribendo moderationi, quasi temperatâ ac diminutâ auctoritate; siquidem longe plus austeri acerbique continetur in illorum ac nostra narratione, quàm in Suauiana. At quid de certamine, quod ille comminiscitur, quoniam complures Patrum, Romæ minùs propitij, nolebant fateri in Romano Pontifice auctoritatem æqualem Christo tamquam homini, & mortalem vitam ducenti; sed tamen eidem æqualem Petro tribuebant: quod Romæ fautoribus haud probabatur, veritas, ne Romanus Pontifex adigeretur ad obscuram ac pauperem S. Petri vitam exigendam? Fieri potest, ut quidquam excogitetur aut amarius ob malignitatem, aut ineptius ob insulsiatatem? Prætereo Paleottum (qui Concilio intererat Sedis Apostolicæ administer, adeoque in illius veneratione ac studio nemini concedebat) apertè suis in Operibus docuisse^a, in Romano Pontifice non inesse auctoritatem parem Christo mortali, sed Petro. Id prætereo, & enuntiationem ipsam ex se confidero: Quo pacto in hominis Christiani mente nasci poterat vlla cogitatio de illa inter Pontificem & Christum æqualitate? Numquid vniquam pronuntiatum est, obtineri potestatem à Pontifice instituendi Sacramenta, sicut instituit Christus; condendi leges perpetuas, & à relaxationibus immunes; & derogandi præteritæ legi Diuinæ, quemadmodum Christo licitum erat; impertiendi alijs auctoritatem, quæ falli non posset in scribendis definiendisque Religionis argumentis, sicuti fuit à Christo impertita? Non adeo desipiebant. Tridentini Patres. Præterquam quod quânam tam lusciosus in texendis mendacijs Suavis fuit, quin viderit in hoc apertam contradictionem? Si, cum æquiparabatur Romanus Pontifex Petro, metus incessisset ne is ad S. Petri viuendi rationem coarctaretur: similiter in eo æquiparando ipsi Christo timendum erat, ne adigeretur ad rationem viuendi, quam exercuit Christus mortalis, nihilo certè delictiorem splendidioremque vitâ à S. Petro ductâ. Controuersia igitur de æqualitate fuit, cuiusmodi nos ostendimus,

cum

^a De sacri
Consistorij
consultationibus
par. 1.
quest. 3.
num. 3.

cùm vna pars, Pontifici magis propitia, contenderet hunc æquari Petro auctoritate regendi; & altera dissentiret, rata auctoritatem ex sanctimonia crescere, ac per eam posse Canonicos libros dictari: quod præstare poterat S. Petrus, & absque dubio Pontifex Romanus non potest. Ita concorditer rem narrant tam multa certa ac legitima monumenta quæ^b produximus. 1563.

3. Iam verò vt narrationem prosequamur, Præsides vndique implicatos conspiciantur nodos, quos ipsi soluere nitebantur. De Oratorum quæstione Lotharingus illis renuntiavit, congressum^c se fuisse cum Oratoribus Gallicis, & cum paucis quibusdam è regio Consilio qui aderant, & inter omnes conuenisse, cum adhuc Rex esset pupillus, fas non esse ministris, assentiri cuiquam mutationi, quæ veterem prærogatiuæ possessionem illi reuocaret in dubium. Quò maior erat Oecumenici Concilij auctoritas, tantò maiorem ab eo tributum iri edito illic exemplo. Continuata Christianissimi Regis promerita apud Ecclesiam nequaquam pati, minores minùsve patentes sibi honores exhiberi ab hac, quàm ab anteaactis Synodis eius maiores acceperant. Quicumque locus Hispano daretur, aut à consueto diuersus, nimirum infra Gallos, aut eunctis Oratoribus non inferior (in quo à præterita duritate recedebant) adeoque euidenter infra ipsos, rem dilucidam obturbaret, ac proinde quoddam spoliationis genus crederetur. Quod Oratores ad discessum coëgisset, non sine periculo dissoluedi coniunctionem illam inter duos Reges, adeò necessariam in præsentia Religioni. Singularem tunc rationem habendam esse de Carolo Rege ab eo conuentu, ad remunerandos labores, quos ille tolerabat magna ex parte vt Ecclesiam sustineret: ipsis fauere auctoritatem prudentissimi Senatus Veneti, qui in ea lite iudicaret seruandam esse Regis Gallici possessionem, permissà partibus libertate suas rationes expendendi.

4. Ea responsio tantò grauiùs Legatos perculit^d, quantò maiorem spem, sicuti narrauimus, ipsis fecerant Hispaniæ Nuntij & Borromæus, de optimo studio, quo Philippus Rex suos Præsules impulsurus esset, vt Synodum ad salutarem exitum promouerent, vtque Romana Sedi sua iura seruarentur illaesa: cum satis intelligerent Præsides, huiusmodi Philippi mandata, per alterius quàm per Oratoris linguam impressa, euasura instar optimi teli imbecillà manu vibrati.

Nec maiorem facilitatem experti sunt ad argumenta componenda, de quibus disceptabatur. Oratores Galliæ ipsos adeuntes

b Cap 13.

c Litteræ Legatorum ad Borromæum 7. Febr. 1563

d Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Febr. 1563

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. XVI.

1563.

dixerunt, Proponendum esse Decretum de mansione, receptum in conuentu habito coram duobus Cardinalibus: hunc fuisse omnium Conciliorum morem, vt in cœtum generalem referrentur quæ in peculiaribus statuta fuerant: ita pariter duos illos Cardinales censere. Quod postremum veritati consonabat, cum Lotharingus ac Madruccius sibi in animum inducerent, nolle Præsides Decretum illud sententijs exponere, quodd eius comprobationem præuiderent.

Cum igitur illi studerent hinc suam tueri dignitatem in dandis, non accipiendis ibi legibus à quocumque priuati iuris, hinc rectè prudenterque se gerere; per communes de more formulas Oratoribus responderunt, suo se muneri facturos satis: postea verò cuncti simul conuenere Lotharingum, ipsi ostensuri, rem proponendam non esse tam multis reluctantis: sed tam graui tadio & ægrimonîa oppletum hominem comperere, vt sibi persuaserint, nullum cibum in stomacho tam turbato bonum in succum conuersum iri. Quare breui vniuersaliq̃ sermone habito digressi sunt. Postridie manè ad illum miserunt Senogallensem Antistitem, & ad Madruccium Archiepiscopum Lancianensem, qui summam huiusmodi consilium proposuere: vt in alios octo dies differretur Decretum de præscribendo die certo Sessionis: interim verò referrentur in generalem confessum sex Canones minimè controuersi, & Decreta doctrinæ illis respondentia: vt pariter proponeretur Decretum mansionis, à Lotharingo digestum: sed quoniam in comperto erat, complures huic propositioni repugnare, iterum proponeretur; postea Decretum aliàs à Legatis propositum, quod Patres quod sibi melius videretur comprobarent: in quo custodiretur, ac palàm fieret plena libertas Concilij: atque hoc pacto Præsides criminationem purgabant, quodd obstarent ne res proponeretur, veriti ne comprobaretur. Sed consilium duobus Purpuratis non placuit. Quapropter ipsos inuitarunt Legati, vt secum Kalendis Februarij serò conuenirent, vnà deliberaturi, quando Sessionis dies iam fores pulsabat. Lotharingus, vt animi perturbationem corrigeret illis se inuisentibus antea patefactam, ore præterulit, perinde ac fieri solet cum rationi spatium conceditur depingendi exterius quasi quâdam iride nubes interiores, festiuam speciem affabilitatis ac beneuolentiæ; ita tamen, vt improbarit eas voces in Canone positas, *regendi Ecclesiam vniuersalem*: adiecitque, à se ad conscientiam suam exonerandam, eo die Pontifici fuisse significata cuncta incommoda, vbi voces illæ non delerentur, cum Galli numquam illis consensuri essent.

Et

6 Et verum quidem fuit, ab ipso longam epistolam eo die scri- 1563.
 ptam fuisse ad Bertonum Actorem suum, quam hic Pio ac Bor-
 maço legendam deferret. Ibi post proœmium refertum sensibus
 egregiæ in Apostolicam Sedem obseruantia, pergrati erga Ponti-
 ficem animi, tristitiæ inæstimabilis ob enatas discordias, horribi-
 lis funestæque præfagitionis de futuris euentibus, summa ad qua-
 tuor capita redigebatur.

Estat inter
 Commenta-
 rios Scripan-
 di.

Primum erat, locus communis cum Pontificibus vsitatus ab ijs
 qui ad consilia remissa atque indulgentia nequeunt illos adducere,
 videlicet asperrima querimonia, in eos homines iacta, qui per
 ostentationem studij omni concordia obluçtabantur, quò aut præ-
 cellfos honores consequerentur, illius fucati studij præmium;
 aut vitæ Pontificis dies detraherent molè laborum, vnde nouo
 Pontificatui locus aperiretur. Veram Sedis Apostolicæ vtilitatem
 sitam non esse in vna alteraue vocula, eius prærogatiuas expressiùs
 sonante, sed in obedientia prouinciarum, & in quiete Reipublicæ
 Christianæ.

7 Tria reliqua capita vertebantur in ratione reddenda operæ à se
 nauatæ tribus articulis, de quibus contendebatur. In articulo man-
 sionis duas esse Patrum sententias, à pluribus probatas: alios velle
 declarationem quòd ad ius Diuinum spectabat; ab alijs, cum qui-
 bus ipse sentiebat, eam non opportunam existimari; propterea
 quòd complures, haud probè callentes iurisdictionem interpretan-
 di huiusmodi ius, argumentum deduxissent damnandi res antea
 gestas, & iustam absentiam Episcoporum. Quamobrem ad hoc in-
 commodum euitandum, positas non fuisse in exemplo Decreti,
 quòd à peculiari cœtu coram se digestum fuerat, alias voces præ-
 ter vniuersales, & similes vsurpatis Paulo III. sedente. De indu-
 stria tamen initio eius exempli enumeratos fuisse ab illis Patribus
 nexus à Deo iniectos ijs omnibus, quibus animarum procuratio
 mittebatur, idque quòd tolleretur offensio, quæ vel in ipsos opi-
 fices emanarat, quasi Patres Concilij Diuinæ legis hostes essent, &
 ab eius appellatione abhorrerent. Quidquid in eo Decreto pone-
 batur, è sacris Litteris esse desumptum, nec ex eo tacendum, quòd
 sinistra distortioni subiaceret; aliter nec oportuisse Euangelium
 recitare.

8 De institutione Episcoporum se non posse quibusdam assentiri,
 negantibus, Episcopos, & cum illis Pastores omnes animarum, esse
 villo modo Christi Vicarios; neque ijs, qui affirmabant, à Christo
 solum Petrum fuisse creatum Episcopum, à quo in reliquos Apo-
 stolos

Historia
 Concilij Tridentini
 Lib. III.
 Cap. 16.

1563.

stolos Episcopatus deueniret : in reliquum , vix esse inter Patres Concilij , qui non conueniret in ea forma Canonum & Decretorum , quâ exigeretur in Episcopis , tum præteritis tum futuris , assumptio seu tacita seu expressa , à Romano Pontifice habita , & obedientia , quæ ab ipsis illi debetur , eorumdem præterea potestate ad Ecclesias ipsis commissis ab illo restrictâ ; per quæ Pontificalis auctoritas non illæsa modò , sed corroborata persistabat.

Denique quod attinebat ad superiorem auctoritatem Pontificis , aut Concilij , fateri se nutritum fuisse in Acedemia Parisiensi , quæ fauet Concilij , & à se comprobari omni ex parte Synodum Constantiensem ac Basileensem , non item Florentinam. Certum exploratumque sibi esse , nullum suæ nationis Episcopum adductum iri ad oppositi Decreti consensum ; Oratores contestaturos , argumentum porrectum iri ad scribenda volumina pro vtraque parte decertantia , vnde Apostolicæ Sedis auctoritas in dubium reuocaretur. Quocirca cum in eo regno nimium sanè cum hæreticis pugnandum esset , à se Pontificem orari , vt aliorum calamitates miseratus , nollet nunc tam molestam litem cum Catholicis excitare , eosque impellere ad alienationem illius potestatis , cui arctius alligandi curabantur ; sed satis haberet , si Sedes Apostolica in auctoritate sua ac possessione persisteret , neque maiorem in tam importunis rerum conditionibus declarationem exposceret. Tum primâ , tum mediâ , tum postremâ epistolâ se obsequenter Pontificis iudicio , & Ecclesiæ auctoritati committebat. Huiusmodi fuit epistola , quam Lotharingus significauit Legatis Romam à se missam fuisse eodem die , quâ se purgaret , & Pontificem in suam sententiam traheret.

Præsides igitur post longam deliberationem , concordii iudicio censuerunt protrahendam esse Sessionem vsque ad primam feriam v. post Octauam Paschatis , quæ feria incidebat in 22. diem Aprilis : interim verò tradendos esse Theologis articulos de Matrimonio , congeminationis quotidianis cœtibus ; ita vt Theologi manè de hoc argumento disputarent , Patres autem vesperi agerent de abusibus ad Ordinis Sacramentum spectantibus , vt per hanc moram inuentâ ratione aliquâ componendi præsentis dissensiones. Sessio copiosa pro dignitate celebraretur , compensatâ maturitatis cunctitate , messis vbertate , tristitiæ nimirum solamine in dilationibus semper consueto , sed ferè semper fallaci. Eò libentius Legati in hoc consilium venere , quòd Lotharingus viuידam in ipsis spem exciuerat futuræ concordix. Hæc autem spes in illis confirmabatur

tur ab ingenio temporis, quod per recognitionem defatigationem- 1563.
 que conciliator est omnium dissidiorum. Congruebat id pariter
 menti Pontificis ex postremis litteris ad eos perlatis ^{f.28} in quibus ^{Janua.}
 etiam confirmantur memorati nuntij de officijs à Rege Catholico ^{1563.}
 promissis; adeoque verisimile erat, meliores ex mora condiciones
 euasuras.

11 Eodem vespere de inito consilio docuerunt omnes Oratores, qui-
 bus tamquam necessarium probatum est, simul mœstitiam aliquam
 præ se gerentibus propter populorum offensionem ex multiplicata
 prorogatione in rebus quarum confectio tantum celeritate indi-
 gebat. Galli præsertim responderunt, placere sibi consilium, non
 solum quia necessitate honestabatur, sed quia præuidebant, quan-
 tum improbatura esset Gallia eam Sessionem, si fuisset habita
 nullis editis de disciplina legibus, quarum potissimè Christiana
 Respublica tunc indigebat. Aegrè quidem se terre, quòd vnà cum
 prorogationis Decreto simul eius causa, Synodo probrosa, vul-
 ganda esset, videlicet, Patres conuenire non potuisse; idque pro-
 pterea, quòd contendebatur, vt inter Canones ac Decreta verba
 inferrentur à Theologis non agitata, ab Episcopis non expensa, &
 aduersantia Religioni: quam tot iam annos amplectebantur Galli
 innixam in sacrosanctis Concilijs, vt de ea dubitare non liceret;
 perinde quasi contentio declarandi, mansionem iurisdictionemque
 Episcoporum esse de iure Diuino (quæ duo postulata harum om-
 nium discordiarum origo fuere) potiùs non fuisset contentio in-
 ferendi voces ac res nec in Theologorum disputationibus discussas,
 nec in Patrum conuentibus compositas, & quasi Basileensis Syno-
 dus maiorem auctoritatem obtineret in æstimatione communi Ec-
 clesie, quàm Florentina. Addidere Oratores, si vellent Legati vt
 Rex regnumque illam prorogationem æqui-bonique consulere;
 ne morarentur amplius ipsorum postulata proponere; non quòd
 Oratores sibi persuaderent se cuncta impetraturos, sed quòd possent
 acquiescere Patrum sanctionibus, eâ parte quæ ipsis concederetur
 contenti. Concluserunt, ijs absolutis, & quæ Oratores Cæsaris po-
 stulabant, nihil superesse in Concilio perficiendum.

12 Præsides in his quæ Oratores, & quæ antea Lotharingus signi-
 ficarant, conspicati numquam flexibilem Gallorum repugnan-
 tiam recedendi ab illa, prout ipsi appellabant, religione, acce-
 pitque antea mandatis, quæ diximus, à Pontifice, vt ad tot mala
 vitanda & concordiam componendam, mutationi illarum vocum
 in alias vniuersaliores assentirentur, aut etiam argumentum illud
 Pars III. X x omni-

Historia
 Concilij Tridentini
 Pars III.
 1563.

1563. omnino prætermitterent, non mediocriter animis fluctuarunt ac vacillarunt. Tandem magis honoris studiosi, quàm quietis avidi, Romam rescripserunt: Se quidem iussis obtemperaturos: ita tamen, ut, quoniam res agebatur magni momenti, & contraria consilio maioris partis Canonum Consultorum, quippe quòd negabatur Romano Pontifici, post diuturnam ac publicam litem, id quod iure ipsi debebatur, quodque præcipuè tribuebatur à Synodo Florentina; unde fieri poterat, ut decursu temporis ea de re Præsides infimularentur, orarent Pontificem, ne grauarietur id ipsis per diploma disertè imperare, in quo apponeretur, id fieri pacis & concordiaè causâ. Itaque die postero Patribus ad generalem cœtum

g Acta Arcis
Æliæ, & lit-
teræ Legato-
rum ad Bor-
rom. & Da-
rum 3. Febr
& litteræ la-
drei sis 4. Fe-
briarii 1563

conuocatis Mantuanus hæc locutus est.

Peruenimus ad Sessionis diem, non tamen peruenimus ad concordiam Sessioni præituram. Etenim cum ingens peccatorum cumulus, inter nos & Patrem misericordiarum interiectus, nondum sublatus fuerit, non potuit ipsius misericordia ad nos descendere, quâ discerneretur dissensio supra Ecclesia Principes diffusa. Tum necessitatem differendæ Sessionis ostendit, rationemque ne dies præscriberetur aut ad eò propinquus ut periculum adiretur indecoræ cunctationis nouæ, aut ita longinquus ut nimium grauis euaderet Patribus commoratio, nihil agentibus inter incommoda illius domicili; idcirco delectam à se fuisse feriam v. post Octauam Paschatis, quæ feria incideret in diem vigesimum secundum Aprilis. Interim optare Præsides, ut colligerentur à Patribus corruptelæ, quæ in Ordinis Sacramentum irrepsissent, earum syllabo ei qui à Secretis erat tradito, quò proponi possent; & simul etiam Theologi disputarent de articulis Matrimonij, quò perficeretur id quod antea Sessione præscriptum fuerat, videlicet, ut simul de duobus postremis Sacramentis decerneretur. Diuturnum videri non posse spatium illud cuiusque consideranti, quot dies impenderentur à Theologis in habendis quæstionibus, & à quot Patribus postmodum sententia dicenda esset. Ipsi perinde deliberarent, quò si spatium temporis comprobaretur, possent postridie tradi Theologis articuli de Matrimonio, hoc ordine seruato, ut matutinum tempus eorum disceptationibus tribueretur, & altera diei pars Patrum trutinæ de abusu memoratis. Ita ne momentum quidem temporis otiosum efflueret.

Studuit Lotharingus persuadere confessui tamquam certum, si Decretum de mansione à destinatis Patribus confectum illuc adduceretur, celebratum iri præstituto iam die Sessionem: nolle ta-
men

men se de quopiam iudicium ferre; velle potius credere, huiusmodi intermissionem iustis è causis profectam: sed angi se grauius ex ea noua mora, quæ vulgari non poterat sine ingenti admiratione Fidelium, post tot antegressas prorogationes. Ipsorum noxas eiusmodi esse (idque de seipso, non de alijs à se dici) vt, cum assisterent Synodo Cæsar ac tot reges per Oratores suos, eaque vera disciplina correctio ab omnibus tantoperè fuisset efflagitata, ad id vsque temporis nihil confici potuerit, sed inter ipsos discordiæ dissidiaque persisterent. Quemadmodum in Apocalypsi Ephesus Episcopus à Deo commendatus est, quòd Nicolaitarum facta odio habuerat, sed ob alia à se gesta castigatus; ita Concilium Tridentinum esse laudabile, quòd integrum in Fide Catholica conueniret, odio prosequens Nicolaitas, hoc est hæreticos; non tamen esse laudabile, quòd minimè conueniret in emendatione morum, cunctis expectata & exoptata. Ceterum quod propositum fuerat, formis valde honorificis probauit; cohortatus est Patres ad rem ardentè prosequendam, & opem suam in promptu obtulit.

15 Muglitius Orator Cæsaris, & Pragensis Archiepiscopus, non minus elatè quàm prolixè verba fecit. Tam multas prorogationes damnauit: si qua tamen admittenda tunc esset, eam vltra tertiam hebdomadam non esse protrahendam, cum mansionis Decretum iam formatum haberetur. Incumbendum in posterum disciplina, prætermittis dogmatibus; illà siquidem magis quàm his Ecclesia & Christianus orbis indigebat. Atque ea cuncta protulit potius per imperium Præsidentis, quàm per modestiam Antistitis priuati. Huius sententiæ de breuiori ad Sessionem spatio auctor fuerat per amaram quamdam libertatem, in studiosioribus frequentiore, Archiepiscopus Braccarensis; cui duo de quinquaginta adhæserunt, nimirum cuncti Galli, cuncti Hispani, vno excepto, & aliquis ex Italis, qui tam multa conquesti sunt^h, tam multa vituperarunt, vt fortasse numquam illic liberior conuentus habitus fuerit; præsertim verò Antonius Ciurelia ex Bario, Antistes Buduensis, qui ad præteritam prorogationem dixerat: *Non sum Propheta, nec filius Propheta, sed præfagium, nec eo die Sessionem habitum iri*: nunc audacià desumptà ex vera sua præfagitione, se augurem nouorum incommodorum venditans, pronuntiauit, Sessionem non sine contentione plurima inter Christianos Principes celebratum iri: atque, vt Prophetarum more planè loqueretur, conclusit: *Reuerendissimi Patres; hæc dicit Dominus*. Neque caruit eo per breui plausu, quem sibi comparat quidquid ridiculum & mordax est, quibusdam

X x 2 dam

^h Litteræ Fuscarij ad Moronum 4. Febr. 1563
ⁱ Extant in Actis Episcopi Salmanticensis.

Historia
 Concilij Tridentini
 Lib. III.
 Cap. 16.

1563.

dam earumdem vocum exemplum ab ipso petentibus. Sed impunis pariter idem non abiit ab illa stabiliori damnatione, quæ maritimi consilij homines detestari solent tamquam indecora eiusmodi scommata ob loci maiestatem, & argumenti grauitatem: quæ auctâ illi potius confidentiâ ex quorundam leuium fauore, quàm pœnitentiâ ex monitis Legatorum, in vituperationem breui incidit, ac propè fuit vt puniretur, sicuti narrabimus; ac de ipsius effato prophético palàm fecit euentus, illum fuisse Prophetam quàm infaultum, tam fallacem.

Sed cunctationi à Mantuano propositæ centum triginta sex suffragati sunt, adeoque supra duas tertias partes. Quare Suauis, inique inductâ pro suo more alienâ personâ, queritur Synodum non esse liberam, & eo consilio rem geri, vt defatigationis torturâ cogeretur ad obsecundandum Legatis; quando re ipsâ nec denuntiata, nec prorogata vmquam Sessio fuit sine non maioris modò partis, sed longè maioris consensu. Sed consuetudo seditiosorum est, vt cum ipsi pauciores sùnt, in plures vociferentur, vti vocabulo propitio simul & fraudulento *libertatis*.

HISTO-